

T. C.

Temsilciler Meclisi

TUTANAK DERGİSİ

Elli Beşinci Birleşim

27.4.1961 Perşembe

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	328
2. — Gelen kâğıtlar	328
3. — Yoklama	329
4. — Görüşülen işler	329
a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)	329 :352,352 :368,368 :370,370 :383
5. — Başkanlığın Genel Kurula sunuşları	370
a) 28 Nisan 1961 günü İstanbul'da Beyazıt Meydanında ve Ankara'da Anıt - Kabir'de yapılacak törene Temsilciler Meclisinden katılacak üyeler için ad-çekilmesi	370,383
6. — Sunuklar ve telgraflar	383

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Bu Birleşimde dört oturum yapan Genel Kurulda;

Üyelerden bâzılarına izin verilmesi hakkındaki Başkanlık yazısı okundu ve izinler kabul edildi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının komisyondan gelen maddeleri üzerindeki görüşmelere devam olunarak, 38 nci madde, kabul edilen önergelerle birlikte, komisyona geri verildi. İkinci madde komisyondan gelen şekilde kabul olundu.

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun komisyondan gelen 5 nci ve 6 nci maddeleri, üzerlerinde yapılan görüşmelerden sonra, kabul edildi.

27 Nisan 1961 Perşembe günü saat 10 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan
Kâzım Orbay

Kâtip
Alev Coşkun

Kâtip
Rifat Çini

Sorular

Sözlü sorular

Temsilciler Meclisi Üyesi Bahri Saveri'nin, vazifelerinden affedilen üniversiteler öğretim üyelerinin emeklilik durumuna dair sözlü soru önergesi Millî Eğitim Bakanlığına sunulmuştur (6/39)

Yazılı sorular

Temsilciler Meclisi Üyesi Ahmet Demiray'

ın, Ziraat Fakültesi öğrencilerinin derslere girmeyişlerinin sebebine dair yazılı soru önergesi Tarım Bakanlığına sunulmuştur. (7/31)

Temsilciler Meclisi Üyesi Fethi Elgün'ün, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı ve iştiraklerindeki personele dair yazılı soru önergesi Maliye Bakanlığına sunulmuştur. (7/32)

2. — GELEN KÂĞITLAR

Teklif

1. — Millî Birlik Komitesi Üyesi Mehmet Özgüneş ile Temsilciler Meclisi Üyesi Bahri Yazır ve 2 arkadaşının, Millî Eğitim Bakanlığının merkez teşkilâtı ve vazifeleri hakkındaki «2287» sayılı Kanuna bazı maddelerin eklenmesi ve adı geçen kanuna ek «4113» sayılı Kanunun 1 nci maddesinde değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi (2/8) (Millî Eğitim Komisyonuna ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyonuna)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 9,30

BAŞKAN — Lütfi Akadlı

KÂTIPLER : Rifat Çini, Şahap Kitapçı.

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapacağız.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Yeter sayı vardır.

4. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

a -- *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)*

BAŞKAN — Görüşmelere başlıyoruz.

Komisyonu verilmiş olan maddelerden gelmiş olanları üzerinde müzakereye devam ediyoruz.

Tasarının üçüncü maddesi hakkında komisyon yazısı var okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Komisyon, 3 neü maddeyi aynen muhafaza etmektedir.

Saygı ile arz olunur.

Anayasa Komisyonu Adına
Başkan

Enver Ziya Karal

BAŞKAN — Komisyon, 3 neü maddeyi aynen muhafaza ettiğini bildiriyor. 3 maddeyi okuyoruz.

III. Devletin bütünlüğü; resmî dil; başkent.

MADDE 3. — Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.

Resmî dil Türkçedir.

Başkent Ankara'dır.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Bu maddede de değişiklik istenmemiştir. Biz kendimiz geri almıştık.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Nazarı dikkate alınan takrirlere göre; Komisyonea yeniden hazırlanan, 49 neu maddenin yeni metni ile Komisyon yazısını okuyoruz.

Nazarı dikkate alınan önergelere göre değiştirilen 49 neu madde metni

«MADDE 49. — Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir.

İlköğrenim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılaacak tedbirleri alır.

Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar.»

Anayasa Komisyonu adına
Başkan

Enver Ziya Karal

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen... Yok. Maddeyi oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... 49 neu madde kabul edilmiştir. 59 neu madde olarak Komisyondan gelen maddeyi okuyoruz.

Komisyon değiştirirşi

VI. Vergi ödevi.

MADDE 59. — Vergi, herkesin kamu giderlerine katılma payıdır, ve kanunla konur.

Anayasa Komisyonu adına
Başkan

Enver Ziya Karal

BAŞKAN — Cahit Zamangil.

CAHİT ZAMANGİL — Madde güzel bir hal almıştır. Fakat şekil bakımından «Bir katılma payıdır ve kanunla konulur» bunda pek haksızlık var.

Eski şekli kabul edebiliriz. «Katılma payıdır.» dendiikten sonra satır başına «vergi ancak kanunla konulur.» diyelim. Müsaade buyurursanız eski ikinci fıkramızı, ikinci fıkra olarak buraya alalım.

BAŞKAN — Feridun Ergin.

FERİDUN ERGİN — Arkadaşlarım; bir Anayasaya vergi hakkında hükümler konulmasının muhtelif sebepleri vardır. Bu sebepler şunlardır.

1. Devletin, halktan, kanunsuz vergi tahsil etmesini önlemek.
2. Devletin halktan, herkesten ödeme takatı ve ölçüsünde vergi tahsil etmesidir.

Bu iki prensip daha birçok anayasalara girmiş bulunmaktadır. Eski Anayasada dahi bu hüküm kısa ve veciz idi. Şimdi biz çok teferruatlı bir Anayasa hazırlamış bulunuyoruz. Diğer hükümlerde teferruata kadar inerken, vergi bahsinde malî adalet mefhumuna tek kelime ile dahi temas etmemek mühim bir aksaklık teşkil eder. Bu itibarla maddenin «herkesin kamu giderlerine gücü ölçüsünde katılması» şeklinde değiştirilmesi bir ihtiyaç teşkil etmektedir. Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Muhterem arkadaşlar, Temsilciler Meclisindeki iktisat ve maliye uzmanı arkadaşlarımızın birbirinden üstün mütalâaları karşısında Anayasa Komisyonunuz, doktriner münakaşalara yol açmıyacaktır. Komisyonunuz, 1924 Anayasasında mevcut ve vergi politikasını memleket ihtiyacına göre yürütmeye elverişli bir maddeyi muhafaza etmekte fayda gördü. «Ödeme gücü» ve «Malî gücü» tâbirleri farklı şekilde mütalâa edilebilir. Bu tâbirler ilim sahasında da münakaşa edilebilir. Komisyonunuz Yüksek Heyetinizin bundan evvelki müzakerelerinde bizim anlayabildiğimiz kadar belirgin fikirlere uygun ve arz ettiğim gibi 1924 den beri mevcudolan esas muhafaza etmekte fayda gördük, aslında vergi vatandaşların Devlet giderlerine iştirak payıdır. Ergin arkadaşımızın sözünde büyük ağırlık var-

dır. Burada mühim olan kıymetli iktisatçılarımızın bu Anayasa hükmüne göre vergi huku-kunu tanzim edebilmeleri olacaktır. Cahit Zamangil'in noktai nazarını faydalı mütalâa buyuruyorsanız biz de katılmaya hazırız.

BAŞKAN — Feridun Ergin.

FERİDUN ERGİN — Arkadaşlarım, henüz birkaç dakika önce okunmuş olan bir madde hakkında önerge yazmaya vakit bulunmıyacağı ortadadır. Emin Paksüt arkadaşımızın buradaki ifadesi esas itibarıyla haksız bir ifade değildir. Doğrudur ama, daha dün görüştük. Sosyal Devlet tâbiri kullanıyorsunuz. Her noktada adaletten bahsediyorsunuz. Sosyal adaletten bahsediyorsunuz. Her noktada teferruata iniyorsunuz. Buna mukabil vergi gibi Anayasanın temel hükümlerinden, Teşkilâtı Esasiye kanunlarının tarihte doğuşuna kaynak olan müesseselerden birini atlamaktayız.

Ben şunu teklif etmek istiyorum. Komisyonun hazırladığı eski metin fena bir metin değildir. Eğer bu metindeki «Malî gücüne göre» tâbiri, komisyon arkadaşlarımızda bir tereddüt uyandırmıyorsa, o vakit malî kelimesini çıkartırız. «Herkes gücüne göre vergi ödemekle mükelleftir.» deriz. Eğer vergi adale-tinden bahsetmeye hakikaten lüzum yoksa, şunu belirteyim ki, eski Anayasamızdaki hüküm gayet güzel bir şekilde kaleme alınmıştır, bu hüküm dahi komisyonun maksadını temin edebilir.

Cahit Zamangil arkadaşımızın «Ancak kanunla konulur.» tarzındaki tadil teklifi de yerindedir.

Şimdi ben burada konuşurken arkadaşlarımızın yazıp gönderdikleri bir önergeyi Başkanlık Divanına veriyorum. «Vergi herkesin kamu giderlerine gücü nispetinde katılma payıdır. Vergiler ancak kanunla konulur.» şeklinde maddenin tadilini teklif ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, komisyonun madde hakkındaki yeni teklifi geldi, okuyoruz :

MADDE 59. — Vergi, herkesin kamu giderlerine katılma payıdır. Vergi ancak kanunla konulur.

BAŞKAN — Ahmet Oğuz.

AHMET OĞUZ — Efendim, yüksek malî-munuzdur, mazide, Büyük Millet Meclisinin tarzı teşekkülünde vatandaşa vergi tahmil etmenin büyük rolü olmuştur. Onun için vergi

prensipleri anayasalarda mühim bir yer işgal ederler.

Anayasamıza konan bu madde âdeta Maliye kitaplarındaki bir nevi vergi tarifini yapmaktadır. «Vergi herkesin kamu giderlerine katılma payıdır.» Maliye kitapları da böyle tarif eder. Vergiyi böyle tarif etmek; kanunla yapılacağını göstermek Anayasaya yeni bir şey getirmez. Anayasa, vatandaşın Devlet karşısındaki durumunu, hak ve vecibelerini, bunların prensiplerini tesbit ve isdar etmek durumundadır. Eski metin, arkadaşımızın dediği gibi; vergi ödevinin mânasını tebarüz ettirmesi bakımından daha isabetlidir kanaatindeyim. Vergi herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere gücüne göre vergi ödemesidir, tâbiri vatandaşın bir vergi tahmil etmek ve gücüne göre tarh olunacağını ifade etmek bakımından Anayasa ruhuna daha uygundur. Yeni getirilen metin iktisat kitaplarında olan bir tarifdir. Kamu giderlerine katılma payıdır.

Bizim bu hususta düşünmediğimiz bir şey mi var? Sosyal telâkkiye giren bir Devletin bâzı hususlarda vatandaş vergi dışında tutmak amacı mı vardır? Sosyal Devlet kurulmuştur. Sosyal Devlette herkes gücüne göre vergiyi katılma durumundadır. Bunların Anayasada sarahaten belirtilmesinde fayda vardır. Aksi takdirde bu yeni madde zaittir, arkadaşlar.

BAŞKAN — Kasım Gülek.

KASIM GÜLEK — Sayın arkadaşlarım; evvelâ çahşma usulümüz hakkında bir iki söz söylememe müsaadelerinizi rica ederim.

Önümüzde tatiller var. Burada çok vakit kaybediyoruz. Burada okunuyor, takibedemiyoruz ve komisyondan gelen yeni maddeyi yazmak mecburiyetinde kalıyoruz. Bu anda mütalâa beyan etmek imkânsız oluyor. Başkanlık Divanı ne yapıp yapıp, komisyondan gelen bu değişiklikleri bastırmalıdır. Hiç olmazsa sabahleyin geldiğimiz zaman hazır bulmalıyız. Takdir ederim; komisyon geç vakitlere kadar çalışmıştır. İşte bu anda matbaa hazır vaziyette dursun ve sabaha karşı bunları basıversin. Bunun yapılmasına imkân olduğuna inanıyorum.

Şimdi önümüzdeki madde hakkında mütalâamı arz edeyim. Hakikaten önümüzdeki madde sadece bir şeklin tarifidir. Halbuki biz bir prensip koymak zorundayız. Bütün vatandaşların Devlet giderlerine katılması mealesidir. Bunun için bir

prensip koyalım. Gücüne göre vergi, hususunda verilen önerenin yerinde olduğuna inanıyorum. Üzerinde başka tafsilâta ihtiyacolmadığına kanıim. Bu verilen takririn kabul edilmesi yerinde olur kanaatindeyim. Saygılarımla.

BAŞKAN — Ferid Melen.

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlarım, encümenin son defa getirdiği maddé, kanaatimce en uygun maddedir. Bununla birkaç ana vergi prensibi vaz'edilmiş oluyor.

Birincisi, herkesin vergi vermesi prensibi : Umumiyet. İkincisi, verginin kamu giderlerini karşılaması esası, diğeri de verginin kanunla konması esası.

Bunun dışında «Ödeme gücü kalıyor. Bence bu prensibin Anayasaya konması mahzurludur. Prensip aslında, ilmi olarak, doğrudur. Fakat realitede malî güce, iktidara göre vergi alma bir idealdir. Hiçbir vergi kanununda, hiçbir vergi sisteminde buna ulaşamamıştır. Bu prensibin buraya konması tatbikatta birçok mahzurlar doğuracaktır. Halen meriyette olan kanunların çoğunun Anayasaya aykırılıktan dolayı iptali lâzımlıdır. Zira istihlâk vergilerinin tamamı, hiçbir iktidar gözetmez, İstihlâk üzerinden alınır. Sistem tersine müterakkidir. Çünkü fakir halktan da İstihlâk Vergisi alınır. Eğer iktidara göre, güce göre vergi alınacaksa bunların iptal edilmesi lâzımdır. Halbuki, Devletin ihtiyaçları, bu nevi vergileri almayı emretmektedir ve dünyanın her yerinde de bu türlü vergiler alınmaktadır, iktidarı ile mütenasib olmadığı halde. Metin bu şekilde olursa birçok vergilerimiz Anayasaya aykırıdır diye kalkacaktır. İktidar ile mütenasib olmadığı için birçok vergilerin, hattâ Gelir Vergimizin dahi, kalkması lâzımdır. Gelir Vergisinin de iktidara hitabetmiyen bâzı tarafları vardır. Bir diğer nokta şudur :

Muhterem arkadaşlarım, vergicilikte bu konuda iki tez vardır. Birincisi; verginin tarafsız olması; ikincisi, vergilerin iktisadi ve sosyal gayeler için bir vasıta olarak kullanılma prensibi.

Ben şahsan vergilerin tarafsız olması prensibinin taraftarıyım.

Ama yeni Anayasa ile sosyal bir Devlet kurduğumuza göre, vergilerin iktisadi ve sosyal politika gayeleri için, bir vasıta olarak da, kullanılmasına zaruret hâsıl olacaktır. Aksi halde, bunu başka tertiplerle gerçekleştirmek zaruretinde ka-

linacaktır. Faraza iktisaden zayıf olan bir zümreyi vergi dışında bırakmak zaruri görülebilir. Memleketin muayyen bir ekonomik sektörünün inkişafını temin için himaye esası kabul edilebilir. Arz ettiğim gibi verginin bu şekilde iktisadi ve sosyal maksatlar için bir vasıta olarak kullanılması mümkündür ve kullanılacaktır. İktidar prensibini vaz'ettiğimiz takdirde vergiden bu suretle istifade etmek imkânı kalmaz. Bu sebeplerle getirilen maddeyi yerinde görüyorum. Başka kayıtlar konulursa korkarım Devletin elini kolunu bağlamış oluruz.

BASKAN — Muhittin Gürün.

MUHİTTİN GÜRÜN — Efendim, evvelâ komisyona geri giden maddelerin müzakere usulü hakkında bir mâruzatım var. Bendeniz İhtizâda aradım; maddesini bulamadım.

Bu maddelerin ilk müzakerelerinde, birçok arkadaşlar çeşitli önermeler veriyor. Heyeti Umumiye bunları kabul ediyor. Ve maddenin bunlara göre tedvini için madde ve önermeler komisyona veriliyor. Komisyondan gelen madde okunuyor. Fakat takrirler okunmuyor. Yeni madde ile birlikte takrirlerin de okunması lâzım ki, yeni maddenin Heyeti Umumiyenin arzusunun göre ve kabul ettiği esaslar dâhilinde yeniden tedvin edilip edilmediği anlaşılabilir. Ve madde, arkadaşları tatmin ederse kabul edilsin.

Sayın Riyasetin bu husustaki düşüncelerini Yüksek Meclise arz etmesini rica ediyorum.

Bu maddenin ilk müzakeresinde bir önerme vermiştik. Bu önergede resimler, harfler, mecburi olarak asker ailelerine yardım gibi vergilerin kanunla olabileceğine dair bir fıkra eklenmesini rica etmiştik. Bu da görünmüyor. Aca-ba niçin almadılar? Bunlar vergi ifadesinin içine dâhil midir? Bu cihetler burada tanzim edilsin. İlerideki tatbikat bakımından faydası vardır.

İkincisi, yine önergemizde bir fıkra vardı. Vergilerin makale şâmil olmaması için bir fıkra eklenmesini istemiştik. Bu gelen maddede bu da görünmemektedir. Bu fıkraların ilâve edilmesini ve eskiden vermiş olduğumuz önermenin tekrar okunarak reye konmasını rica ediyorum. Hürmetlerimle.

BASKAN — Arkadaşımız usulî bir noktaya temas ettiler. Bu madde hakkında verilen önermeler evvelce okunmuş, oylarınıza sunulmuş ve dikkate alınlarla birlikte komisyona tev-

di edilmiştir. Komisyon bu önermelerin ışığı altında bir madde tanzim etmiş ve sizlere arz etmiştir.

Bu itibarla eski önermelerin tekrar okunması İhtizâda iktizâsından değildir. Önermeleri vermiş olan önerme sahipleri yeni madde üzerinde düşüncelerinin yer alıp almadığına göre burada söz hakkına sahiptir. Burada görüşlerini ifade edebilirler.

Evvelce oylanmış olan önermelerin geriye alınması da mevzu bahis değildir.

Buyurun Esat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Efendim, bendeniz maliye-ci değilim. Yalnız hassaten ve adalet bakımından herkes malî takati nispetinde vergi vermekle mükelleftir, tâbirinin lüzumuna kaanım. Bunun için yeniden bir takrir verdim.

Yalnız zabıtlar zamanında basılıp elimize gelemiyor ve eski müzakeratın seyrini unutturuyoruz, bu sebeple hâfızaya müracaat mecburiyetinde kalıyoruz. Bendenizin hâfızamda kaldığına göre Turhan Feyzioğlu'nun «Verginin makale şâmil olmaması» yolundaki teklifi kabul edildi ve ona göre madde yeniden kaleme alınmak üzere komisyona gönderildi idi. Yoksa malî takat meselesi noktasından gönderilmedi. Hal böyle olunca ve bu Heyeti Umumiyece, kabul edildiğine göre, komisyonun bunun üzerinde tasarrufla bulunmaması lâzımgelirdi.

Bana öyle geliyor ki, komisyonun bu metni Sayın Feyzioğlu'nun bu sualine müstenidolarak yeniden tanzim edilmek üzere geri alınmıştır. Bendenizin hâfızam böyle diyor. Bilmem yanılıyor muyum?

BASKAN — Söz komisyonun.

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Muhterem arkadaşlarım, bendenizin kısa mâruzatımı takiben konuşan kıymetli arkadaşlarımızın beyanlarından sonra, Anayasa maddelerinin mümkün mertebeye az tartışılır maddeler olması lüzumu bir kere daha ortaya çıkıyor. İlk getirdiğimiz metnin iyi olmadığı kanaatinde olan arkadaşlar vardı. Şimdi getirdiğimiz metin üzerinde söz alan arkadaşlar, ilk metnin hasretini çeker gibi konuşular.

Arkadaşlar, şimdi getirdiğimiz metin, 1924 Anayasasında bulunan, bu memlekette, senelerce malî politika tatbikatında hiçbir güçlük yaratmayan vergi adaleti ve ödeme gücü gibi ilmen kabul edilmesi lâzımgelen faktörlere aykırı-

rı olmayan ve malî bünyeyi sarsmayan bir madde olması itibariyle zannediyorum ki, Anayasamızın maksadına uygundur.

Sayın Melen arkadaşımız maddede vergi hukukunun temel prensiplerinin yer aldığını açıkladı. Arkadaşlar, bir hukuk devletinde kanunlar hiçbir zaman iktisabedilmiş olan hakları ihlâl edici bir istikamette vazedilmez. Vergi kanunu yapılırken de iktisabedilmiş olan haklar taarruzdan masun olur. Kabul buyurmuş olduğunuz sosyal haklar bakımından nasıl bir sosyal hukuk devleti anlayışı yer aldığı görülmektedir. Aslında Anayasanın bütün maddesi hürriyet düzeni içinde, sosyal devlet anlayışı içinde yoruma müsaittir ve bunu iktidarlar yapmadığı zaman karşısında kuvvetli bir muhalefet bulacaktır. Onun için maddeyi getirdiğimiz şekilde kabul etmenizde fayda mülâhaza ediyorumuz.

FEHMİ ALPASLAN — Harelar da vergiye dâhil midir?

EMİN PAKSÜT — Gayet tâbif dâhildir.

BAŞKAN — Bedî Feyzioğlu.

BEDİ FEYZİOĞLU — Efendim, komisyonun sayın ikinci başkanının sözleri bir bakıma doğrudur. Fakat bu hususu yalnız vergi maddesine taallük etmek üzere tek başına ele alıncaya öyle zannediyorum ki, bu defa hataya münce olmaktadır. Eğer Anayasanın diğer bütün hükümleri sosyal ve iktisadi haklar ve diğer hükümleri de aynı şekilde bitaraf ve sırf umumî prensip ifade eden hükümler olsaydı vergi için de böyle bir hüküm konulmasında hiçbir mahzur kalmazdı. Şimdi Anayasanın ana temayülü sosyal bir Devlet tesisine müteveccih bulunduğuna göre ve bunun için Devlete birçok mükellefiyetler tahmil edildiğine göre fertlerin, Devletin bu vazifeleri karşısında nasıl bir vergilendirme ile karşılaşacaklarının daha sarîh, daha vazîh bir hükümle tesbit edilmesi lâzımgelir kanaatindeyim. Böyle olunca, eski metnin ve eski ibarenin kifayetsizliği de ortaya çıkar.

Sayın Melen, iktidar prensibini münferit vergiler itibariyle dikkat nazarına aldılar. Halbuki maliyede, iktidar prensibi, bütün bir vergilendirme sistemi olarak alınır. Onun içindir ki, vergilendirme sırasında, bazı vergiler tersine müterekki olduğundan diğer vergilerin müterekki olarak kabul edilmesi lâ-

zımgelir. Onun için ayırma prensibi kabul edilir. Vergilerin menşesine göre, bir sâydan teşekkül etmişse daha az vergilendirilir. Sermayeden gelen bir vergi biraz daha ağır olur.

Bizim daha önce yaptığımız teklifte «Ödeme gücüne göre vergilendirilir.» Tâbiri yer almaktadır. Bu, şahısların, ferdin ödeme gücü, vergilerin heyeti umumiyesi dikkate alınarak, İstihlâk Vergisi ve vasıtalı vergiler nazarı dikkate alınarak, vasıtasız vergilerde buna göre en az geçim indirimi, muafiyetler tanınacağına göre mükhtarları tesbit edilecektir. Ödeme gücüne göre vergi alınır demek İstihlâk Vergisine ve diğer hiçbir vergiye mâni teşkil etmez. Böyle olunca ödeme gücünün mutlaka maddede yer almasına ihtiyaç vardır, arkadaşlar.

İkinci bir nokta. Sayın Gürün işaret etti. Vergiler tâbiri bir malî mükellefiyet manzumesini ifade eder gibi gözükmekle beraber, mademki, bu kadar, her hususu tafsilen açıklıyan, bir Anayasa muvacesesinde bulunuyoruz, diğer malî mükellefiyetlerin tasrih edilmesinde yine isabet vardır. Eski tatbikatta geçti. Bugüne kadar vergilendirme babında doğrudan doğruya bir vergi vaz'ına dair tasarruflar da olmamış. Fakat kesin bir vergi mahiyetinde olan diğer mükellefiyetler vaz' olunmuştur. Bu hususu teminat altına almak için hüküm tesis edilmesine ihtiyaç vardır. Nihayet verginin makale teşmil edilemeyeceği, hiçbir kanunun makale teşmil edilemeyeceği noktaî nazarından hareket ise, faydalı bir hüküm olarak ileri sürülüyor. Eğer böyle, ise ceza ve cezayı vaz'eden maddede bu hükme ihtiyaç yoktur. Fakat nasıl cezayı vaz'eden maddede ayrıca makale teşmil edilemeyeceği tesbit edilmiş ise, bir kimsenin fiilî işlediği zamanda suç sayılmıyan bir hareketinden dolayı cezalandırılmıyacağı hususu sarâhaten tesbit edilmiş ise, aynı hükmün vergiye taallük eden maddede de yer almasına ihtiyaç vardır. Aksi takdirde bu umumî hukuk prensibine riayet edileceği ümüdiyle hüküm vaz'edilmezse, diğer memleketlerde görüldüğü gibi tatbikatta memleketimizde de makale şâmil vergiler alınabilecektir. Bunu evvelce yaptığımız ve dikkate alınması Yüksek Heyetinizce kabul buyurulan teklifimizde «makale şâmil» ibaresini, arzu ettiğim gibi vergi gücünü doğuran

olayın vukuunda yürürlükte olmayan kanunlara göre vergilendirilemez, dedik. Bu ibare umumiyetle makale şâmil ibaresinden duyulan endişeleri de tamamen bertaraf etmektedir. Çünkü bu ibare ile, Ceza Kanunundaki ceza hükümlerine mütenazır bir hüküm tesis edilmiş olacaktır ve her çeşit vergiyi bu hükme istinaden almak mümkündür. Şu kadar ki, vergiyi doğuran hâdisenin vukuundan önce kanun avz'edilmiş bulunsun.

Bu itibarla, evvelce dikkat nazarına alınması kabul buyurulan madde metninin kabul edilmesi ile çok isabetli bir neticeye vâsil olacağını ümid ederim. Bu temenni ile hürmetlemini arz ederim.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Sayın Feridun Ergin'in hakkı var. Eski Anayasamızla şimdiki tasarıyı mukayese ettiğimiz zaman, elimizdeki tasarıdaki vergiye ait kısımlar eidden güdüktür. Eskiisini okuyacağım arkadaşlar;

«Madde 84. — Vergi, Devletin umumi masarifine halkın iştiraki demektir.

Bu esasa mugayir olarak hakiki veya hükmi şahıslar tarafından veya onlar namına rüsum, âşar ve sair tekâlif alınması memnudur.» bakın burada rüsum da var.

«Madde 85. — Vergiler ancak bir kanun ile tarh ve cibayet olunabilir.

Devlet, vilâyet idarei hususiyeleri ve belediyelerce teamülen cibayet edilmekte olan rüsum ve tekâlifin kanunları tanzim edilinceye kadar kemakân cibayetine devam olunabilir.»

Hüküm, o zamanın şartlarına göre yapılmıştır. Halbuki şimdiki hüküm zamanımızın şartlarına göre geniş tutulmuş bir hüküm değildir. Türkiye'de tatbikatta vergi karakteri adeta değişmiştir. Kararnameye dayanan vergiler alınmaktadır. Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki Kanunun falan maddesine göre bu kararnamede Hükümet canı isterse 25 bin, canı isterse 10 bin, canı isterse 3 bin Hazine hissesi olarak alabiliyor. Ben komisyondan bu konu üzerinde etraflıca düşünerek maddede değiştirmeye veya bugünkü tatbikattan mülhem olarak işi geniş tutmasını istiyeceğim. Bir başka cihet daha var; 1947 de hatırlarım, devrin Hükümeti şeker fiyatlarını artırdığından muazzam bir hâdise olmuş ve bu tasarruf Hükümete, sen nasıl vergiyi çoğaltırsın, diye bir istizah konusu olmuştur. Mebuslar hare-

kete geçmişlerdir. Acaba bu bir vergi midir, değil midir? diye bahis konusu olmuştur. Bu çeşitli tatbikat üzerine komisyonun görüşünün ne olduğu hiç olmazsa zapta geçirilmek lâzımdır. Şimdi bilmiyorum böyle bir şey ne olur? Şeker fiyatları ile olan münasebet neticesi bilâhara Hazineye gelebilen bir mevzudur. Bilmem akar yakıt mevzuu nasıldır? Bu sene bütçeye koyduk. Fiyat ayarlamaları neticesi bu fonda teraküm eden paraların bir müddet sonra Hazine alabilmektedir.

Bu bakımdan prensibin biraz geniş tutulmasında fayda gören bir arkadaşınızım.

İkinci noktaya gelince : Sayın Bedî Feyzioğlu ile beraberim arkadaşlar. Her tarafta sosyal adalet prensiplerine yer veren bu tasarının zamanımızda sosyal adaleti objektif, indî olmayan, hiç kimsenin reddedemeyeceği şekilde ilmin mesnedi olan vergiye de aksettirmek sosyal adalet görüşü bakımından doğru değildir.

Sosyal adalet görüşüne muvazi olarak, vergi sistemleri, nispî esastan uzaklaşmış müterakkilik prensibine gitmiştir. Doğrudur. 100 bin liraya sahibolan için bir liranın kıymeti yoktur. Fakat 100 liraya sahibolan için bir liranın ehemmiyeti vardır. Adı «ödeme gücü» mü olur. «malî gücü» mü olur, üzerinde durmuyorum, fakat mutlaka bir prensip konmalıdır.

Vergi politikamızda, hakikaten sosyal adaletin aksini göstermek, cemiyette istikrar için, muvazeneli bir cemiyet kurmak için, faydalıdır. Ödeme gücü veya malî gücü ibareleri ilmî bu terimdir ve tamamen yerindedir. Komisyonun getirdiği tadilde bunu niçin koymadığını anlıyamadım.

EMİN PAKSÜT — Tahrir verin.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Mutlaka tahrir mi vermek lâzım?

EMİN PAKSÜT — Biz vazifemizi yaptığımızı kaaniiz Fethi Bey.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Arkadaşlar, vergilerin makale şâmil olması keyfiyetine gelince : Bu da üzerinde hassasiyetle durulacak bir konudur. Sayın Bedî Feyzioğlu esaslı şekilde bu konuyu geçen defa huzurunuzda izah etti.

Şimdi arkadaşlar, sosyal adalet prensiplerine göre sosyal bir Devlet kurmaya çalışmaya başladığımız andan itibaren istikrar içinde gelişme prensibini de benimsediğimizde, bunun büyük yükünü doğrudan doğruya vergilendirilen mükellef-

lerin taşımaları zarureti ortaya çıkar. Çünkü, verginin mevzuuna göre, vasıtalı vergiler bazan gayriâdil olabilmektedir. Fakirden aynı miktarda alıyor, zenginden de aynı miktarı alıyor. Bu bakımdan sonunda, doğrudan doğruya teklif olunan mükellefler bunun yükünü taşıyacaktır. İşte bu yükü taşıtan mükellefe bir emniyet vermekte ben Devlet nizamı bakımından fayda mülâhaza ediyorum. Bu emniyeti de Devletin koyacağı vergi kanunlarının, vergi olayının, malî olayın doğduğu tarihten sonraya teşmil etmesinde görünen malî olayın mebbeine giderek vergilendirmemek bir prensip olmalıdır.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş Beyefendi, konuşma tahdidi devam etmektedir. Ona göre konuşmanızı tamamlayınız.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Komisyon bu aşikârdır dedi. Bu işin aşikâr olduğu cihet bilhassa ceza hukukundadır. Malî hukukta geri alınmasının yeri yoktur. Bu itibarla bunun da maddeye ithal edilmesi yerinde olacaktır. Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

MUAMMER AKSOY — Kendi adıma konuşuyorum. Muhterem arkadaşlar, evvelâ Bedî Feyzioğlu arkadaşımızın kanunsuz suç olmaz ve kanunsuz ceza olmaz prensibine muvazi olarak, «kanunsuz vergi olmaz» daha doğrusu «vergi kanunları geçmişe doğru uygulanamaz, makale şâmil olamaz» yolundaki teklifini, doğru bulmuyorum. Ama bu, heyetinizin kabul etmiş olduğu, ancak gayet küçük bir çoğunlukla kabul etmiş olduğu bir hükümdür.

Burada delil olarak ileri sürdükleri mütalâaların, kanaatimce doğru olmadığını arz etmek için huzurunuzda geldim. Hiçbir zaman kanunsuz vergi olmaz. Keza prensip itibariyle, vergiler de makabline şâmil olmayacaktır. Fakat bunu bir Anayasa prensibi haline getirerek, istisnasız bütün hallerde uygulanmasını zaruri kılmak, tamamen ayrı bir meseledir; ve kolay kolay kabul edilemez. «Kanunsuz suç olmaz» prensibini huzurunuzda savunurken arz etmiştim ki, 19 neu yüz yılda genel olarak kabul edilen kanunsuz bu prensip, modern anayasaların çoğuna girmiştir ve girmektedir. Bir kimsenin hür olması için, işliyeceği fiillerin âkibetini peşinen bilebilmesi şarttır. Meselâ Başvekili selâmlamayanların cezalandırılacağı ve bu hükümün geçmişe de şâmil olacağı kabul edilirse, modern Devletin şahıs hürriyeti ve emniyeti

gibi en önemli bir temelinin altüst olacağı şüphe-sizdir. Buna karşılık, «vergi kanunlarının makab- le şâmil olmaması» meselesi, adalet mülâhazaların yanı sıra, geniş ölçüde teknik mahiyet arz eden bir husustur. Anayasa Komisyonu Sözcüsü olarak bu nokta üzerinde konuşurken demiştim ki, o tekniğin icabı, meselâ bâzı yeni kabul edilen vergi kanunları, birkaç ay önceye aidolan gelirleri kapsıyabilir. Mamafih genel olarak, bir hukuk devletinde kanunlar geçmişe şâmil olmaz. Çünkü aksini kabul etmek, bir huzursuzluğa, ve bir adaletsizliğe sebebiyet verebilir. Fakat - biraz önce de arz ettiğim üzere - , vergi tekniği bakımından, bâzı özellikler arz eden vergilerde, kısmen makable şâmil olma lüzumu kendisini gösterebilir.

Bâzı arkadaşlar, vergi adaleti bakımından komisyonun sunduğu yeni formüle itirazda bulundular. Şahsım adına söz aldığım için söyliyeyim, ben bu noktada komisyonun yeni teklifine katılmıyorum. Fakat muhalif kaldığım işaret edilmediğinden ötürü, huzurunuzda konuşma yetkisine sahip değilim. Muhalefetimi belirtmekle yetiniyorum. Yani vergide adalet, bizim eski getirdiğimiz formülle («Malî gücüne göre» formülü ile) sağlanmalıdır.

Muhterem Çelikbaş arkadaşımızın sosyal devleti savunan sözleri, bir taraftan bizim için pek enteresan bir sürpriz oldu; diğer taraftan da, komisyonun yeni getirdiği formüle karşı iyi bir ders teşkil etti. Bunu da arz etmek isterim. Buna muhalif olduğumu arz ederim. Yani vergide adalet bizim eski getirdiğimiz hüküm olmalıdır.

Muhterem Çelikbaş arkadaşımızın sosyal Devlet telâkkisi bizim için biraz enteresan oldu, onu da arz etmek isterim.

NECİP BİLGE — Muhterem arkadaşlar, ben-deniz maliyeci olduğum için diğer mevzularda dokunacak değilim. Yalnız vergi kanunlarının makabline şâmil olup olmaması meselesi üzerinde biraz duracağım. Bu mevzuda gerek Feyzioğlu arkadaşımızın, gerekse Çelikbaş arkadaşımızın söylediklerine katılıyorum. Çıkardığımız şu netice üzerinde Muammer Aksoy arkadaşımızın mütalâalarına ise katılmıyorum. Memleketimiz de kanunların makable şâmil olmayacağı hükmü mevcut değildir. Bilhassa Cumhuriyetten sonra çıkan kanunlarımızda bu hüküm yoktur ama, böyle bir esası hukukun umum kaidelerinden çıkarıyoruz. Ayrıca ceza kanununda açık bir şekilde kanunun makable şâmil olmayacağı hükmü konmuş bulun-

maktadır. Fakat diğer kanunlar için sadece hukukun umumi prensiplerine istinadetmek ihtiyacı hâsıl oluyor.

Tatbikat göstermektedir ki, kanun koyucuları her zaman hukuk umumi prensiplerine riayetkâr davranmışlardır. Memleketimizde makabline şâmil vergi kanunları çıkarılmıştır. Bunun mânası yani makabline şâmil olmamanın mânasını aleyhte bir kanunun makable şâmil olmamasıdır. Kanun lehinde olduğu takdirde vatandaş hakkını korumak bakımından lehinde çıkarılan kanununda zarar yoktur.

Ömhuriyet devrinde açık hüküm olmadığını söyledim. Bu, bizim mevzuatımızda hiçbir zaman makabline şâmil bir kanun çıkarılmıyacağı hakkında bir hüküm olmadığı mânasını tazammun etmez. 1928 senesinde çıkarılan bir kanunun 16 ne maddesi ile ortadan kaldırılmış olan bir kanun 1327 tarihini taşıyor, bu kanunun 5 veyahut 6 ne maddesi olacaktı, umumi prensip koymuş, kanunlar makabline şâmil olamaz demıştır. Zannediyorum bu kanun 1928 yılında çıkarılan 1322 sayılı kanundur. Ve kanun ve nizamnamelerin neşir ve iflâni ile meniyet sureti hakkındadır.

İşte 1928 yılında çıkarılan, zannediyorum, 1322 sayılı Kanunun 16 ne maddesi 1327 yılında çıkan kanunun 5 ne maddesini ortadan kaldırmış, ilga etmiştir. O sebeplerdir ki, tarihimizde bazı makable şâmil kanunların çıkarılması yoluna gidilmiştir. Fakat bu hüküm şayet Anayasamızda yer almış olsa idi o zaman daha başka şekilde hareket etmek imkânı hâsıl olacaktı. Fakat bu, alelâde bir kanun olduğu için ortadan kaldırılmıştır. Bu sebeple bendeniz umumiyetle kanunların makable şâmil olmayacağı hususuna taraftarım. Bu hususta Anayasamızın diğer maddelerinde genel bir hüküm olmamasına rağmen, hiç olmazsa, cezai mevzularda olduğu gibi, malî mevzularda da kanunun makable şâmil olmaması hususunu bir hüküm olarak Anayasaya koymak yerinde olur. Bu hüküm konmadığı takdirde 1327 den evvelki zamana gidilmiş olur.

BASKAN — Ferid Melen.

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlar, iktidar prensibinin bir ilmi prensibolarak doğru olduğunu bundan evvelki konuşmamda arz etmiştim. Ancak kanunlarda maalesef katiyet yoktur. Bugün ilmi hakikat olan şey bir zaman sonra ilmi hakikat olmaktan çıkıyor. Nitekim bir zamanlar, verginin eşit miktarda alınması

prensibi kabul olunmuştur. Zaman geçti mütenasip vergi alınması ilmi bir icaboldu. Nihayet vergicilik tekâmül etti. Müterakki vergi sistemi icadoldu. Bu esas yarın değişebilir. Bu esaslar ileride tereif edilen bir sistem olmaktan çıkabilir. Bendeniz ilim kitabında yer alan bu kabil esasların Anayasaya alınmasını bu sebeplerle doğru bulmuyorum.

İkincisi, Fethi Çelikbaş arkadaşımızın temas ettikleri malî mükellefiyetlerdir. Sayın Çelikbaş bunların da kanuna dayanmasını istiyorlar. Ancak bunlar o kadar çoktur ki, hangisinin vergi mahiyetinde olduğu ve hangisinin, bu mahiyette olmadığını tesbit etmek, her zaman mümkün olmamaktadır. Bunlara vergi diyenler de vardır, vergi değildir diyenler de vardır. Faraza İnhisarların satış bedeli üzerinden temin edilen kârlar, bunlar vergi mi yoksa işletme hesabı mıdır? Katiyetle bu hususta bir şey söyleyemez. Bunlar için konulmuş bir kaide de yoktur. Bunu ancak ilim tâyin edecektir. Kanunların makabline şâmil olması meselesi benim ihtisasım dışında bir konudur. Bu konu umumiyetle hakkı müktesepelerle alâkalıdır. Kanunların makable şâmil olması, hakkı müktesepeleri ihlâl edebilir. Bununla beraber bazı hallerde, kanunların makable teşmil olunmasına cevaz verilmiştir. Meselâ vergi kanunlarımızın makable teşmil olunması caiz görülmektedir. Esasen bunun aksi de düşünülemez. Birçok hallerde makable şâmil mükellefiyetler ihdası bir zaruret halini alabilir. Fransa'da harb dolayısıyla birçok insanlar büyük servet sahibi olmuşlardır. Haksız sayılan bu servet ve kazançlardan vergi almak için makable şâmil kanunlar çıkarmak icabetmiştir. Bunu herkes âdil bir tedbir olarak mütalâa etmiştir.

Yine çeşitli sebeplerle kıymet kazanan yerler vardır. Bunlardan vergi almak için makable şâmil kanun çıkarmak zarureti aşikârdır.

Stokların vergilendirilmesi de ancak bu yolla mümkün olur. Meselâ Şeker İstihlak Vergisinin artırılması sırasında tüccarın elinde şeker mevcuttur. Bundan da vergi alınması lâzımdır. Bu şeker fabrikadan daha evvel satın alındığı için vergiyi doğuran olay geride kalmıştır. Bundan vergi alınabilmesi için kanunun makable şâmil hüküm ihtiva etmesi gerekir. Bununla beraber olmuş bitmiş muamelelere şâmil hüküm olamaz. Gümrükten çıkarılıp satılan maldan vergi ala-

namaz. İstihlâk, tahakkuku tahdide tâbi vergilerde yani âni olarak ihdas edilen vergiler için bu mevzuubahsolmaz. Malını ithal etmiş satmıştır. Bundan vergi alınmaz. Ama, senelik vergilerde buna imkân vardır. Gelir Vergisi, Kazanç Vergisi yıl sonunda tahsil olunur. Yıl içinde muhtelif tarihlerde devamlı olarak cereyan eden muamelelerden elde edilmiş bir kazanç sene sonunda vergilendirilecektir.

Mali kanunların makble teşmil edilmesini önlemek senelik vergilerde dahi nibet artırılmasına imkân bulunmaz. Bu sebeple işi daha çok kanunlara ve ilme bırakmak lâzımdır. Anayasa ile bağlamaktan mahzur vardır.

BAŞKAN — Feridun Ergin.

FERİDUN ERGİN — Muhterem arkadaşlar, çok kıymetli ve tecrübeli arkadaşımız Ferid Melen yapmış olduğu iki konuşmada, mühim noktalara temas etmiş bulunmaktadır. Bu noktalarla alakalı bazı hususların huzurunuzda tavzih edilmesi ehemmiyeti haizdir. Ferid Melen arkadaşımız diyor ki; vasıtalı vergilerde mali iktidar, malî adalet, ödeme kabiliyeti, vasıtasız vergilerde anlaşılabilir bir keyfiyettir ama böyle bir prensip kabul ettiğimiz takdirde, vasıtalı vergilerin ve bilhassa istihlâk vergilerinin kaldırılması gibi bir zaruret karşılabiliriz. Çünkü vasıtalı vergiler öyle bir vergi nev'idir ki, zengin ve fakirin meselâ bir kilo şeker alırken ödedikleri vergi miktarı birbirinin aynıdır.

Arkadaşlarım, bu vasıtalı vergilerde ve bilhassa İstihlâk vergilerinde ödeme gücü meselesi, vergi yüküne inikâsı meselesi hakkındaki itiraz aslında vâridolmayan bir problemdir. Vasıtalı vergilerin bilâkis tersine müterâkkıyet durumunu ihdas ettiğine memleketimizde çok defa raslanmıştır. Ödeme gücü meselesi, vasıtalı vergilerde daha az ehemmiyet arz eder bir konu değildir. Bu hususu kısaca belirtmek isterim.

İkinci nokta, Ferid Melen arkadaşım dedi ki, eskiden vergilerde eşidolma prensibi müdafaa edilmişti. Ondan sonra mütenasip vergiye gidildi, ondan sonra mütarakki vergi sistemine gidildi. Kendileri bu hususu işaret ettiler. Arkadaşlar, vergicilik prensipleri, vergicilik tekniği zamanla değişmektedir. İlim terakkisine göre değişen bir tekniği niçin Anayasaya koymalıyız. Hakikaten Ferid Melen arkadaşımın zik-

rettiği üç meseleden birisi vergi eşitliği, diğeri vergi mütenasipliği ve sonuncusu da vergi mütarakkılığıdır. Ferid Melen arkadaşımızın etrafı ile izaha çalıştığı her üç mesele de, maliyecilerin ve vergi mükelleflerinin üzerinde hassasiyetle durup münakaşa etikleri bir meseledir. Halkın ödeme gücüne göre vergiye tâbi tutulacağına göre bir prensip konması sosyal bir Devlet Anayasasında prensiplerin teferruatla tesbiti yerinde olur. Bu da Anayasa için hiçbir fazlalık teşkil etmez. Ferid Melen arkadaşımızdan rica ediyorum. Her birimizin prensip itibariyle kabul ettiğimiz bir malî kaidenin, bizim Anayasamızda da yer almasına muhalefet etmesinler. (Alkışlar)

BAŞKAN — Enver Kırker.

ENVER KIRKER — Muhterem arkadaşlarım, 59 ncu maddenin ikinci fıkrası hakkında mârûzatta bulunmak üzere huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum. Bu maddenin eski metninde «vergi bir kanunla tarh ve cibayet olunur» kaydı vardır. Burada cibayet kelimesi kaldırılmış, sadece esbabı mucibeye alınmakla iktifa edilmiştir. Sonra «konulur» kelimesi içinde «alınır» mânası da mevcuttur. Lütfen bu hususu tasrih ederlerse memnun kalacağım.

BAŞKAN — Coşkun Kırca.

COŞKUN KIRCA — Muhterem arkadaşlarım, şahsım adına konuşmak üzere huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. Konuşmama başlarken, Ferid Melen Beyefendinin fikirlerine tamamen iştirak ettiğimi belirtmek isterim. Bu arada, şu hususu da bilhassa arz etmek isterim. Biraz evvel burada çok kıymetli iktisatçı ve maliyeci arkadaşlar konuştu. Vergi gibi önemli bir mevzu üzerinde hepsi birbirinden farklı ayrı ayrı fikirler ileri sürdüler. Şimdi, müsaade buyurunuz, getirdiğimiz Anayasanın sistemi ile 1924 Anayasasının sistemi arasında büyük farklar mevcuttur. Getirmiş olduğumuz yeni sistemde Anayasa Mahkemesi kurulmaktadır. Kanunların Anayasaya aykırı olması halinde iptal edilmeleri mevzuubahistir. Şimdi, kerem buyurun : Çok kıymetli maliyeci ve iktisatçı arkadaşlarımız tatbikattan ve nazariyattan gelmişlerdir. Arkadaşlar, onlar dahi aralarında muayyen bir mefhum üzerinde bu derece ihtilâfa düşerlerse, bir Anayasa Mahkemesinde (ki orada Sayıştaydan sadece bir temsilci bulunacaktır) ve iktisatçı ve

maliyecilerin ekalliyette kalması durumu vardır; bu mahkeme ne yapsın? Arkadaşlar, böyle bir durumda, muğlak ve muğlak olduğu kadar bağlayıcı hükümler, bizleri ilerde çok büyük tehlikelerle karşıkarsıya bırakabilir. Maddede tesbit edilebilecek olan şeyler, herkesin kabul ettiği hukuki kıstaslardan ileri gitmemelidir. Herkesin vergi vermesi; herkesin bir dereceye kadar, vasıtalı ve vasıtasız vergiler yoluyla kamu giderlerine katılması esastır. Bunun dışında, malî güce göre vergi ödenmesi prensibinden bahsediliyor. Muhterem arkadaşlar, bu bir hukuk prensibi değildir. İkinci maddede bu husus zaten belirtilmiştir. «Sosyal Devlet» anlayışı içinde de, vergilerin umumiyeti bakımından elbette ki, vatandaşın ödeme gücü esas itibarıyla nazarı dikkate alınacaktır. Asgari geçim indirimi, müterakkilik, ayırma prensipleri bu aradadır. Bundan hiç şüphemiz yoktur. İkinci madde hakkında yaptığım konuşmada Sayın Cahit Zamangil'in bâzi mütalâaları vesilesiyle, sosyal haklar ayrıca tâdadedilmişken ikinci madde «Sosyal Devlet» mefhumunun da zikredilmesinin sebeplerinden birinin bu olduğunu belirtmeye gayret etmiştim. Bütün bu prensipler, malî güce göre vergi ödenmesi esasından çıkan prensiplerdir. Ancak, bu prensiplerin birçok istisnaları vardır. Burada malî güce göre vergi ödenmesi esasını bir hukuk kuralı olarak zikretmek, ilerde Anayasa Mahkemesi tarafından istisnaların kaldırılması neticesini doğurabilir. Arkadaşlar bâzi misaller verdiler, ben de burada bunlara bâzi ilâveler yapmak isterim. Gelişmemiş memleketler hakkında eser vermiş olan iktisatçılar, Japonya'da sabit nispetli arazi vergisinin küçük zirai işletmelerin istihsalini arttırmakta çok büyük rolü olduğunu söylerler. Hindistan'da da Kaldor tarafından yapılan vergi reformunda sabit nispetli Gelir Vergisi tatbik edilmektedir. Bundan başka, özel sektörle belli bir sanayi kolunda vergi muafiyeti tesis etmek, o sanayi kolunun teşviki için lüzumlu olabilir. Bütün bunlar, malî güce göre vergi ödeme direktifinin istisnalarıdır. Bu direktifin istisna kabul etmiyen bir hukuk kaidesi şeklinde vaz'edilmiş olmas sonucunda doğabilecek yanlış tefsirleri behemahal önlemek mecburiyetindeyiz. Esasta umumî bir direktif olarak şahsan bu prensibe iştirak etmekle beraber, kanun vâzımı bağlayıcı, ve kalkınma maksadiyle vergi politikasının geniş bir

manevra marjıyla uygulanabilmesine mâni olabilecek hükümleri bu maddeye koymaktan vaz gelim.

BAŞKAN — Komisyon görüşecek mi? Kifayet önermelerini okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

59 ncu madde hakkındaki görüşmelerle madde ve fikirler vuzuha ermiştir. Görüşmelerin yeterliğini arz ve teklif ederim.

Fethi Elgün

Yüksek Başkanlığa

Görüşme yeter. Oya konulmasını arz ve teklif ederim.

Necmi Akçasu

BAŞKAN — Yeterlik önermelerinin aleyhinde söz isteyen? Yok. Önergeleri oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kifayet kabul edilmiştir.

Madde hakkında önermeler var okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Evvelce Yüksek Heyetinizin tasvibine mazhar olduğu veçhile, aşağıdaki hususun 59 ncu maddeye eklenmesini arz ve teklif ederiz.

Feyyaz Köksal Dündar Soyer
Makabline şâmil vergi konulamaz.

Yüksek Başkanlığa

59 ncu maddenin sonuna aşağıdaki fıkranın ilâvesini arz ve teklif ederiz :

«Vergiler makabline şâmil olamaz.»

Orhan Köprülü Raşit Beşerler
Cevdet Geboloğlu Abdülkadir Okyay

Sayın Başkanlığa

59 ncu maddenin aşağıdaki şekilde olmasını arz ve teklif ederiz :

Madde 59. — Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi, resim ve harclar ve benzeri malî mükellefiyetler ancak kanunla konulur.

Fethi Çelikbaş Vedat Dicleli

Yüksek Başkanlığa

59 ncu maddenin aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederiz :

Bedî Feyzioğlu Feyyaz Köksal

Madde 59. — Herkes, kamu giderlerini karıştırmak üzere, ödeme gücüne göre vergilendirilir.

Vergiler ve bircümle malî mükellefiyetler ancak kanunla konulur.

Kimse vergi borcunu doğuran olayın vukundan önce yürürlükte bulunmayan kanunlara göre vergilendirilemez.

Yüksek Riyasete

59 ncu maddenin aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederiz :

Vergi herkesin kamu giderlerine malî gücü nispetinde katılma payıdır ve kanunla konur.

Muharrem İhsan Kızıoğlu Esat Çağa
Ferruh Güven

Yüksek Başkanlığa

59 ncu maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Feridun Ergin

Vergi, kamu giderlerine halkın ödeme gücüne göre katılma payıdır ve ancak kanunla konulur.

BAŞKAN — Reyinize arz etmek üzere en aleyhte olan önergeyi okutuyorum.

(Bedî Feyzioğlu ve Feyyaz Köksal'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

EMİN PAKSÜT — Komisyon katılmıyor. Maddî vâkıya bağlanması imkânsızdır. Hukuk umumi prensipleri içerisinde halledilmesi lâzımgelir, katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Feyyaz Köksal ve Dünder Soyer, Orhan Köprülü ve 3 arkadaşının önergeleri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Bu iki önerge reddedilen önerge ile birlikte halledilmiş olmaktadır.

(Vedat Dicleli ve Fethi Çelikbaş'ın önergeleri tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, Esat Çağa ve İhsan Kızıoğlu arkadaşlarımızın bir önereleri vardır. Birlikte okunsa muafık olmaz mı?

BAŞKAN — Bu okuduğumuz daha şumüldür. Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. (Alkışlar)

(Esat Çağa, İhsan Kızıoğlu, Ferruh Güven'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Aynı mahiyettedir.

(Feridun Ergin'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Bu da aynı mahiyettedir, oya koymaya lüzum yoktur. Kabul edilen önergeye komisyon fiilhâl iştirak ediyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU ADINA COŞKUN KIRCA — Efendim, maddeyi bize verin, yeniden tadvin edip getirelim. (Olmaz öyle şey sesleri)

BAŞKAN — Efendim, dikkate alınan önerge ile beraber maddenin redaksiyonu yapılmak üzere maddeyi komisyona veriyoruz.

66 nci madde hakkındaki komisyon yazısını okuyoruz.

Komisyonun değiştirisi

1. Madde 66 kaldırılmıştır.

2. Madde 66 yerine madde 53 şu şekilde tadil edilecektir.

Vatandaşlar kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılabilir.

Anayasa Komisyonu Adına
Başkan

(Enver Ziya Karal)

(Yapılır sesleri)

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Daktilo hatası olarak bu şekilde geçmiş. Doğrusu (yapılır) dır.

BAŞKAN — Komisyon teklifini izah edecek mi? (Lüzum yok sesleri.)

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar usule taallük eden bir meselenin halledilmesi lâzımdır. Aksi takdirde bu maddenin oya konulması mümkün olmayacaktır. 53 ncu madde Yüksek Heyetinizce birinci müzakerede kabul edilmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh bu ibarenin 53 ncu maddeye konulabilmesi için İçtüzüğün 108 nci maddesi gereğince 53 ncu mad-

deyi usulen komisyona iade icabetmektedir. İadesi halinde biraz sonra huzurunuzda getirip oylamasını sağlamış olacağız.

BAŞKAN — Komisyonun teklifi iki kısma ihtiva etmektedir. Evvelâ oylamamış olan 66 ncı maddenin kaldırılması ve ondan sonra 53 ncü maddenin bir ibaresi ilâve bakımından komisyona iadesi teklif ediliyor.

Evvelâ 66 ncı maddenin tasarıdan çıkarılmasını oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etniyenler... 66 ncı madde tasarıdan çıkarılmıştır. Bilâhara madde numaraları buna göre değişecektir. Şimdi 53 ncü maddenin komisyonun yeni teklif ettiği şeklini okutuyorum.

II. Seçme ve seçilme hakkı

MADDE 53. — Vatandaşlar kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır.

BAŞKAN — Alp Kuran.

ALP KURAN — Efendim, mâruzatım bilâhassa genel oy esas bakımında olacaktı. 66 ncı madde çıktıktan sonra 70 ncı maddenin iadesi lâzımdı. Komisyon bilmem iltihak eder mi? Çünkü 53 ncü madde havada kalmıyor, onu da çıkarması lâzım.

BAŞKAN — Efendim, başka söz istiyen yoktur. Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etniyenler... Madde kabul edilmiştir.

88 ncı maddede komisyondan gelmiştir. Bu maddede esaslı bir değişiklik yoktur. «Siyasi grupça» i baresi «Siyasi parti grubunca» olmuştur. Komisyon yazısını okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Komisyon 88 ncı madde metnini değiştirmemiştir.

Sadece 2 ncı fıkradaki «Siyasi grupça» kelimesi «Siyasi parti grubunca» olarak tadil edilecektir.

Saygı ile arz olunur.

Anayasa Komisyonu Adına
Başkan
Enver Ziya Karal

BAŞKAN — Bu değişikliğe göre maddeyi okuyoruz.

b) Gensoru

MADDE 88. — Gensoru yetkisi yalnız Millet Meclisindedir.

Milletvekillerince veya bir siyasi parti gurupunca verilen gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı, verilişinden sonraki ilk birleşimde görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahibi veya önerge sahiplerinden biri, siyasi parti gurupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir Bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararı ile birlikte gensorunun görüşülme günü de belli edilir.

Gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararı tarihinden başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir Bakanın düşürülebilmesi, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla olur.

BAŞKAN — Buyurun Feridun Ergin...

FERİDUN ERGİN — Arkadaşlarım, bu maddede karşılaştığımız mesele şudur. Gensoru müessesesi ancak ve yalnız Millet Meclisinin yetkisi içinde mi kalmalıdır, yoksa her iki Meclis de bu salâhiyeti kullanmalı mıdır?

Bizim neslimiz bilfil çift Meclis sistemini yaşamamıştır. Bu Anayasa ile çift Meclis sistemine girilirken kanun vâzın sıfatiyle yeni bir saha içinde kendimizi bulduğumuza şüphe yoktur. Bu çift Meclis denilen sistemin yabancı memleketlerdeki tarihi malûmdur. Klâsik monarşi rejiminden parlâmento sistemine geçerken ilk önce senato tipi müesseseler teessüs etmiş ondan sonra milli iradeyi temsil eden Mebusan Meclisleri teşekkül etmiştir. Meclislerin ikileşmesi ile bunların karşılıklı salâhiyetleri, üstünlükleri ihtilâfa yol açmış ve bu ihtilâfın ne şekilde halledileceği müzmin ve sürekli bir mesele teşkil etmiştir. Yabancı memleketlerde, birçok sahalarda Mebusan Meclislerinin üstünlüğü kabul edilmiştir. Fakat anane mahsulü ve tarih yadigarı olan senatolar da ortadan kaldırılmamıştır. Bizde tek Meclisten gelen bir tekâmülün neticesi aşağı-yukarı aksi istikamette

bir neticeye varmıştır. 27 Mayıs'tan sonra bir ikinci Meclis kurulması üzerinde memleket efkârı umumiyesi, Anayasa komisyonları ve az çok da Yüksek Heyetiniz bir mutabakata varmış gibidir. Niçin tek bir Mecliste kanun yapmak, tek bir Mecliste teşriî murakabeyi yürütmek imkânını bulabildiğimiz halde bir ikinci Meclis kurmaya lüzum duyulduğunu izah güç değildir. Şu kısa fakat talihsiz demokrasi tecrübeleri bir ikinci Meclisi kurmaya bizi sevk etmiştir. Bunun sebebini iki cümlede iradetmek, toplamak kabîl olabileceğini zannediyorum. Biz bir ikinci Meclis üzerinde durmaktayız. Çünkü yakın günlerin tecrübesi bize öğretmiştir ki, bir lider Farelî Köyün Kavaleisi gibi körükörüne şuarsuz bir şekilde tek bir Meclis ekseriyetini bir daha peşinden sürüklemek imkânına sahibolabilirse «Allah o günleri bir daha göstermesin» o vakit karşısına dikilecek ikinci bir kuvvet yaratmak ihtiyacını duymuş bulunmaktayız. İkinci Meclisin en mühim gerekçesi budur. Bu gerekçeden hareket ettiğimiz

vakit, ikinci Meclisin kendisinden beklediğimiz en mühim iki fonksiyonu ifa edecek şekilde teşhiz etmek mecburiyetindeyiz. Bu iki fonksiyondan birisi teşriî murakabe, parlamento kontrolüdür. Ve bu sahada bellibaşlı kontrol müessesesi, gensorudur. İkincisi ise, bütçe müzakereleridir. Maddenin ilk defa huzurunuzda getirilmiş olduğu celsede, itimat mekanizması bakımından tenakus yaratabilecek neticelere sebebiyet vermemek lüzumu belirtilmiş ve böyle bir neticeye sebebiyet vermeksizin teşriî murakabe fonksiyonunun her Meclis tarafından nasıl ifa edilmesi lâzımgeldiği hususunda ekseriyetin havası az-cok belli olmuş gibi idi. Bunun üzerine komisyon maddeyi geri istemiştir. Şimdi görülüyor ki, bundan evvelki celsede belirtilmiş olan temayül karşısında komisyon eski kararında ısrar etmek niyetindedir. Arkadaşlarımı, teşriî murakabe icra edilmeyecekse, bütçenin murakabesi plâtonik olarak yapılacaksa ve sadece ikinci Meclisin rolü «navette» denilen prosedürle kanunların iki Meclis arasında gidip gelmesine inhisar edecekse, ikinci Meclis yardımcı hizmet gören otomobil el frenleri gibi çok zayıf bir vazife görecektir, zayıf, salâhiyetsiz bir müessese olarak doğacaksa, mekanizma itibariyle bizim geçirdiğimiz türlü güçlüklerle rağmen bir ikinci Meclis kurmaya lüzum yok-

tur. Bizim ikinci Meclisi istemekliğimizin sebebi, ileride bir buhrana kapılacak olursak, tekrar yakın mazideki gibi bir duruma düşecek olursak, tek bir şahsın cazibesine bir Meclis ekseriyetinin kapılarak iktidarın gayrimeşru bir yola sürüklenmesine mâni olmak zaruretidir. Diğer arkadaşlarımız da izah etmeye çalıştılar. Bu gensoru mekanizmasının maksadı, murakabedir. Gensorunun her iki Mecliste görüşülmesi inkilâbın esprisine de uygundur. İki Meclisin birleşik oturumunda gensorunun görüşülmesi ikinci Meclisteki elemanların teşriî murakabede söz, rol ve rey sahibi olmalarının temin edilmesi kurmakta olduğumuz yeni sistem bakımından faydalı ve zaruri görülebilir. Mâruzatım bundan ibarettir. Bundan evvelki müzakerelerde bir takrir takdim etmiştim. Riyaset Divanından ricam; komisyonun kendilerine iade etmiş olması lâzımgelen bu takrirî okutunlar ve reye koysunlar. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Alp Kuran.

ALP KURAN — Muhterem arkadaşlar, Sayın Feridun Ergin arkadaşımız meseleyi olduğu gibi izah etmiş bulunuyorlar. Fîlhakika bu maddenin ilk müzakeresinde Heyeti Umumiyenin görüşü ve umumi temayül belli olmuştu. Bunun üzerine komisyon maddeyi geri almıştı. Gerçekten, o zamanki umumi hava ve temayül Senâto üyelerinin de gensoru müzakerelerine katılmaları, gensoruların birleşik toplantıda görüşülmesi merkezinde idi. Biz zannediyorduk ki, komisyon, Heyeti Umumiyenin bu temayülüne göre maddeyi yeniden tedvin edip huzurunuzda getirecektir. Maalesef komisyon, Heyeti Umumiyenin temayülünü kaale almamıştır.

Şimdi yeni bir meclis, ikinci bir meclis ihdas edilirken, bunun memleketimizde ihdası sebepleri üzerinde durmak ve düşünmek lâzımdır. Türkiye'de, ikinci bir meclis ihdası istenirken, tek meclis tahakkümünü, daha doğrusu Millet Meclisindeki çoğunluk partisinin tahakkümünü önlemek, bu meclisin karşısına ikinci bir meclis çıkarılarak iktidar suistimaline engel olunmak istenmiş, ikinci meclis bu maksatla ihdas edilmiştir. Bunun yanında, daha evvel de arz ettiğim gibi, 27 Mayıs ihtilâli Atatürkçü olmanın, Atatürk devrimlerini tehlikeye düşüren bir Meclis çoğunluğuna karşı yapılmıştır. Bu sebeple de, 27 Mayıs'tan sonra ih-

das edilen ikinci Meclisin. Atatürk devrimlerinin ve İkinci Cumhuriyetin hakiki koruyucusu mahiyetinde olması ve bunun için de yetkilerle mücehhez kılınması lâzımdır.

Sayın komisyon bütün bu vakia ve mülahazaları dikkate almamış, geri aldığı maddeyi gene ilk şekliyle huzurunuzda getirmiştir. Gensoru müessesesi ve yetkisi gene munhasıran Millet Meclisine aittir. Sayın komisyon bu yetkiyi niçin Cumhuriyet Senatosuna da tanımak istemiyor?

Arkadaşlar, bu arada şunu tekrar arz edeyim ki, komisyonun iddiası hilâfına, Cumhuriyet Senatosunda seçimle gelmemiş bulunan ve Cumhurbaşkanı'nın tâyin ettiği 10 üyenin bulunması, gensoru yetkisinin Senatoya tanınmasına engel değildir. Bu, demokrasi prensipleriyle bağdaşmayan bir hal değildir. Komisyonun bu konudaki iddiaları vârit değildir. Filhakika, İtalya'da da Cumhuriyet Senatosu adını taşıyan ikinci Mecliste Cumhurbaşkanı'nın tâyin ettiği hem de kaydıhiyat şartıyla tâyin ettiği kimseler bulunmasına rağmen, Cumhuriyet Senatosu hem de müstakillen gensoru müessesesini işletme yetkisine sahiptir.

Ve bu Meclis dahi demokratik bir meclis olarak bütün müellifler tarafından kabul edilmektedir. Aynı şekilde, Hükümete itimat konusunda, eski 1875 Fransız Anayasası 24 ve 25 Şubat tarihli kanunlarla, Cumhuriyet Senatosunun icabında Hükümeti düşürebilme imkânını sağlamış bulunmaktaydı. Binaenaleyh Cumhuriyet Senatosuna bu şekilde yetkiler tanınmaması esbabı mucibesi vârit değildir.

Eğer komisyon müntehabılmayan üyeler karşısında, Senatoya gensoru yetkisini tanınmamakta ısrar ederse, ki bu demokrasi prensiplerine aykırı değildir ve tasarımı komisyon kendisi yapmıştır, yapılacak iş senatoyu yetkisiz ihdas etmek değildir, fakat Cumhurbaşkanı'nın tâyin ettiği üyeleri kaldırmaktır. Fakat söylediğimiz gibi, seçilmiş bir organın, başka bir organa üye seçmesi demokratik prensiplere aykırı değildir. Nitekim, bu konuda birçok örnekler vermek mümkündür. Fransa'da, bugün, Cumhurbaşkanı seçimine, mahalli idare ve meclislerin delegeleri de ikinci dereceden iştirak edebilmektedirler. Binaenaleyh, seçilmiş bir organın üye seçmesi demokrasiye aykırı olamaz.

Mademki, arkadaşlar, ikinci meclisi yeni ihdas ediyoruz. Bu meclisten birtakım faydalar bekliyoruz. Hiç olmazsa, her iki meclise de eşit yetki-

ler tanımak lâzımdır. Gerek yasama alanında ve gerekse denetleme konusunda yani Hükümete itimat konusunda. Filhakika ikinci meclislerin ihdas sebebi göz önünde tutulursa, bu müessese bizdeki gibi yeni kuruluyorsa, vakit olmadığı için kısaca arz edeyim, tesavii hukuk dairesinde bütün yetkilerin iki meclis arasında paylaşılması gerekmektedir.

Öte yandan, öyle zannediyorum ki, komisyon bundan sonra fesih yetkisine temas edecektir. Cumhuriyet Senatosu feshedilmediği için, ona gensoru yetkisi ve Hükümeti düşürme imkânı tanımıyacağını iddia edecektir. 1875 Fransız Anayasasında, Cumhurbaşkanı değil, Cumhuriyet Senatosunu feshedebilmek, bu yetkiye sahip değildi, ayrıca Millet Meclisini feshedenken de Senatonun tasvibini almak durumundaydı.

İkinci meclislerin ihdas sebebi göz önünde tutulursa, bu müessese bizdeki gibi yeni kuruluyorsa, vakit olmadığı için kısaca arz edeyim, tesavii hukuk dairesinde bütün yetkilerin iki meclis arasında paylaşılması gerekmektedir.

Öte yandan, öyle zannediyorum ki, komisyon bundan sonra fesih yetkisine temas edecektir. Cumhuriyet Senatosu feshedilmediği için, ona gensoru yetkisi ve Hükümeti düşürme imkânı tanımıyacağını iddia edecektir. 1875 Fransız Anayasasında, Cumhurbaşkanı değil, Cumhuriyet Senatosunu feshedebilmek, bu yetkiye sahip değildi, ayrıca Millet Meclisini feshederken de Senatonun tasvibini almak durumundaydı.

Bu suretle de, Millet Meclisi üzerinde açıktan açığa, murakabe etmek gibi bir durum çıkıyor. Sonra, İtalya'da bugün, Senatoda mansup üyeler bulunmasına rağmen, Cumhuriyet Senatosunun Cumhurbaşkanı tarafından feshedilmesi mümkün oluyor. 1948 İtalyan Anayasasında, 2 nci Meclis bu şekilde feshedilebilmektedir.

Arkadaşlar, gensorular, hiç değilse Türkiye Büyük Millet Meclisi müşterek toplantısında görüşülmelidir kanaatindeyim.

Bu hususta bir önerge de takdim ediyorum efendim.

BAŞKAN — Enver Kırker.

ENVER KIRKER — İfade edildi. Vaz'geçtim.

BAŞKAN — Muharrem İhsan Kızıloğlu.

MUHARREM İHSAN KIZILOĞLU — Sayın Başkan, arkadaşlarım; vaktinizi alacak değilim. İki nokta üzerinde durmak için söz almış

bulunuyorum. Esasen Cumhuriyet Senatosunun üzerindeki noktai nazarımı kanunun tümü üzerinde görüşülürken beyan etmiştim. Tümü üzerinde görüşmelerin kifayeti kabul edilmiş olduğu için madde üzerinde de şu noktayı tebarüz ettirmek istiyorum. Gensoru yetkisinin Millet Meclisine verilmesi Cumhuriyet Senatosunu bir kenara itmek demek olur. Kabul edilen maddeler arasında beşinci madde; yasama yetkisine Millet Meclisinin iştirakini sağlamaktadır. 109 ncu madde, Başkomutanlık Büyük Millet Meclisinin mânevi varlığından ayrılmaz der.

Yani sorumlu bir meselede iştiraki sağlar. Gensoru ki, Hükümetin, icranın tutumu üzerinde, politik, idarî siyasi v. s. konuda açılacak olan her hangi bir gensoru veya partiler tarafından ileri sürülecek iç politika tutumu hakkındaki bir soruya, gensoruya Cumhuriyet Senatosu katılmamaktadır.

Arkadaşlar, gensorunun, 1 nci fıkrada, T. B. M. Meclisinin müşterek toplantısında yapılmasının uygun olacağı düşünülebilir.

Sonra, gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin verecekleri gerekçeli güvensizlik önermeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır, deniyor.

Niçin? Eğer hükümet bir güven isteğinde, bulunmuş ve bu isteği malî, idarî hukuki ve cezai bir tahkikatı tazammun etmiyorsa bugün muvafaktır. Her hangi bir siyasi sebep dolayısıyla veya getirdiği bir kanun dolayısıyla Hükümet bir güven oyun istiyorsa niçin bir gün vakit bırakıyoruz. Kulis faaliyetine müsaade etmek için mi? Hayır. Bu bakımdan bu maddenin komisyonca açıklanmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Raif Aybar.

RAİF AYBAR — Efendim, filhakıka, maddenin ilk müzakeresinde, gensorunun birleşik toplantıda görüşülmesi yönünde bir kanaat belirmiş ve madde komisyona gitmişti.

Ben, komisyona hak veren bir noktai nazara sahibolduğum için, konu üzerinde tekrar durmayı uygun buluyorum.

Arkadaşlarım, şimdi Türkiye'de durum, Feridun Ergin arkadaşımızın ifade ettiğinden daha başka türlüdür.

Bu memlekette, bütün siyasi teşekküllerin, bunların etrafında toplanmış şahısların kanaati

o dur ki; 6, 7, 10 seneden beri, Türkiye'de parlâmentoda büyük ekseriyetle bir parti hâkimiyetinin kurulmasının mümkün olması ve bu parti hâkimiyetini temsil eden liderlerine rüzgâr gibi parlâmentodan geçirdikleri kanunların, frensiz çıkmış hükümlerin, Anayasayı ihlâlâe bais olacak şekilde birtakım muhteva taşınması, sırf başka bir murakabe organı olmamasındadır. İşte bu sebep, Türkiye'de ayrı siyasi mihraklar etrafında toplanan siyasi partileri, müşterek bir noktai nazara götürmüştür. Bu noktai nazar da; bir ikinci Mecliste bu türlü kanunların çıkmasını frene etmek lüzumudur. Geçirilmiş teerübeler karşısında Türkiye için bu bir emir kâfidir. Artık Türkiye'de ikinci Meclisin vücudunun lüzumu, zaruretlerin memba ve tarihçesi ve ikinci Meclisle verilmek istenen siyasi fonksiyonun portesi bundan ibarettir. (Bravo sesleri) Bu Anayasa ile getirilmiş olan 2 nci Meclisin, şimdiye kadar, Türkiye de, bir 2 nci Meclisin lüzumu etrafında toplanmış olan kanaatleri tatmin etmiş olması lâzımgelir. Ben, şahsan 10 yıllık bir politikacı olarak, getirilen bu fikirlerden, bu kanaatlerden mutmainim.

Arkadaşlar, gensoru müessesesiyle, hükümetlerin her an, devrilme, düşebilme ihtimali karşısında kalmamaları, ve iş başında buldukları müddetçe her an düşülebilmek ihtimalinin dingili üzerinde sallanmamaları Türkiye'de iş yapabilmek için şarttır.

Gensorunun devirebilme kuvveti, hükümetleri dingil üzerinde oturmaya mahkûm edebilir. Bu konuda çift meclisin birleşmesi her an düşürebilme tehlikesini yaratacağından endişe ederim. Birinci Meclis nispî temsil şartları içinde, ikinci meclis ekseriyet sistemiyle gelecek. Ekseriyet sisteminden gelecek olan ikinci meclisin bünyesi hangi nispette hangi siyasi görüşü ve siyasi partiyi temsil edebileceği tahmin edilmez. Burada birinci Meclisinkinden bambaşka bir vaziyet hâsıl olabilir. 450 kişilik birinci mecliste (A) partisi bir kabine kurmuştur, memlekete hizmet etmektedir. 450 üyeden kurulu bu mecliste 150 üye (B) partisinden olabilir. Binaenaleyh, iş başına gelmiş olan bir Hükümet, bir gensoru üzerinde iki meclisin birleşmesi suretiyle 15 günde bir düşürülmek, devrilme ihtimaliyle, tehlikesiyle karşı karşıya kalmış olur. Böyle bir ihtimalin dingili üzerinde sallanan bir hükümet için,

Türkiye'de hizmet etme imkânı, ihtimali gayet tabii az olur.

Nispi temsil sistemi ile getirilmiş olmadığı için, senatoya olan güvenin, senatoya verilmiş olan kuvvetin, Türkiye'de mukaddem siyasi temayüllerin tamamını tatmin etmesi lâzımgeldiği kanaatindeyim. Tasarı üzerinde itina ile çalışsan, derin ve hesaplı bir düşüncenin neticesi olarak bu maddeyi böylece buraya getiren komisyonun noktai nazarını kabul etmemizi Türkiye'nin istikbali için çok faydalı görüyorum. Aksi takdirde Hükümet buhranları birbirlerini kovalıyacaktır. Bir ekseriyete dayanan hükümetler dahi böyle bir karma meclis karşısında hiçbir zaman ayakta kalabilme garantisine sahibolamayacaktır. Ve böyle bir hükümet şu teklif ile, kendisine teveccüh edecek çok büyük hamleleri başarabilmenin ve bu memlekete hizmet edebilmenin vasıtası olmaktan çıkmak durumuna düşebilecektir.

Arkadaşlar, Allah göstermesin, Feridun Ergin arkadaşımızın ifade ettiği, bir kuvvetli lider peşimde, partizan bir lider peşinde sürüklenip gidecek olan meclislerin husule getirebileceği akıbetleri frenlemek bakımından da getirilmiş olan hüküm yerindedir.

Sonra, hükümeti devirmek için diğer, yollar var; soru, genel görüşme, Meclis soruşturması olacak. Bütün bunlar çift meclisin hakları. Buna rağmen gensoruya senato katılmamış diye aykırı bir gidişin yolcusu olan hükümetlerin veya bir parti liderinin memleketi arkasından götürmesi artık tasavvur edilemez; bunlar hayali şeylerdir. Nispi temsilli meclislerde artık öyle ekseriyetle gelmiş meclisler gibi 450 mebusun 250 sini peşine takarak bütün millet kendisiyle beraberleşmiş gibi sürüp götüren bir zihniyeti temsil edebilecek ne lider ne de bir meclis terkibi çıkar. Biz ağız sütten yanmış olmanın fazla tesiri altındayız. Bu tasarımı tanzim ederken bâzi mülâhazalara yer verilebilir. Fakat, bu tasarı kanunlaştıktan sonra, memlekete sadece hizmet beklenecektir. Yer verilecek olan mülâhazalar yerinde ve faydalı olmazsa ve bu da şimdiye kadarki tatbikatla sabit olursa; netice, ancak Türkiye'de, vatandaşa hizmet yolunda dingilin arasına her hangi bir çomak sokmak, hizmet arabasını yürütmemek olacaktır. Bundan vazgeçilmesini ben kendi hesabına daha uygun buluyorum, efendim.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Esat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Efendim; Cumhuriyet Senatosunun niçin ihdas edildiğini düşünmek lâzım evvelâ. Ve bunun için de biraz geriye âtfi nazar etmek icabediyor. Meclislerde tek parti hâkimiyetinin teessüsü ve kanunların heyecan içinde çıkarılması, aceleye getirilmesi, milleti buna karşı bir teminat aramaya sevk etmiş bulunuyordu. Cumhuriyet senatosu bu teminatın ifadesi olarak Anayasa tasarısında, yer almış bulunmaktadır. Maksadımız, iki tane Millet Meclisi ihdas edilmesi değildir. Fakat, hukuk devletinin icabı olarak Anayasaya bağlılığın temini için bu müesseseye ihdas edilmiştir. Bu ümniye dolayısıyla ki, her iki meclisin seçiminde fark kabul edilmiştir.

Aybar arkadaşımızın dediği gibi, Millet Meclisi, oraya nispi seçimle gelecek olan birçok partilerin, görüşlerinin, birçok noktai nazarların cevelângâhı olacaktır. Senato ise dar bölge sistemine yakın bir seçim sistemiyle teessüs edecektir.

Binaenaleyh bünye itibariyle Millet Meclisine benzemiyecektir. Millet Meclisi haiz olduğu bünyesi itibariyle heyecana fazla müsait bir Meclistir. Halbuki bünyesi ve tarzı intihabı itibariyle Senato daha soğukkanlı bir Meclistir, ve binaenaleyh bizim baştaki prensibimizi tahakkuk ettirecek bir topluluktur. Yoksa Hükümeti iki Meclis birden murakabe etsin, her ikisi icranın üzerinde müessir olabilsin diye kurulmuş bir Meclis değildir Senato. Bizim maksadımız yalnız yasama organını ikiye bölüp kanunların çıkarılmasında emniyeti tesistir. Senato bunun için meydana getirilmiştir.

Şimdi, gensoru salâhiyetini Cumhuriyet Senatosuna verecek olursak, tâbirimi mâzur görünüz; onu seviyesinden daha aşağıya indirmiş olacağız.

Sonra, şu da var ki, bu takdirde, Hükümet, aşağı - yukarı iki tane zevci olan bir hanımın durumuna düşecektir.

Aybar Beyin izah ettiği gibi, istenmedik, beklenmedik neticeler hâsıl olabilecektir.

Bunun için, komisyonun sevk ettiği 88 nei madde, bizim Senatodan elde etmek istediğimiz gayenin tahakkuku için en müsait şekildir. Bu maddenin aynen kabulü taraftarıyım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Turhan Feyzioğlu.

TURHAN FEYZİOĞLU — Muhterem arkadaşlarım; bilhassa bir yanlış anlamaya işaret etmek için söz almış bulunuyorum. Cumhuriyet Senatosunun bazı yetkilerinin bulunmaması halinde bu organın âdeta lüzumsuz, âdeta itibarsız bir organ haline gelmişcesine bazı beyanlarda bulunulmuştur. Bunlara katiyen iştirak etmiyorum. Bu mevzu üzerinde büyük bir titizlikle durdum. Aksi noktai nazarda bulunan arkadaşlarla, çeşitli noktai nazarlarda bulunan arkadaşlarla müzakere yapıyoruz. Bu arada şunu da belirtmek isterim ki, arkadaşlarımızın yukarıda temas ettiğim, menfi şekildedeki beyanların, noktai nazarlarının vâridolmaması gerekir.

Arkadaşlar, bizim Cumhuriyet Senatamız, İsviçre'de veya A. B. Devletleri gibi federal devletlerde olduğu şekilde, bir İkinci Meclis olarak ve Devlet yapısının, bünyesinin bir organı olarak onlarda olduğu gibi değildir. Onları gibi, bir kariyerden çıkmış değildir. Bazı mahzurları ortadan kaldırmak için, muayyen bazı maksatlara varmak için ihdas ediyoruz biz bu İkinci Meclisi.

Şimdi, bizdeki fonksiyonu ne olacaktır bu Meclisin? Bizdeki fonksiyonu tarihî gelişim içinde, vaktiyle geniş yetkilere sahibolan 2 nei Meclislerin tarihî gelişimleri içinde bizim de bu müesseseyi yaratmamız icabetmektedir. Kâmil, olgun, seviyeli günlük parti mücadelelerinin üstünde kalmasını bilen Anayasa ve insan hak ve hürriyetlerinin bekçisi, milletin yüksek menfaatlerinin bekçisi vazifesini görmek olacaktır. Arkadaşlar, daha evvelde söylendi. Bir teşbihle arz edeyim : Bir Devlet arabasında iki Meclis var. Maksat bunların birbirine eş yetkilere sahibolması değildir. Hikmetivüعودu o zaman tehlikeye konur iki Meclisin. Bir araba aküye, direksiyona, firene de muhtaçtır. Bir arabaya iki fren korsanız, akümülatör unsurunu unutursanız ve bir fren, iki fren yerine, üç fren de koysanız; bu arabayı yürütmüş olmazsınız, yürütemezsiniz. Fakat, yine bir arabayı frensiz de yürütemez, kullanamazsınız. Çünkü, bu takdirde uçuşuma yuvarlanabilirsiniz. Araba uçuşuma sürüklemiş olursunuz.

Arkadaşlar, şunu belirtmek isterim ki, bu iki Meclise de ihtiyaç vardır, Devlet arabası bünyesi içinde.

Bu iki Meclisin fonksiyonu konusunda; birinci Meclis, daha çok günlük işler için çalışacak; 2 nei Meclis ise, bu gibi işlerden uzak kalacaktır çalışmalarında.

Sonra, şu da var ki, ikinci Meclis için yüksek tahsil şartı konmuştur. Birinci Mecliste bu yok. Bu Meclise herkes girebilir. Öbürü öyle değil. Yaş kaydı konmuş. Daha kâmil olgun olması lâzım denmiş. Başta eski Devlet Reisi olmak üzere, memlekete büyük hizmetler yapmış olan kimselere gelecek Meclise. Yani itibarlı bir meclis yapılmak istenmiş. Eski Millet Meclisi âzası denebilirdi. Denmemiş. İstenmiş ki, yüksek kaliteli bir Meclis olsun. Cumhurbaşkanının mâzereti, izni halinde Millet Meclisinin değil, Senato Başkanının ona vekâlet edeceği tasarih edilmiş. Bunun yüksek bir mânevi yeri var. Ama bu Meclis partilerarası mücadelelere, hattâ daha öteye geçeceğim; parti içinde hizip mücadelelerinin yapılması istenmemiştir. Böyle bir görüş hâkim olmuştur.

İşte arkadaşlar, bu suretle, bir 2 nei Meclis olarak, Cumhuriyet Senatosunun daima yüksek bir seviyede bulunması hedef tutulmuştur.

Şunu da arz edeyim ki, Meclisler, küçük bir çoğunlukla, da olsa kabineyi değiştirmek, düşürmek imkânına sahiptir. Fakat, bu çoğunluk Cumhuriyet Senatosunda olduğu zaman; Millet Meclisinin didiklediği Hükümeti hemen devirme imkânı var. Hattâ üst üste devirerek Meclisin feshini zaruri hale getirebilir hali var. Burada Cumhuriyet Senatosunun bir buhran yaratması ve Senatoyu milletle karşı karşıya getirmeye hakkımız olmadığı düşünülmüş. Bir zamanlar İngiliz Lordlar Kamarası müllele bu şekilde karşı karşıya geldi. Ve bütün yetkilerini kaybetti. Bugün İngiliz Lordlar Kamarası bir siyasi ilimler akademisi haline gelmiştir. Kamaranın yetkileri gayet çok azdır. Şimdi bu derecede yetkileri azalmış olan Lordlar Kamarası itibarsız mıdır? Hiçte böyle değil tabii.

Bu arada şunu da arz etmek isterim ki, bir zamanlar Başbakanlık yapmış olan (Âtli), Lordlar Kamarasına getirilmek istendiği zaman bunu kabul etmek istememiştir. Millet Meclisi üyeliğinde, (Avam Kamarasında) kalmak istemiştir.

Muhterem arkadaşlar, şu da bir gerçek olabilir ki, 2 nei Meclis günlük politika arasına sokmuş olursak, Millet Meclisi ile karşı karşıya

gelebileceği zamanlar olabilir. Bu ikinci Meclisin bu şekilde fonksiyonlarını ifa ettiği ve Devlet işlerinin yürütmesinde farklı fonksiyon ifa etmeyip, aynı fonksiyonu ifa edeyim derken işleri karıştırdığı mülâhazasına varmak suretiyle günün birinde hikmeti vücudunun münakaşa edilmesine sebebiyet verebilir. Bunu istemiyenler ikinci Meclis yetkilerinin birinci ile aynı olmasında değil, onun yetkilerinin yüce ve fakat farklı olmasında ısrar etmelidirler zannediyorum. Bu tasarımı ikinci Meclis bu yüce mânevi yere oturtmuş ve lüzumlu yetkileri vermiş bir tasarı olarak görmekte olduğumu arz ederim. Şunu da ifade edeyim ki, kıymetli arkadaşım Rauf Avbar konuştular. İkinci Mecliste, birinci Mecliste çoğunluğu rahat bir şekilde sağlanıyacak olan bir Meclis için, politik mülâhazalarla, böyle bir anlayış içinde, Anayasaya gerekli unsurları koymak çok şayanı memnuniyettir.

Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

BASKAN — Feridun Ergin.

FERİDUN ERGİN — Arkadaşlarım, Sayın Raif Aybar, Esat Çağa ve Turhan Feyzioglu'nun yaptıkları güzel konuşmaları dinledim. Bu konuşmaları dinlerken, müdafaa ettikleri hususlarda, yaptıkları açıklamalarında benimsiyebileceğim noktalar aradım. Müdafaa ettiğim görüşle, onların ifade ettikleri görüşü telif edebileceğim bir müşterek hat, bir müşterek plân bulmak ihtiyacıyla uğraştım. Fakat itiraf edeyim, kendilerini dinlemeden evvel bulunduğum noktadayım hâlâ. Raif Aybar'ın konuşmasında bir ufak tenakus mevcuttur. Kendisi sözlerine şöyle başladı : Dedi ki; ikinci Meclis kurmak istiyoruz. Çünkü liderlerinin rüzgâr gibi geçirdikleri kanunlar var. Bunlara karşı bir fren imkânı hazırlamak mecburiyetindeyiz. Sözlerinin sonunda ise şu noktada idi : Dedi ki; bir liderin Feridun Ergin tarafından belirtildiği gibi parlâmentonun ekseriyetini arkasından sürüklenmesi hayali bir ihtimaldir.

Mademki bir liderin parlâmento ekseriyetini körükörüne arkasından sürüklenmesi hayali bir ihtimaldir. O halde, bir liderin orada, kanunları geçen devrede olduğu gibi, ekspres süratiyle Meclisten geçirememesi gerekir.

Mademki bu ikinci Meclis de seçimle vazife başına geçmiştir; Meclislerden birinde millî

iradenin mümessillerine tanınacak gensoru yetkisini diğerinde tanımamak için mukni bir sebep gösterebilmek güçtür.

Arkadaşlar, 2 nci Meclis, sayın arkadaşlarımızın da belirttikleri gibi, daha tecrübeli elemanlardan mürekkebolacaktır.

Bu itibarla, ileride, hükümetlerde istikrar arıyorsak; murakabeden fedakârlık etmeksizin istikrar arıyorsanız, bu istikrar nispi seçim mekanizması içinde çok daha kolaylıkla ikinci Meclisin yardımı ile tahakkuk edebilir. Nispi seçim öyle bir seçim sistemidir ki, acaba 1 nci Meclise tek bir parti mi rahatlıkla hâkim olacak yoksa koalisyon hükümetlerine mi ihtiyaç olacaktır? Önceden kestirilebilmesi güçtür. 2 nci Meclisin, oylarıyla, kararlar üzerinde müessir olması Hükümet istikrarı bakımından bilâkis faydalı olabilir. İkinci Meclisin gensoruları görüşmesi ve itimat reyini kullanılması, endişe edildiği gibi istikrarsızlığa yol açmak şöyle dursun, bilâkis birçok hallerde istikrara hizmet hususunda faydası görülebilecek bir husustur.

İşte muhterem arkadaşlarım, daha uygun, daha olgun, cereyanların, akıntılarının daha yavaş gittiği bir 2 nci Meclis bu maksadı temine yarar. Kaldı ki encümenin getirdiği 8 nci maddede, kendisinin 89 ncu maddesiyle bir tenakuz halindedir. 89 ncu madde diyor ki, her, Meclis Başbakanla, bakanlar hakkında Meclis soruşturması açabilir, Yüce Divana verilme, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır.

Arkadaşlar, kanun yapma yetkisini verdiği-miz bir heyete gensoru yetkisinin verilmemesi şu dakikaya kadar izah edilmemiş olan bir hareket tarzıdır. Yüce Divana verme yetkisini verdiğimiz, soruşturma açma yetkisini verdiğimiz, bir heyetin, niçin soru ve soruşturma arasındaki teşriî kontrol kademesi arasındaki gensoru yetkisinden mahrum bırakılması tervic edilmeyecek bir keyfiyettir.

İşte bu sebepten dolayı, sayın arkadaşlarım bu heyetin bu ikinci Meclisin kendisinden hizmet istendiğine kendisinden hizmet beklendiğine göre soruşturma açmak, Yüce Divana verilme kararı vermek yanında; gensoru müessesesinden de mahrum bulunmaması gerekir.

Arkadaşlar, bir 6 - 7 Eylül kararları hakkındaki gensoru talebi, bir Topkapı hâdisesi hakkındaki gensoru talebi 1 nci Mecliste reddedi-

lirse bizim 2 nci Meclis sisteminden beklediğimiz fayda odur ki, orada bunun açılmasını talebetmek hiç olmazsa 2 nci Meclis üyelerinin katılacağı bir oylama neticesinde müessir olmasındır. Kaldı ki, bu 2 nci Meclisin olgun şahsiyetlerinin kullanacakları reyde, ben Feyzi-oğlu'nun söylediği gibi bir tehlike görmemekteyim. Bilâkis istikrara hizmet edebilecek bir kuvvet bulmaktayım.

BAŞKAN — Komisyon.

TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar; bu konuda daha evvelde Yüksek Heyetinizde malûmat arz etmiştim. Maddelerin geri alınmasının sebebi, topyekûn komisyonumuzca iki Meclisin, daha evvelce tesbit edilmiş olan fonksiyonları itibariyle, bu fonksiyonlara uyan veya uymayan hususlar bulunup bulunmadığını bir kere daha gözden geçirmeye mâtuftu idi. Bu gözden geçirme sonunda Feridun Ergin arkadaşımızın temas ettikleri 88 ve 89 ncu maddelerdeki tenakuz giderilmeye ve normal parlamenter düzene uymaz gibi görünen bu madde tadil edilmeye çalışılmıştır. Binaenaleyh, kendileri haklıdırlar. Yalnız, makale olarak haklıdırlar. Bu iki Meclisin yetkileri değil de fonksiyonları bakımından bir inceleme yapmak lâzımgeldiği hususunda Feyzi-oğlu ve Aybar arkadaşlarımızın söylediklerine başka bir şey eklememiz pek mümkün olmadı. Çünkü, meseleyi yetkiler meselesi olarak gördüğümüz zaman hakikaten bir kuyumcunun altın döğmek için kullandığı çekiç ile bir izabe tesisindeki dev martopilon'u kıyaslamak durumuna düşeriz. Meclisler aynı işi, aynı vazifeyi görüyorlarsa, hakikaten Millet Meclisinin yetkileri bir balyoz gibi görülerek, Senatonun gücü bir çekiç telâkki edilebilir. Ama bahis konusu olan iş kuyumculuktur, ve çekiç de kuyumcu çekiçidir. Fabrikaya martopilon, kuyumcuya çekiç gerektir.

Binaenaleyh bunlar kendilerine göre fonksiyonlara tâbidir. Ondan sonra, bu fonksiyon muvacehesinde, bunun yerine getirilmesi kâfi midir? Bunu mütalâa etmek lâzımdır. Karşılaştırmayı buna göre yapmak, her iki Meclise tanınmış fonksiyonlar karşısında, yetki vermek lâzımgelir.

Muhterem arkadaşlar, geçmiş hâdiselerin ışığı altında çok defa zikrediliyor. Bu Anayasada getirilen tek unsur 2 nci Meclis mi? Bu Anayasa Türkiye'nin bütün siyasi dertlerinin devasını yalnız ikinci Mecliste mi arıyor. Arkadaşlarımızın

bâz larında, sanki yeni Anayasada tek yeni murakabe unsuru Senato imiş gibi bir ruh halati görüyorum. Sanki Senato Millet Meclisine eşit yetkilere sahibolmasa, her şey halledilecektir gibi geliyor. Bu vârit değildir arkadaşlarım.

Yeni Anayasa, bir tek ikinci Meclisle iktifa etmiyor. Sadece Anayasa Mahkemesi ihdas edilmiş değildir. Yeni Anayasa bütün tasarrufların kazai murakabeye tâbi tutmakla iktifa etmiş de değildir. Yeni Anayasa yepyeni müesseseler kurmakta bu müesseseler manzumesinin her biri teker teker veya manzume halinde Devlet faaliyetlerini, iktidarın faaliyetlerini, içtimai hayatın nereye gittiğini ne gibi vaziyete geldiğini tesbit ve murakabe etmektedir. Çeşitli ve devamlı sui-istimallerin bertaraf edilmesi için bu müesseseler birtakım kayıtlar, mânialar koymuştur.

Bir iktidarın, ekseriyeti peşinde sürükliyerek vatandaşların haklarını perişan etmesi ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununu çıkararak taarruz etmesi. Eğer böyle Anayasaya bir tecavüz varsa zannediyorum ki, kurulacak olan Anayasa Mahkemesi bu kanunu iptal edecektir. Bir nevi Anayasa Mahkemesi vazifesinin ikinci Meclise verilmesi mümkün değildir. Bunun için ayrı bir organ ihdas edilmiştir. Hükümet murakabesi, modern devletlerde aslında iki şekilde tecelli eder. Bir tansı topyekûn Devlet tasarruflarının yani iktidarı elinde bulunduran kimselerin huku ki murakabesi... Bu kurulmuş, bütün ruhu ile, bütün şümulü ile kurulmuş... Anayasa Mahkemesi var, kazai murakabe var, hâkim teminatı var, rahatla belirtilmiş insan hakları var. Mümkün ve mutasavver değildir ki, bu Anayasa ile idare adamları kanunları çiğnerse, hattâ Anayasanın doğrudan uygulanacak kaideler olması itibariyle Anayasayı ihlâl eder mahiyette bir tasarrufla bir vatandaşa taziyik etsin.

İkinci murakabe şekli de efkârı umumiye mihraklarının iktidar üzerindeki murakabe şeklidir. Bu ayrı bir konu. Bu siyasi murakabe konusu sadece Mecliste veya onun bir kolunda bir gensoruya inhisar etmez. Kabul edilen Basın Hürriyeti ile, açıkça belirtilen âmme hürriyetleri ile, üniversitelerle siyasi partiler ile, Meclis sistemleri ile bu murakabede fiilen sağlanacak, vatandaş tenvir edilecek.

Bütün bu manzume içinde evvelce arz ettiğim gibi, gensoru İkinci Meclise niçin verilmi-

yor? İkinci Meclisin fonksiyonu ayrı da ondan. Bunları söyledik, hükümler kondu.

Muhterem arkadaşlarım,

Demokratik düzenlerde esas halkın rızası ile iktidarların işbaşına gelmesidir. Vatandaşlar muayyen bir müddet için, Anayasamın gösterdiği muayyen bir müddet için, partiyi işbaşına getirecektir. Bu ekseriyet partisi de muayyen olan bu müddet zarfında mesuliyet yüklenecek, çalışacak ve hatasıyla ve sevabıyla vatandaş önüne müddetin bitiminde dönecektir. Seçmen önünde mesul olacaktır. Temsili Demokrasi budur ve bu sebeple de İngilizler buna mesul hükümet sistemi diyorlar.

Şimdi arkadaşlarım, bir iktidarın böylece muayyen bir müddet işbaşında kalması ve seçimlerde de bu faaliyetinin hesabını vermesi lâzımdır. Aksi halde, Devlet işlerinin yürütülmesinden kimseyi mesul etmeye seçilenler de tabii mazur görülün, yakasından yapışıp siyasi hesap sormaya imkân kalmaz. Demek ki, seçmen ekseriyetine dayanan bir grup Devlet gemisini muayyen bir zaman, muayyen bir istikamette yürütecek. Bir gemi iki ayrı istikamete gidemeyeceğine göre, bu istikamet seçmen ekseriyetine uygun olarak tek olacaktır.

Bu yürütme esnasında idare edenler, murakabe edilmeyecekler mi? Edilecekler. Bir defa bu iktidar hukuk devleti esaslarına göre olacaktır. Anayasa bunun için gerekli hukuki murakabe vasıtalarını koymuş. İkincisi efkârı umumiye mihraklarının murakabesi, muhalefetin murakabesi hataları her gün yüzüne vurulacak, vatandaşlara duyurulacak.

Murakabe, arkadaşlarımızın zannettiği gibi ekseriyet grubunun kendi hükümetini devirmesi şeklinde cereyan etmez. Bu pek nadir olan bir şeydir. Bir İngiliz Milletvekilinin, bir bakıma pek de sevindirici olmıyan bir sözünü hatırlatmak isterim: Parlâmentodaki müzakerelerde kanaatlerimin değiştiği oldu, ama reylerimin istikameti hiç değişmedi. İngiltere'de gensoru verildiği zaman, eğer işbaşında muhafazakârlar varsa meselâ, muhafazakâr o mebuslar daima güven, işçi mebuslar daima güvensizlik oyu verirler. Aksi pek enderdir.

Aslında ekseriyet hükümetiyle, Meclis Grubuyla tek bir şeydir. Seçmenlerinin huzurunda muayyen müddetinin sonunda hesap verecek bir parti.

Gensoruyu, nevama hükümetin yaptığı kö-tülükleri bertaraf eden bir müessese sayma fikri ve meclislerin murakabesini sadece buna istinadettirme temayülüne iştirak etmiyoruz. Gensoru şüphesiz murakabeyi sağlıyan unsurlardan biridir. Ama, sadece bir murakabe usulü değildir. Aynı zamanda ekseriyet fikrinin de bir neticesidir. Diğer taraftan tek murakabe yolu da bu değildir.

Siyasi murakabeyi muhalefet partileri milletvekilleri, gensoru münasebetiyle yapmış oldukları tenkidlerle tecelli ettirirler. Bunun diğer bir unsuru genel görüşmedir. Konuşacaksınız, söyleyeceksiniz. En nihayet sizin muhatabımız, her şeyden evvel vatandaş ve efkârı umumiyedir. Takdir edersiniz ki, bir hukuki mucyyidenin dışında seçimle iş başına gelmiş tekrar seçmen önüne giderek iktidarlar tenkidlere karşı hassastırlar. Dikkatli ve itinalı olmaya çalışacaklardır.

Şimdi muhterem arkadaşlar; bir hukuki müessesenin, bir siyasi müessesenin bütün ağırlığı ile Hükümet icraatı üzerine ışık tutabilmek yetkisi Cumhuriyet Senatosuna tanındı. Genel sözleşme açabilir; soru sorabilir. Kanun yapma ameliyesine geniş ölçüde iştirak edebilir. Bundan sonraki maddede görüldüğü veçhile, evvele olduğu gibi sabaha kadar Meclis Başkanının odasında bekliyen Cumhurbaşkanı, tek Meclisten süratle bir kanunu çıkartıp imzalıyacak, hemen o gece yürürlüğe girmesini kabul eden bir Cumhurbaşkanı, iki saat sonra memlekete tatbika geçecek bir Başbakan, artık yeni sistemimizde kabili tasavvur değildir.

Bu halin geçmişte cereyan etmiş olması kummakta olduğumuz sistemde misal olarak alınamaz. Kanun iki Mecliste muayyen esaslar, usuller içinde müzakere edilecek, müddetlere tâbi olacaktır. Eskisi gibi, kanunlar çıkarmıyacaktır. Tâbir caizse, kaptıkaçtı kanunların çıkması artık düşünülebilecek şeylerden değildir.

Vatandaşın hakkını, hürriyetini iptal edecek, takyidedecek bir kanunun kabulü halinde, Anayasa Mahkemesine gitmek suretiyle orada iptal edilmeye mahkûm olacaktır. Birinci Meclisten geçse, İkinci Meclis var. Oradan geçse Anayasa Mahkemesi var. Anayasaya aykırı kanunun çıkarılmasına imkân yok-

tur. İşte İkinci Meclisin bir fonksiyonu : Kanunların seyri seri ile çıkmasına mâni olmak!

Muhterem arkadaşlar, gensoruyu Cumhuriyet Senetosuna vermeye imkân yoktur. Çünkü, bu gensoruyu kabul ettiğimiz takdirde, bundan evvelki bâzi temel hükümleri de değiştirmek lâzımgelcektir. O zaman her iki Meclisin seçimleri beraberce yapılır, muayyen anda, beraberce vatandaşın karşısına çıkmaları lâzımgelir. Öyle olmazsa, kim idare ediyor, bunu tesbit etmek güç olur. Demokratik düzenlerde kalkış noktası buradan başlamaktadır. Temas ettikleri her iki Meclisin seçimler neticesinde aynı zamanda yenilenmesi icabedecektir. Üçte birinin yenilenmesi mevzu bahis olmayacaktır. Yani ne vama aynı mahiyette ve aynı hava içinde aynı yetkilerle mücehhez iki Meclisin diğer bir deyimle bir Meclisin iki ayrı kola ayrılması, İkinci Meclis bizi ne kadar tatmin eder, bunun üzerinde durmak, düşünmek icabeder. Gensoru yetkisi hakkında Ergin arkadaşımızın temas ettikleri husus Esas Anayasa Hukukunda istisna teşkil eder.

Müsaade buyurursanız bugün mer'i büyük devletlerin, istizah hususundaki şeylerini arz edeyim.

İtalyan Anayasasına, göre, Hükümet; her iki Meclis önünde mesuldür. ama demin arz ettiğim gibi, her iki Mecliste aynı zamanda yenilenebilen ve feshedilebilen iki tane meclistir. Burada görüldüğü gibi feshedilmeyen, müstemir, üyeleri değişen fakat mahiyeti kalan meclisler değildir. Böyle bir Meclise sahibolan İtalya'da Hükümet istikrarsızlığı dolayısıyla, İtalyan müellifleri feryat etmektedir. Bunun tadili için çalışmalar yapılmaktadır.

Alp Kuran arkadaşımıza birkaç hususu arz etmek isterim. Yanlış anlamalarına gönlüm razı olmaz. 1875 Fransız Anayasasında fesih hakkı senotaya sormak suretiyle kullanılır dedi. Bu hakkı Cumhurbaşkanı bir defa kullandı. Kullanan da pişman oldu. Bir daha kimse bu kelimeyi ağzına alamaz oldu. 1875 Anayasasına yani Kırallı iş başına getirmek için yapılmış ama tahakkük ettirilememiş bir Anayasaya güvenerek mukayeseler yapmak, insanı yanlış yollara sürükleyebilir. Bundan içtibatmeninin faydalarına kaaniim.

Böyle olduğu için Fransız Hükümetini Üçüncü Cumhuriyet devrinde, bir hayli yetkilere

sahibolan Senato bazan Hükümeti devirmişti. Ama, senato da bilir ki, Hükümeti devirecek olursa bu Senetonun sonu demektir. Seçim yenilenir.

1875 - 1939 devresinde bu aded 6 dır. Halbuki bu arada, yüzden fazla da kabine bühranı olmuştur ve bunlar daima milletvekilleri meclisinde tecelli etmiştir.

Bu bakımdan, gensoru yetkisini Senatoya vermedik. Neden bir araya getirmiyoruz? Çünkü, Birinci Meclis kendi ekseriyeti ile bir Hükümet kurmuştur. Öteki Meclis gelirse, o zaman bu ekseriyet bozulabilir. Hükümet behemahal gider. Haklı mı, haksız mı belli olsun veya olmasın, dayandığı ekseriyet, Hükümeti yerinde tutamaz, veya düşüremez. Aynı ayrı ekseriyetlere sahip meclislerin önünde hükümetler çıkarılırsa, hattâ öyle olabilir ki, birinci Mecliste (A) ekseriyeti, ikincide (B) ekseriyeti vardır. İkisi bir araya geldiğinde belki bir (C) ekseriyeti hâsıl olacaktır. Bu meclis önünde başka bir, öbür mecliste başka bir Hükümet olduğu halde bunlar bir araya geldiği zaman bir başka Hükümetin çıkması ihtimali vardır ki, bunlar arzu edilir bir şey değildir. Fonksiyonlarını ifa edecek kadar yetkilerin her iki meclise tanınmış olduğu kanaatindeyim, maddenin aynen kabulünü istirham edeceğim.

ALP KURAN — Bendeniz Cumhuriyet Senatosu yetkileri konusunda hatip arkadaşlarımızın söylediklerinin hiçbirisine iştirak etmiyorum.

Hükümetlerin istikrarı bakımından, Raif Aybar arkadaşımızın söylediklerinin aksi de tecelli edebilir. Koalisyon kabinesi kurmak icabettiği bir halde veya Hükümetin düşeceği ahvalde, Hükümetin birleşik toplantıda iktidarda kalması mümkün olabilir. Bu da ihtimal dâhilindedir. Bunu derpiş etmek lâzımdır. Denildi ki, İkinci Meclisin ferakküp tarzının farklı olması lâzımdır. Ancak bu hususta Sayın Turhan Feyzioğlu'nun belirttiği şekilde 40 yaşın, yüksek tahsil şartının aranması bu meclis için kâfi değildir. Muhterem Heyetiniz burada itibarlı şahıslar imal eden bir müessese kurmaktan ziyade, işler bir müessese, bir Cumhuriyet Senatosu ihdas etmek durumundadır. Söylenildiği gibi eğer Senato Cumhuriyetin ve rejimin bekçisi olacaksa, bu bekçinin yetkileri de verilmelidir. İşaret edelim ki, tasarıdaki Cumhuriyet Senatosunun tanzim tarzı, C. H. P. nin İstanbul İlim Heyetine verdiği rapordaki görüşün he-

men hemen aynı şekilde tanzim edilmiş bulunmaktadır. İcrayı denetleme yetkileri, Hükümeti iskat etmek yetkisi ve yasama yetkisi buna verilmemiştir. Bir dereceye kadar Cumhuriyet Senatosu kendi varlığına ait hususlarda dahi yetkisiz bırakılmıştır. Çünkü, Cumhuriyet Senatosunun varlığını ilgilendiren konularda dahi, nihai söz, son söz Millet Meclisine bırakılmış bulunmaktadır. Binaenaleyh, yasama yetkisi nihai olarak Millet Meclisinin elinde temerküz ettiğine nazaran, Millet Meclisine hâkim olan bir çoğunluk Cumhuriyet Senatosunun hukuki ve fiili varlığına son vermek gibi bir durum ühdas edebilir.

Bir ikinci meclis kurulunken, bir meclis için zaruri olan ve varlık sebebini teşkil eden yetkiler bu meclise tanınmayacak olduktan sonra, bu meclisi ihdas etmekte bir fayda yoktur, sanıyorum.

Şimdi, Sayın Komisyon Sözcüsününün sualine cevap vermek istiyorum.

Deviler ki, Cumhuriyet Senatosuna eğer itimat oyu kullanma yetkisi tanınacak olursa, bunun da topyekûn seçimle gelmesi lâzımdır. Böyle olduğu takdirde, bütün üyelerin seçimle gelmesi lâzımdır.

Bu mütalâa asla ve kat'a vârit değildir. İtalyan Anayasasında, bu husus 59 ve 94 neü maddelerde sarîh olarak yer almıştır. Cumhurbaşkanı Cumhuriyet Senatosuna hem de kaydı hayat şartıyla beş üye tâyin etmek yetkisine sahiptir ve Senato da Hükümeti iskat yetkisini haizdir. Görülüyor ki, Senatoda tâyin ile gelen üyelerin mevcudiyeti gensoru yetkisi ile pekâlâ bağdaşabilmektedir.

Bunun gibi, Komisyon Sözcüsününün, Cumhuriyet Senatosuna gensoru yetkisinin tanınabilmesi için, her iki meclisin de aynı zamanda seçilmesi gerektiği ve bunda zaruret bulunduğu mülahazası da vârit değildir. Nitekim, 1948 tarihli İtalyan Anayasasınının 60 neü maddesinde, birinci ve ikinci meclislerin seçim süreleri farklı olarak düzenmiştir. Bunlardan biri beş yıl, sonra, diğeri ise, altı yılda bir seçime tâbi olmaktadır. Binaenaleyh, Komisyon sözcüsü arkadaşımızın iddiası hilâfına, her iki meclisin aynı zamanda seçilmediği hallerde dahi, ikinci meclis gensoru yetkisine sahibolabilir. Aynı zamanda seçim yapılmasına zaruret yoktur.

Bir de, bizim sözlerimiz üzerine, Fransa'nın 1875 Anayasasındaki fesih müessesesine temas edildi. Millet Meclisinin feshi için Cumhuriyet

Senatosunun tasvibini almak durumunun, fesih müessesesini işlemez hale soktuğu ileri sürüldü. Tarihî vakiaları burada tarih nazarında değiştirmeye elbette imkân yoktur. Fransa'da, fesih yetkisini işlemez hale sokan, Cumhuriyet Senatosunun tasvip yetkisi değil, Cumhurbaşkanı Mac Mahon'un basiretsiz ve keyfi olarak Millet Meclisi feshetmesi olmuştur. Mac Mahon hâdisesi üzerine, sonra gelen cumhurbaşkanları fesih yetkisini kullanmaktan içtinabetmişlerdir.

Bununla beraber, denilebilir ki, Cumhuriyet Senatosuna itimat oyunda bulunma yetkisi tanındığı takdirde, iera organına da Cumhuriyet Senatosunu feshetme yetkisini tanımak daha doğru olur. Bu söylenebilir. Nitekim, İtalyan Anayasasında, Cumhuriyet Senatosunun Hükümete itimat oyununda bulunma yetkisine karşılık, Cumhurbaşkanı'nın da Senatoyu feshetme yetkisi vardır. Biz şahsan, bunda bir zaruret bulunmamakla beraber, Senatonun feshedilmesi teklifine iştirak ederiz. Cumhuriyet Senatosunun gensoru hakkına sahibolabilmesi için, Senatonun da feshi gerektiğine inanılıyorsa, komisyon bunu sağlayacak bir teklifle gelsin. Fakat, kendi hazırladığı bir tasarıda, Senato feshedilmemektedir, bu sebeple ona gensoru yetkisi tanınmaz dememelidir. Mantıki olan, samrın, budur.

Hulâsa Cumhuriyet Senatosu bir meclisin sahibolması gereken yetkilere sahibolamayacaksa, gerek hükümeti denetleme ve gerekse yasama konusunda hiçbir yetkiye sahibolmayacaksa, sadece itibarlı şahıslar meclisinden başka bir mahiyet taşımayacaksa bu fakir milletin sırtında böyle bir müessese ihdas etmekten ve millete hiçbir işe yaramaz bu meclisi beslemek külfetini tahmil etmekten bu meclis kaldırılın. Yahut da, icab ediyorsa, mansup üyeler çıkarılın, fesih imkân sağlansın...

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır efendim...

Yeterlik önermeleri var, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

88 neü madde müzakeresinin yeterliğini arz ve teklif ederim.

Mehmet Göker

Yüksek Başkanlığa

Madde 88 üzerindeki görüşmeler meseleyi vuzuha kavuşturmuştur. Yeterliğin oya konulmasını arz ve teklif ederiz.

Ali İhsan Göğüş

Erol Dilek

Yüksek Başkanlığa

Müzakere kâfidir. Oya konulmasını arz ve teklif ederiz.

Hızır Cengiz

A. Ercan

V. Arıkan

BAŞKAN — Önergeler aleyhinde konuşacak var mı?... Yok... Görüşmelerin yeterliğini oyunuz sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Efendim, bu madde daha önce müzakere edilirken, bazı önergeler verilmiş fakat komisyon bu maddeyi müzakerelerin ışığı altında geri istediği için, o zaman bu önergeler okunmamış, oylarınıza da sunulmamıştı. Şimdi bu önergeleri okuyoruz.

Sayın Başkanlığa

88 nci maddenin 1 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederiz.

«Gensoru yetkisi Millet Meclisinin ve Cumhuriyet Senatosununur. Cumhuriyet Senatosu gensoru açılmasına karar verirse görüşmeler Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılır ve orada karara bağlanır.»

Fethi Çelikbaş

Sahir Kurutluoğlu

Atalay Akan

Atıf Ödül

Zeki Kumrulu

Yüksek Başkanlığa

88 nci maddede 1 nci ve 2 nci fıkralarının aşağıda yazılı şekilde değiştirilmesini teklif ederim.

Feridun Ergin

b) Gensoru;

Madde 88. — Gensoru, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür.

T. B. M. M. üyelerince veya bir siyasi grupça verilen gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı verilmişinden sonraki ilk birleşimde görüşülür.

Yüksek Başkanlığa

88 nci maddenin 1 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Madde 88. — Gensoru, iki mislinin birleşik toplantısında görüşülür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bir siyasi grupça verilen gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı, verilmişinden sonraki ilk birleşiminde görüşülür.

Bu görüşmede, ancak önerge sahibi veya önerge sahiplerinden biri, siyasi gruplar adına birer Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

İ. Selçuk Çakıroğlu

Muhittin Gürün

İhsan Ögat

Ferhan Alkan

Bedri Karafakıoğlu

Vahit Turhan

Yüksek Başkanlığa

88 nci maddenin 1 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Madde 88. — Gensoru yetkisi Millet Meclisi ile Cumhuriyet Meclisi üyelerinindir. Gensorular Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve oylanır.

Alp Kuran

Yüksek Başkanlığa

88 nci maddenin 1 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

«Gensoru yetkisi Millet Meclisi ile Cumhuriyet Senatosununur.»

Ferruh Güven

Yüksek Başkanlığa

88 nci maddenin ilk fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini ve gensorunun iki meclisin müşterek toplantısında müzakeresini sağlamak üzere maddenin yeniden yazılması için komisyona iadesini arz ve teklif ederim.

Muhittin Gürün

Madde : 88.

İlk fıkra,

(Gensoru yetkisi, Büyük Millet Meclisinin-dir.)

Yüksek Başkanlığa

88 nci maddenin 1 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Gensoru yetkisi T. B. M. M. nindir.

Yüksek Başkanlığa

88 nci maddenin ilk fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Kasım Gülek

Cevdet Geboloğlu

Madde 88. — Gensoru yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisininindir.

Temsilciler Meclisi Yüksek Başkanlığına

88 nci maddenin 1 nci fıkrasının aşağıda ya-

zılı olduğu şekilde kabul buyurulmasını arz ve teklif ederim.

Hasan Tez

«Gensoru yetkisi yalnız T. B. M. Meclisindir.»

BAŞKAN — Önergeleri oylarınıza sunmak üzere tekrar okuyoruz, efendim.

(Feridun Ergin'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Gensorunun birleşik toplantıda, Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşüleceğine taallük etmektedir. Aynı mahiyette birkaç önerge vardır. Bunlardan yalnız bir tanesini, oyunuzda arz edeceğim. Muhittin Gürün

ve arkadaşlarının, Alp Kuran'ın önermeleri aynı mahiyettedir.

Önergelerin dikkate alınmasını oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddeyi, «siyasi grupça» ibaresi «siyasi parti grupunca» şeklinde oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Saat 15 te toplanmak üzere Birinci Oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 12,40

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 15,05

BAŞKAN — Lütfi Akadlı

KATIPLER : Oktay Ekşi, Şahap Kitapçı

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

Anayasa tasarısı üzerindeki çalışmalara devam ediyoruz. 89 ncu maddedeyiz. Komisyondan gelen maddeyi okutuyorum.

Komisyonun değiştirishi

MADDE 89 :

Başbakan veya Bakanlar hakkında Meclis soruşturması, Millet Meclisi kararıyla açılır. Soruşturma, Cumhuriyet Senatosunca yürütülür ve Yüce Divana verilme hususundaki karar bu Meclis tarafından alınır.

Anayasa Komisyonu adına

Başkan

Enver Ziya Karal

BAŞKAN — Buyurun Alp Kuran.

ALP KURAN — Muhterem arkadaşlarım, biz zannettik ki sayın komisyon 89 ncu maddeyi geri aldığı zaman 88 nci madde ile birlikte Cumhuriyet Senatosunun yetkilerini artıracak, Cumhuriyet Senatosunun mevcudiyet sebeplerini izah edecek, yeni maddeler tedvin ederek gelecek. Halbuki, sayın komisyonun tanzim ettiği 89 ncu madde Cumhuriyet Senatosunun ilk

metinde tanınan yetkilerini büsbütün kaldıracak mahiyettedir. İlk metinde Meclis soruşturmasını müşterek toplantıda görüşmekte ve Meclis soruşturması açmak yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisine aidoluyordu. Halbuki yeni metinde Meclis tahkikatı açma yetkisi doğrudan doğruya Millet Meclisine verilmektedir. Ancak tahkikat icra etmek hakkı Cumhuriyet Senatosuna tanınmaktadır.

Bilirsiniz ve şimdiye kadar müşahade etmişsinizdir ki, önemli olan tahkikat icrası değil, Meclis tahkikatının açılmasına karar verilmesidir, bu yetkiye sahibolunmasıdır.

Bu durum karşısında, Cumhuriyet Senatosuna, hiç olmazsa, tahkikat açılmasına karar verme imkânının verilmesi lâzımdır.

Binaenaleyh, icra organının denetlenmesi bakımından tanınan en ufak bir yetki dahi, bu madde ile Cumhuriyet Senatosundan alınmakta, Millet Meclisine verilmektedir. Bu bakımdan bendeniz, bu maddenin yeni şeklini müvafık mütalâa edemiyorum. Hiç olmazsa komisyon eski metni kabul etsin, bunun doğru

olacağını zannediyorum. Bu hususu temin için de bir önerge takdim ediyorum.

BAŞKAN — Buyurun, Bahri Savcı.

BAHRİ SAVCI — 89 neu maddeye, komisyon müzakerelerinde iltihak etmediğimden, fikirlerimi arz etmek isterim.

Bu maddenin yeni hali ile, İkinci Meclisin Meclis soruşturmasını açıp, yürütüp Yüce Divana kadar olan safhaları ile alâkası azalıyor. İkinci Meclis kurduğumuz sistem içinde temel prensip bakımından, münasip bir yere alındı idi. Bu münasip yer de, İkinci Meclise, gensoru yetkisi tanınmamıştı. Çünkü kurduğumuz siyasi sistem içinde Meclis ile Hükümet münasebetleri esas itibariyle Birinci Meclis plâformunda cereyan edecektir. Bunun sebepleri sözcü arkadaşımızın beyanları ile ifade edilmiştir. Şimdi zannediliyor ki, bu maddeyi ilk tasarıdaki hali ile kabul edecek olursak gensoru yetkisini ona da dolayısıyla vermiş olacağız ve binaenaleyh İkinci Meclisimiz, bu maddeye dayanarak, Hükümetle yine bir münasebet kuracak ve Hükümeti rahatsız edecektir. Başka deyimle söylemek gerekirse denebilir ki, zannediliyor ki, İkinci Meclis, Meclis soruşturması açma yetkisi tam olarak tanınacak olursa, İkinci Meclis, gensoru açıp sorumlu kılamadığı Hükümet üyeleri hakkında Meclis soruşturması açmak suretiyle yine de bir mesuliyet tahakkuk ettirecek ve bu yol ile Hükümeti rahatsız edecek. Bu ise bizim sistemimize aykırıdır. İşte böyle bir mütalâa ile bu maddeyi daraltmak istiyorlar.

Oysa ki, böyle bir ihtimal vârit değildir. Meclis soruşturması yetkisinin İkinci Meclis elinde de olması, bir tehlike teşkil etmez. Çünkü, bu müessesenin suiistimal edilmesini önleyen üç baraj vardır :

Bir kere bu müesseseyi kabul ettiğimiz takdirde 2 nci Meclis bunu kolay kolay ve keyfi olarak kullanamayacaktır. Bu Meclis soruşturması ancak ve ancak, suç ve suçluluğu araştırmak için, bir adli araştırmaya yol açma şeklinde, suç ve suçluyu arama şeklinde, ortaya çıkacaktır. Elimizdeki 89 neu maddenin anlamı ancak budur. Bu müessese ancak suç, ve suçluluk halleri mevcudolunca işliyecektir. Binaenaleyh, ikinci Meclis suç ve suçluğu mühim bir dosyayı teşkil edemeyeceği hallerde bu yolu tahrîk ederek Hükümeti rahatsız edemez. Suç ve

suçluluğu mühim dökümanlar elde edemeden bu müesseseyi tahrikte devam ederse, bunda ısrar ederse, tahrik ve ısrarının sonu boş çıkınca, kendi prentiji yıkılır.

İkinci bir baraj daha vardır. Eski 89 neu maddeye göre «Her Meclis, Başbakan ve bakanlar hakkında Meclis soruşturması açabilir. Yüce Divana verilme, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır.»

Görülüyor ki, burada Yüce Divana sevk kararı iki Meclisin birleşik toplantısında verilmektedir. İki Meclis de siyasi mesuliyet bakımından soruşturma açılmasına karar verebiliyor. Yalnız Yüce Divana sevk etme kararını her iki Meclis birden verebiliyor. Binaenaleyh ikinci Meclis soruşturmayı tahrik etse de, birleşik toplantı, iddiayı vârit görmez ise bu yol bir rahatsızlık verme unsuru halinde kullanılamaz.

Nihayet üçüncü bir baraj daha vardır; mesuliyetin tahakkuk ettirilmesi Anayasa Mahkemesinde olacaktır. Ancak, Anayasa Mahkemesi suçu vârit gördüğü takdirde Hükümet mesul olacaktır. Şimdi, bizim düşüncemiz şudur ki :

Bizim kurduğumuz sistemde kanunen temsilei vasfını haiz olmak suç ve suçluluğu aramak yetkisini verir. Öteden beri Meclislerin geleneklerinde bu görüş vardır. Getirdiğimiz tasarımda temel prensip ve felsefesinde, millet temsilcisi olan kimseler, âmmeyi sevk ve idare edenlerin suç ve suçluluğunu bir noktaya kadar takibetmek ve bu hususta karineler elde ederse, bunları mahkemeye göndermek hakkını haizdir. Bu, onun temsilei olmak vasfından doğar. Bu vasıf ya seçimden doğar veya bizzat Anayasadan gelen bir yetki ile meydana gelir. Şimdi, getirilmiş olan 89 neu madde temsilcilerin bir kısmından bu yetkiyi geri alıyor. Böylece, temsileilik vasfından ayrılamıyacak mahiyette olan suç ve suçluluğu takibetme hakkını temsilcilerin elinden almış oluyor. Çünkü ikinci Meclis ancak komisyon kurup tahkikatı yürütebilecektir; tahrik birinci Meclisten gelecektir. Birinci Meclis tahrik etmezse ikinci Meclis bu işi yapamayacaktır. Birinci Meclis çoğunlukla Hükümet arasındaki münasebetleri düzenler. Bu münasebetler kurduğumuz sistemde daima bir dostluk münasebeti olacaktır. Esas itibariyle dostluk münasebetleri olacaktır. Bu Meclisteki bir çoğunluk Hükümetle aralarındaki münasebetler

dolayısıyla, soruşturma açmaya karar vermiyebilir. Çünkü, Hükümet ile çoğunluk arasında daima dostluk cereyan edecektir.

Istisnai bâzı haller olabilir, o zaman da Hükümeti değiştirme mekanizması işliyecektir. Sıkı dostluk olduğu zaman, elbette bu müessese de işlemeyecektir.

Zâten, Anayasanın ihlâline rağmen, eski iktidar devrinde Meclisin ekseriyeti ile Hükümet arasında sıkı dostluk devam etmiş, netice de de İhtilâl olmuştur. Biz, bu şekildeki bir mekanizmanın işlemeyişi neticesinde buraya gelmiş bulunuyoruz, Kurucu Meclis halinde Anayasayı hazırlamak üzere görevlendirilmiş bulunuyoruz.

BAŞKAN — Vaktiniz bitmiştir, lütfen sözlerinizi tamamlayınız.

BAHRİ SAVCI (Devamla) — Sayın Başkanım, şahsım adına konuşuyorum ama, komisyondaki müzakereleri de aksettirmiş olurum, lütfen beni takyide tâbi tutmayınız.

BAŞKAN — İkinci defa söz alıp konuşmanız mümkündür. Sözlerinizi tamamlayınız.

BAHRİ SAVCI — Geçmiş tatbikatı da göz önünde tutarak, Meclis soruşturmayı açma yetkisinin Cumhuriyet Senatosuna da verilmesi doğru olacaktır. Aksi halde, ileride bu yeni maddenin mahzurları görülecektir.

Şimdilik mâruzatım budur. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Hıfzı Veldet Velidedeoğlu.

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, İstanbul tasarısına İkinci Meclisin yetkileri bakımından muhalif kalmıştım; belki bir arkadaşımız, meselâ Kümbetlioğlu (O zaman muhalif kalmıştın neye şimdi lehinde konuşuyorsun) der düşüncesiyle fikirlerimi arz edeyim. O zaman Senatonun da Hükümeti düşürebilmesi, buna mukabil icranın da her iki Meclisi fesih yetkisine sahibolması fikrinde idim.

Burada, komisyonda cereyan eden uzun müzakerelerden sonra şu neticeye vardım : Reisi-cumhura Senatoyu fesih yetkisi verilmemeli, Senato üyelerinin üçte biri her iki senede bir yenilenmeli. Böyle olunca, eğer Senatoya gensoru yetkisi tanınmış olursa o zaman muvazene bazulacak. Senato feshedilemeyecek; fakat o, Hükümetleri düşürebilecek. Bu bakımdan gen-

soru yetkisi Millet Meclisine aidolmalıdır. Kanaatine vardım.

İkinci nokta da şudur : Senatonun nasıl olsa Meclis soruşturması açma yetkisi vardır. Eğer bir siyasi veya hukuki skandal çıkarsa, Meclis soruşturması açma Senatonun yetkisi içindedir. O, bu kovuşturmayı açar. Komisyonumuz bunu böyle kabul etti. Bu defa komisyon yaptığı değiştirme ile Meclis soruşturması yetkisini ikinci Meclisten alarak sadece birinci Meclise veriyor ve konsekan bir hükmü bozuyor. Senatonun yetkileri yavaş yavaş halk tâbiri ile söyliyeciğim, kuşa döndürülmek tehlikesi arz etmektedir. Bunu bir defa bütün açıklığı ile ortaya koymak lâzımdır. Gensoru siyasi bir murakabedir. Meclis kovuşturması cezai bakımdan bir tahkikattır. Gerekirse Divanı Âliye sevk neticesini doğurur. Belki diyecekler ki : (Meclis soruşturması hakkı her iki Meclise de tanınırsa bir çatışma olabilir. Senato Meclis soruşturmasına karar verir. Millet Meclisi soruşturmaya karar vermez. Ayır ayrı Meclislerde ayrı neticelere varılır.)

Tasarıdaki 89 ncu maddenin ilk metni şöyle diyor : «Her Meclis, Başbakan veya bakanlar hakkında Meclis soruşturması açabilir. Yüce Divana verilme, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında yürütülür ve karara bağlanır.» Görülüyor ki, madde (müşterek toplantıda karar verilecek) diyor. Hal böyle olunca ilk metin tamamiyle konsekanır. Feridun Ergin arkadaşımızın dediği gibi, komisyon tezada düşmemiştir. Gensoru cezai değil siyasi murakabe yoludur. Meclis soruşturması cezai murakabedir. Onun için ilk metinde tezada düşmemiştir.

Ben komisyonun son tadiline muhalif kalıyorum : Şimdi, konsekan olmak ve karar verirken her ciheti iyice düşünerek karar vermek lâzımdır. (Bâzı vakalar hakkında Meclis soruşturması açılması Millet Meclisi kararı ile olur. Soruşturma ancak Cumhuriyet Senatosunca yürütülür) deniyor. Demek ki cezai mesuliyeti gerektiren soruşturmayı yalnız Millet Meclisi açacak. Ya açmazsa, ne olacak? Cumhuriyet Senatosu (lütfen açın) diye Millet Meclisine yalvaracak mı? Bu bir skandal olur. Cezai mesuliyet ile siyasi mesuliyeti ayırmak lâzımdır. Bu bakımdan ilk metin doğru ve yerindedir aynen kabulünü istirham ediyorum.

TURHAN FEYZİOĞLU — Komisyon maddeyi geri almamış ve değiştirmemiş olsaydı zaten itiraza hazırlanmıştım. Zannediyorum ki hocamız konsekan olması, kendi kendine ahenkli halde bulunması bakımından tenkide açık olan son şekli değil eski şeklidir. Bilhassa Meclisin gensoru açması, bir vekil hakkında vazifesini suistimal ettiğinden veya zimmetine para geçirmesinden veya şunu bunu yaptığından dolayı tahkikata ve Yüce Divana sevk kararı vermesi. İkinci Meclise verilmeyecek yetki bu yetkidir. Hem Millet Meclisi hem diğer Meclis tahkikat yapmak yetkisine sahiptir. Tatbikatta Meclislerden birisi aynı hâdiseden dolayı aynı vekilleri tebrik eder taltifte bulunur, diğer Meclis vazifesini suistimal etmiştir diye Yüce Divana sevk eder. Aynı şahitleri, aynı delilleri mi tophyacaktırlar. Kimse müdahale edemez. Tahkikat encümeninden biri diğerine şunu da nazara itibara al diyemez. Bundan daha tezatlı bir hüküm yoktur. Azını vermediği bir Meclise çoğunu vermek ve ayrı ayrı iki Meclise de kazai bir meselede karar hakkı tanımak kabili izah değildir. Bu sebeple eski metnin kabili müdafaa tarafı yoktur. Yeni metin çok daha uygun bir metindir. Demokratik geleneklere de uygundur.

Amerika'da Senato kuvvetli yetkilere sahip bir Meclistir. Bununla beraber, itham etme yetkisi Temsilciler Meclisine aittir. Hükümet, mesuliyet sahipleri Temsilciler Meclisinde itham edilir, Senato tahkikati yürütür, neticelendirir.

İngiltere'de de durum böyledir. Avam Kamarası itham eder, tahkikatın açılmasına karar verir. Lordlar Kamarası da neticeye bağlar. Fransa'nın gelenekleri de böyledir. Birinci Meclis itham eder, Senato karara bağlar. Demokrasi gelenekleri böyledir.

Bizim eski maddede, yani arkadaşların müdafaa ettiği maddede, «Her Meclis, Başbakan veya bakanlar hakkında Meclis soruşturması açabilir.» Arkadaşlar, bu bizde işlemeyecektir.

Gensoru hakkı verilmedi. Soruşturma hakkı da verilmemelidir. Bir kere bu hak verildi mi, o zaman mahzurları ortaya çıkacak ve arkadaşlar vicdan muhasebesine varacaklar, hata ettiklerini anlayacaklardır. Ama, değiştirme imkânına sahibolamayacaklardır.

Bir kere, Meclis soruşturması açma hakkı verildiği takdirde vekillerin ikinci meclis tara-

findan sık sık meclis tahkikati talebi karşısında bırakılması neticelerini doğurur. Gensoru, bâzı meselelerde Meclis kürsüsüne gelmiş olsaydı 14 tahkikat önergesi birikmezdi. Gensoru kapanınca meclis soruşturması yolunu açmış mütemadiyen ikinci meclis vekil hakkında cezai takibat yapılması için önergeler verilecek, genel kurula gelecektir. Bu bir kısmı için haklı olabilir, fakat bir kısmı için mesele evvelâ konuşulsaydı, ondan sonra karar verseydik diyenler olabilecektir.

Gensoru yetkisiyle itham yetkileri birbirinden ayrılması kolay olan şeyler değildir. Bir vekil hakkında meclis tahkikati açılmasına karar verdiğimiz zaman o vekilin yerinde oturması tasavvur edilemez. Suçlu olduğu hakkında tahkikat açılmasına karar verilecek ve bu vekil yerinde oturacak. Siyasi mesuliyete karar vermek yetkisinin ötesine geçer bu. Anayasanın gelişi ile ahenkli olan madde yeni maddedir. Eski metin hiçbir şekilde ne o günkü ne de bugünkü şekli ile kabili telif değildir. Üstelik mütenakız kararlara götürebilir. Bu mevzuda gidilebilecek âzami nokta itham ve kararın iki meclisten verilmesi olabilir. Her iki meclis üyelerinden müteşekkil bir komisyon kurulması da âzami bir noktadır. Ama, ayrı ayrı soruşturma yapmak imkânını vermek hususu kabili tasavvur değildir. Bu maddenin ruhuna da asla uygun düşmez. Bu maddeyi çok ehemmiyetli gördüğüm için huzurunuzu işgal ettim. Âzami fedakârlık olarak müşterek bir tedbire gidilebileceğini ve iki meclise ayrı ayrı yetki verilemeyeceğini arz etmek istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun, Sırrı Atalay,

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlar, komisyonun ikinci metni İkinci Meclisin vazife ve salâhiyetlerini ikinci defa azaltmaktadır. Bu madde, İkinci Meclisin salâhiyetlerine mesnet olmaktadır.

Hatırlarsınız, komisyon, 88 nci madde görüşülürken, gensorunun Millet Meclisine aid olduğu tezini müdafaa ederken, gensorunun siyasi mesuliyeti ilgilendirdiğini bu itibarla, Senatoya değil Temsilciler Meclisine gensoru açma hakkının tanınmasının doğru olacağını söylemişlerdi. Bunun yanında, Senatonun da soruşturma hakkına sahibolduğunu söylemişlerdi.

88 nci madde bu suretle hafif geçti, kabul edildi. Hiç olmazsa İkinci Meclisin soruşturma yetkisi olacak diye düşündük. Şimdi karşımıza gelen maddede, soruşturma hakkı var ama, soruşturma

açma hakkı yok. Soruşturma açma hakkı Temsilciler Meclisinin olacak, ancak Senato soruşturmayı yürütecek. Görüyorsunuz ki, komisyon yeni bir metinle, değişik şartlarla karşımıza çıkıyor.

Bu neye benziyor? İkinci Meclis Divanı Âlileri gibi tahkikat yapacak, sanki sorgu hâkimi gibi, fâkat itham etmeyecek ve kesin karar veremeyecek duruma düşer, yahut soruşturma hâkimi mertebesine iner. İtham olamayınca soruşturma kararı verirse o zaman sadece soruşturma yapabilecektir. İki Meclis aynı mevzuda bunu ayrı ayrı yapamayacak ise durum budur. Metin aynı meselede ayrı ayrı tahkikat açma yetkisini vermiyor. Bir Mecliste tahkikat yapılırsa ikinci mecliste aynı mesele hakkında tahkikat ağırlanmayacak, ayrı ayrı meseleler hakkında yapabilecekler.

Bu şekilde hareket etmeye imkân yoktur. Bir noktayı daha muhterem arkadaşımız hatırlamıyor. Divanı Âliye sevk için müşterek toplantıda karar verilecek. Bu sebeple bahis buyurdıkları mahzurların hiçbirini olmayacaktır.

Muhterem arkadaşlar, biz yeni bir müessese getiriyoruz bünyemize. İkinci meclis, itibarlı ve hukuki bir bünyeye mi sahibolacaktır, yoksa yalnız üyeleri seçimle gelmiş bir komisyon durumunda mı olacaktır?

Hukuki bir müessese mi kuracağız. Yoksa özentiden ibaret kısır bir müessesemi kuracağız?

Tarhan Feyzioğlu İngiltere'den misal verdiler. Niçin en demokratik Anayasaya sahibolan İtalya'dan bahsetmediler? İtalya'da ikinci Meclisin güven oyu hakkı vardır. Birinci Meclisin sahibolduğu bütün haklara sahiptir. Biz güven oyu hakkı istemiyoruz, ikinci Meclisten, İkinci Meclisin hâkimiyet hakkını paylaşmasını istiyoruz.

İtalya'da ikinci Meclis güven oyu veriyor. Gensoruyu öteye bırakın. Yani birinci Meclisin sahibolduğu bütün haklara, siyasi mesuliyete, güven oyuna varıncaya kadar yetkisi var. Biz bunu istemiyoruz. Meclis soruşturması yetkisini istiyoruz. Siyasi iktidar her zaman itimat reyini alacağı zaman birinci Meclisin güven oyuna gidecektir. Biz güven oyunu alıyoruz, vermiyoruz. Öbür taraftan gensoruyu aldık. Meclis soruşturmasını da elinden alacağız. Bu hukuki bünyesiyle birinci meclisin itibar sahibi olacağını iddia etmeye imkân yoktur. Bir müesseseyi ya hiç yapmayalım, ya lâıkiyle yapalım, hürmetlerimizle.

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar, İkinci Meclisin yetkileri hakkında sabahleyin vermiş olduğumuz izahatta yetkilerin değil, fonksiyonları meselesinin öne alınması lâzımgeldiğini arz etmiştik. Bu arada cereyan eden müzakere sırasında Feridun Ergin arkadaşımız, Komisyonun ileri sürdüğü hususlarda bir tezat vardır, 1 nci Meclise gensoru tanyor halbuki Meclis Soruşturmasını her iki Meclise tanyor, bu tenakuza dikkatinizi çekerim, demişlerdi. Hakikaten komisyon, evvele getirdiği maddede hataya düşmüş ve böyle bir tenakuzun farkına varmamıştır. Varması lâzungelirdi. Çünkü, hakikaten bu meseleleri bilen arkadaşlarımız adedi komisyonda bir hayli yüksek olduğu hiç olmazsa mefruz idi. Şimdi gensoru yani siyasi mesuliyete temel teşkil eden itham keyfiyeti ki, dünyada siyasi mesuliyetin esasını ithamden bularak gelmiştir; İngiltere'de bugün de mevcudolan müspet hukuk olarak, konvansiyon olarak değil, müspet hukuk olarak parlâmentonun yetkileri içinde de halen dahi bahis konusu olan itham, cezai bakımdan itham yetkisi ana müessese, bir anayasa konvansiyonu olarak bir inkişaf geçirilmiş ve siyasi mesuliyet haline inkilâbetmiştir.

Yüce Divana yani Lordlar Kamarası huzuruna göndermek tehdidi, siyasi itham haline gelmiştir. Şimdi bu böyle olduğuna göre, aslında gensoru ile itham arasında ayniyet mevzu bahisdir. Bizim ilk getirdiğimiz metinde yaptığımız hata, (aramızda bu mevzuun mütehassıslar, olmakla beraber) bu ayniyeti görmemiş olmamızdır. Bunu açıkça itiraf edeyim. Bu ilmi hatayı Feridun Ergin arkadaşımız gördü ve dikkatimizi çekti.

Mesele, itham müessesesi ile gensoru müessesesi arasındaki ayniyeti tespit etmek meselesidir. Birinci Meclise bu yetkiyi tanıdık, diğerine de tanıyalım meselesi değildir. Gensoru yetkisinin Birinci Mecliste olması esası kabul edildi.

Binaenaleyh, aslında bu fikrin ışığı altında bunu tetkik etmek mecburiyeti aşikârdır. Bâzi memleketlerden getirilen misaller fevkalâde enterasan. Meselâ bizim şimdi kurulmakta olan Cumhuriyet Senatosu, aksine İtalya'da Hükümet her iki meclis önünde sorumlu olduğu için, gensoru her iki mecliste de işlediği için, orada meclis tahkikatı her iki meclisin işti-

rakiyle bahis konusu oluyor. Halbuki men-gei bir tarafa, İngiltere'de bilfarz hükümet siyasi bakımdan Avam Kamarası önünde mesul olduğu için itham yetkisi Avam Kamarasına sağlanıyor. Arkadaşlar, itiraz ederken diyorlar ki, ya bir meclis veya öteki meclis bir suç bulursa ne olacak?

Muhterem arkadaşlarım, bu aynı suali başka memleketlerin parlâmentoları için sorulması lâzımgelir. 1875 Fransız Anayasasında Senato, bilfarz bir bakanın hukuki bakımdan cezai sorumluluğunu icabettiren bir kusuru varsa, ne yapıyor? Binaenaleyh, bu alanda cevap verilmeyen şeyler, başka yerlerde de cevap verilmeyen şeyler haline geldiği zaman, aslında bu soru böyle bir mesele hakkında muteber bir soru olmayacağı neticesine varmak lâzımgelir. Müessese bunun cevabı değildir. Şöyle ki, aslında bir vekilin cezai veya hukuki sorumluluğunu icabettirecek olan meseleler yalnız meclislerin ittila kesbettikleri bir mesele değildir, bu, hallerden sadece bir tanesidir. Çünkü, vekillerin mesuliyeti hakkındaki, mesuliyeti mucibolan hâdiseler başka kanallarla da meydana çıkar, başka kanallarla da Meclise getirilir. Bizim eski maddede tenakuz bir defa kendini gösteriyor. Adliyenin kararı ile de bir vekilin vazifesinden dolayı mesuliyeti mucip bir fezleke tanzimle Meclise gönderilir. İtiraf edelim ki, bizim ilk madde bu konuda ne yapılacağını tesbit etmiş değildir. Soruşturmaya hangi Meclisin başlayacağını biz, düşünmemişiz. Adliye isterse Senatoya, isterse Millet Meclisine mi gönderecek? Meclisler ne diyecek? Binaenaleyh, bizim ilk getirdiğimiz maddeyi ciddi ve hukuki bir metin olarak saymaya imkân olmadığını itiraf etmek lâzımdır.

Soruşturmayı Senatonun yapması, ithamı öbür Meclisin yapması, Senatonun yetkilerinin azaltılarak ikinci plâna atılması mânasına gelmez. Bilâkis, bir ithamdan sonra, Yüce Divana sevk lâzım mı, değil mi mevzuunda, öteki Meclise nazaran siyasi kaprisleri az ve teerübü-besi fazla olan Senato karar verecektir.

Muhterem arkadaşlar, bu mevzuda tâbir caizse, savcı ile sorgu hâkimini aynı yetkilerle bir araya getirmek doğru olmaz. İki Meclisin bir araya gelmesiyle böyle bir kararı almamı daha uygun telâkki ettik. Kurulmuş olan Yüce Divana sevk hususunda kabul ettiğiniz

başka bir madde daha var. Meclis gruplarında Yüce Divana sevk hakkında Grup kararı alınamaz, dedik. Mümkün olduğu kadar partizan davranılmamasını önlemeye çalıştık. Bu husus başka memleketlerin tatbikatına da uygundur. İngiltere'de Cumhuriyet Senatosuna tanınan haklar bakımından birtakım ithamları gensoru bertaraf ediyor. O halde Meclis soruşturması açsın demek, gensoru halinde belki de izzeti ikbal ile çekilecek Hükümet, Meclis soruşturması 6 ay devam edeceği için ve gensoru yolu da kapalı olduğu için Senato, vekilin yalnız altından sandalyasını değil, aynı zamanda şeref ve haysiyetini elinden almak imkânına sahibolacaktır. Böyle olduğu içindir ki, başka memleketlerde böyle bir usul kabul edilmiş. Bizim eski maddemiz biraz orijinal olmuş. Bu bakımdan daha uygun bir hüküm huzurunuzda getirdik. (Alkışlar)

BAŞKAN — Bahri Savcı.

BAHRİ SAVCI — Efendim; müddetimiz az olduğu için, uzun bir tahlile girmeye imkân yoktur. Zaten tahammülünüz de bu noktada sona ermiş durumdadır.

Efendim; hem Feyzioğlu, hem de Güneş'in müdafaalarının sıklet merkezi bir yanlış teşhise dayanıyor. Bizim eski maddeyi müdafaa ettiğimizi ifade ediyorlar. Ben eski maddeyi müdafaa etmiyorum. Yani aynı hâdise için 2 ayrı soruşturmaya varan hali müdafaa etmiyorum. (Şimdi oldu sesleri) Tamam, Anayasa Komisyonu adına yapılan değiştirmenin mahzuru ve yersizliğini ileri sürüyorum. Ve kısa bir araştırma ile gerçeği bulacağımızı zannediyorum. Yalnız bu gerçek, komisyonun bulunduğu Feyzioğlu'nun savunduğu gerçek olmayacaktır; bir başka gerçek olacaktır. Feyzioğlu arkadaşımız burada söyledi. Meclis Soruşturması açma yetkisi, iki Meclise ayrı ayrı verildiği zaman her ikisinin ayrı bir hâdise hakkındaki kararlarında, belki bâzi tenakuzlar olur. Aynı yetki, aynı araştırma ile bizi bir çıkmazlık içine sokabilir. Bu bir mahzurdur. Belki de bu mahzuru gidermek için tedbirler düşünülebilir. Bu da mekanizmayı birleştirmektir. İşte ben, böyle birleştirici bir mekanizmayı teklif olarak arz etmiş bulunuyorum, sırası gelince okunacaktır.

İki müessesenin, gensoru ile, Meclis Soruşturmasının farklılığını bir defa daha arz etmeme mü-

saadenizi rica edeceğim. Gensoru üzerinde komisyonla beraberiz. Gensoru bir siyasi sorumluluğu araştırma müessesesidir. Birinci Meclisle Hükümet arasında kalmalıdır. Başka yere sirayet etmemelidir. Fakat burada bahis konusu olan ikinci müesseseye gelince : Bu suç ve suçluluğu araştırma müessesesidir ki, suça ittıla kesbedildiği zaman, millet temsilciliği sıfatı ile bir ameliye yapma yetkisinden ibarettir. Getirilen tasarı bir kısım Millet Temsilcisinden bu yetkiyi alıyor. Getirilen tasarıda üç ameliye var : Meclislerden biri tahrik edecek, diğeri tahkik edecek; Yüce Divan Mahkeme edecek. Bunun İngiltere'deki impechment ile alakası yok. Orada meclislerden biri itham eder. Öbürü muhakeme eder. Orada ikinci Meclisin itham yetkisi yok ama, karar yetkisi vardır.

Bize komisyon sözcüsünün getirip, Feyzioğlu'nun savunduğu maddede, böyle bir rol, katiyen yoktur. O maddede şu vardır : Ancak Birinci Meclis tahrik edebilir. İkinci Meclis de, muhakeme edip karar vermez. Ancak; birincisinin tahrik ettiği ameliyeye devam eder. Binaenaleyh, çoğunlukta dostluk münasebeti halinde yaşayan bir hükümet, çoğunluğunun müessiriyeti altında yaşayan Birinci Meclis tahrik etmezse, İkinci Meclis, temsilei olma vasfından gelen âmmiş işlerinde bakanların suç ve suçluluğunu takip yetkisini kullanamayacaktır. Bu suretle, bakanların suç ve suçluluğunu takip hususunda, birinci Meclisin lütfedip bu işi tahrik etmesi gerekmektedir. Ayrıca bu maddenin kabulü ile siyasi bir mahzur da ortaya çıkıyor. Feyzioğlu arkadaşımız biz gensoru açmadığımız için ne duruma düştük diye şikâyet ettiler. Hakikaten geçmiş devirde muhalefet gensoru açmadığı için nelere düştük. Şimdi de Meclis Soruşturması açmamasından dolayı nelere düşeceğiz. Bunun takdirini siyasi kaderi eline alacakların vicdanlarına tevdi ediyorum. Millet temsilcisi olan kimselerin suç ve suçluluğu araştırması mânasında olan Meclis Soruşturmasının ne gibi mahzuru olduğunu kestiremiyorum. Benim teklifimin esası şudur : Her iki Meclis üyeliği sıfatıyla Meclis Soruşturmasını tahrik edebilir. Her iki Meclisten seçilecek bir komisyon araştırma yapar, iddianın gerçeğe yakın olup olmadığını tetkik eder. Yüce Divana mı, Anayasa Mahkemesine mi sevk edileceği hususunda müşterek toplantıda karar verebilir. Bu itibar-

la artık savcılar, adalet makamları, Meclis soruşturmasını gerektiren bir suçluluk haline ittıla kesbedince, bunu Birinci Meclise mi yoksa İkinci Meclise mi Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirirler. Bildirirler meselesi bu suretle çözülmüş bulunur. Meclis üyeleri hangi dalda olursa olsun, yetkileri nelerden ibaret bulunursa bulunsun, millet temsilcisi olmak sıfatları dolayısıyla ittıla kesbettiği bir suç olursa, bu müşterek mekanizmayı pek kolaylıkla harekete geçirebilirler. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Raif Aybar.

RAİF AYBAR — Muhterem arkadaşlarım; sabahleyin huzurunuzda gensorunun Senatoda işlenmesi meselesini müdafaa ettim. Bunun altındaki maddeye ve üstündeki maddelere de temas ederek konuşmamda, Senato öyle süslük ve göstermelik değil, diğer maddelerde de mukayyedolan salâhiyetleriyle fonksiyon icrasına muktedir ve kendisini vücuda getirmekten beklediğimiz faydayı temin edecek bir salâhiyeti icraya yeter miktarda olacaktır, göstermelik olmayacaktır, demiştim. Ve bu sebeple de komisyonun, gensoru yetkisinin Senatoya verilmemesi hakkındaki ısrarını isabetli olarak kaydetmiştim. Şimdi de aksini yapacağım. Çünkü komisyon, bu sefer, Senatunun gensorudan edilmesinin mucip sebebi olabilecek olan 89 ncu maddedeki salâhiyetleri de büsbütün hacamatlamış olan bir teklifle karşımıza geldi.

Ben şimdi, Turan Güneş arkadaşımızın temas ettiği noktalara temas edeceğim. Hakikaten bu müdafaa sermayesi ile bu madde kabule lâyık olabilir mi? Bu bakımdan meseleyi gözden geçirelim.

Bir müesseseye bir salâhiyetin verilmesi başka şey, bunu fonksiyon haline getirmek başka bir şey. Senato gensoru arkasında siyasi mesuliyet arıyan bir mekanizmayı elinde tutar halde olursa, hükümetlerin istikrarı ve memlekette nispi seçimden sonra iş başına gelecek hükümetleri aynı zamanda memlekette hizmetinden mahrum etmek başka bir şeydir, Senatoyu vazifesiz kılmak başka bir şeydir. Yani Seçilmiş bir heyeti suç ve suçluluk bahis mevzuu olduğu zaman icraya el atamaz halde bırakmak büsbütün başka bir şeydir.

Gelen maddede Meclis itham edecek, Senato tetkik edecek. Bunun bir kaynağı, eski parlamento nizamımızda Adliye Komisyonunda veya Meclis Tahkikatı açmak suretiyle karar vermiş olan Meclisin önünde her hangi bir tavzif edilmiş Tahkikat Komisyonunda vardır. Yani şu maddedeki durumla, buradaki Senatoya verilen fonksiyon arasında arpa boyu fark vardır. Senato komisyonlaşmış bir haldedir. Arkadaşlar da bu noktaya temas ettiler, yüzde yüz doğru olarak.

Turan Güneş arkadaşımız diyor ki; aslında gensoru bir ithamdan menşe alan müessesedir. Ama gensorunun akabinde gelecek olan ademiitimat bir itham mahiyetini taşımamaktadır, bu itham cürmü kapsıyan bir itham değildir. Gensoru ve ademiitimat, A efendi sen bunu beceremedin, münasebetli bir iş yapmadın diye alışıya eder. Buğday fiyatına neden 15 - 25 kuruş zam yaptın diye azarlar. Bu Divanı Aliye sevk edilecek değildir. Soruşturma meselesi suç ve suçlu takibeder. Sabahleyin Feridun Ergin'in dediği gibi biz 6 - 7 Eylül portresi ile gelen bir Hükümet hakkında soruşturma yetkisi olsun deriz. Senato da bu olursa elbette iyi olur. Ama inhisar maddelerine neden 10 kuruş zam yaptı diye, Senato icrayı soruşturmaya tâbi tutamaz.

Başkanlık Divanının nazarı dikatini çekerim.

BASKAN — Komisyon,
ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar; sadece bu nokta üzerinde konuşmak için gelmiş bulunuyorum.

87 nci maddede Meclis soruşturması her iki Meclisin yetkilerindedir, denmiş 89 ncu maddede de şöyle diyor. Birinci Meclis itham eder; Meclis soruşturması açar, ikinci Meclis neticeye bağlar. Binaenaleyh, bu ameliye her iki Meclise birden verilmektedir. Onun için birisine verdiniz, diğerine vermediniz demeye imkân yoktur. Meclis soruşturması ameliyesi her iki Mecliste de işlemektedir.

BASKAN — Hıfzı Veldet Velidedeoğlu.

H. VELDET VELİDEDEOĞLU — Muhterem arkadaşlar! Böyle mühim bir meselenin iyice aydınlanması lâzım. Komisyon sözcüsü istediği kadar konuşabiliyor. Komisyonun maddeye muhalif üyesi üç dakika konuşabiliyor. Lâtfedin de hiç olmazsa 5 dakika konuşalım.

BASKAN — Munhasıran bu madde için konuşmaların 5 dakika olmasını şartınıza sunuyorum. Kabul ederler! Etmiyenler! Kabul edilmiştir.

H. VELDET VELİDEDEOĞLU — Bendeniz mecbur olmadıkça Yüksek Meclisimizi mesgûl eden bir arkadaşımız değilim. Mutlaka «dediğim, dediğim» diyen bir insan da değilim. Bir fikre aklım yatarsa kemem itiraf ederim. Fakat sözün arkadaşımızın delillerinde beni ikna edecek bir nokta görmedim.

Evvvelâ şu Amerika, İngiltere hikâyesinden başlayalım: (Oralarda bir meclis itham eder, diğeri tahkik eder), deniyor. Arkadaşlar! Oralarda meclisler yalnız tahkik değil, yüce divan vazifesi görürler. Turan Güneş buyurdular ki, «komisyonumuzda Anayasa mütehâssisleri olmasın» rağmen gözünüzden kaçmış. Bendeniz ger-

BASKAN — Üstü hakkında Suphi Batır.

SUPHI BATUR — Efendim; bundan evvel 87 nci maddede müzakere ederek kabul etmiş bulunuyoruz. Orada, Meclis soruşturması her iki Meclisin yetkilerindedir, deniyor. Komisyon şimdi tekrar bize Meclis soruşturmasını 89 ncu madde ile getiriyor. Zannediyorum ki, bir husus bu defa müzakere etmek ve karara bağlamak usulden değildir. Başkanlık Divanının nazarı dikatini çekerim.

BASKAN — Komisyon,
ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar; sadece bu nokta üzerinde konuşmak için gelmiş bulunuyorum.

87 nci maddede Meclis soruşturması her iki Meclisin yetkilerindedir, denmiş 89 ncu maddede de şöyle diyor. Birinci Meclis itham eder; Meclis soruşturması açar, ikinci Meclis neticeye bağlar. Binaenaleyh, bu ameliye her iki Meclise birden verilmektedir. Onun için birisine verdiniz, diğerine vermediniz demeye imkân yoktur. Meclis soruşturması ameliyesi her iki Mecliste de işlemektedir.

BASKAN — Hıfzı Veldet Velidedeoğlu.

H. VELDET VELİDEDEOĞLU — Muhterem arkadaşlar! Böyle mühim bir meselenin iyice aydınlanması lâzım. Komisyon sözcüsü istediği kadar konuşabiliyor. Komisyonun maddeye muhalif üyesi üç dakika konuşabiliyor. Lâtfedin de hiç olmazsa 5 dakika konuşalım.

BASKAN — Munhasıran bu madde için konuşmaların 5 dakika olmasını şartınıza sunuyorum. Kabul ederler! Etmiyenler! Kabul edilmiştir.

H. VELDET VELİDEDEOĞLU — Bendeniz mecbur olmadıkça Yüksek Meclisimizi mesgûl eden bir arkadaşımız değilim. Mutlaka «dediğim, dediğim» diyen bir insan da değilim. Bir fikre aklım yatarsa kemem itiraf ederim. Fakat sözün arkadaşımızın delillerinde beni ikna edecek bir nokta görmedim.

Evvvelâ şu Amerika, İngiltere hikâyesinden başlayalım: (Oralarda bir meclis itham eder, diğeri tahkik eder), deniyor. Arkadaşlar! Oralarda meclisler yalnız tahkik değil, yüce divan vazifesi görürler. Turan Güneş buyurdular ki, «komisyonumuzda Anayasa mütehâssisleri olmasın» rağmen gözünüzden kaçmış. Bendeniz ger-

çi Anayasa mütehassısı değilim. Fakat tam bir seneden beri Anayasa komisyonlarında çalışmış birçok anyasayı, birçok eseri gözden geçirmiş bir arkadaşınızm. Yüce Divana sevk hususunda, birinci meclis itham edecek; ikinci meclis tahkikat yapacak ve Yüce Divana sevk edecek. Bu olur mu?

Her iki meclis de aynı mesele için aynı zamanda meclis soruşturması açılmasına karar verirse ne olacak, diyorlar?. Buna imkân yoktur. Bu ihtimal pek nazari olur; şartlara uymaz. Çünkü birinci meclisin elinde (gensoru) varken meclis soruşturmasına gitmez. Evvelâ gensoruyu kullanacak, ondan sonra gidecek.

Eğer madde komisyonun tadil ettiği şekilde kabul olunursa, senato meselâ bir Topkapı, bir Yeşilhisar, bir çarpma, çarpma işine vâkıf olduğu zaman itham yapamayacak. Bu Anayasa böyle bir duruma müsait olmamalıdır. Komisyon sözcüsü senato üyelerine (âkil adamlar) diyor; sırası geldikçe övüyor. (40 yaşını doldurmuş adamlar) diyor; (yüksek tahsilliler meclisi) diyor. Ondan sonra böyle bir itham meselesi bahis konusu olunca, hayır itham edemezsin, sadece istintak vazifesini yapsın diyoruz. Bu Meclisi öven arkadaşlar, şimdi onu bu duruma düşürüyorlar. Bu olmaz. Bu meclis sonra kendi kendine dumura uğrar..

Sonra sözcü arkadaşımız dediler ki, (komisyon hata etmiştir) komisyonun en çok üzerinde durduğu, müzakere ettiği mevzulardan birisi bu idi. Karşılıklı uzun görüşmeler oldu. Hata edilmedi.

Turhan Feyzioğlu arkadaşımız dediler ki, (ilk metin havsalaya sığmaz). Havsalaya sığmış ki, yukarıda 87 nei maddede (soru, meclis soruşturması ve meclis araştırması her iki meclisin yetkilerindedir denilmiş ve madde Yüksek Meclisimizce kabul edilmiştir. Senatonun da meclis soruşturması yetkisine sahibolması bu arkadaşımızın havsalasına sığmış ki 87 nei maddeye oy vermişlerdir, kabul etmişlerdir. (Gülüşmeler)

Güneş arkadaşımız diyorlar ki, (soruşturma işine her iki meclis de iştirak ediyor, her ikisinin de kontrübüsyonu vardır, binaenaleyh 87 nei madde ile tenakuz halinde değildir). Olmaz... Sebebi şudur : Senato baştan itham edemedikten sonra, ve önceden insiyatifi ele alamayınca, 87 nei maddenin mânası kalmaz. Binaenaleyh ilk metin konsekan olarak gelmiştir. (Cezai kontrol

daha ileri bir yetkidir) diyor arkadaşlar. Cezai kontrol daha ileri ise, o halde buna senatonun hiçbir suretle karıştırılmaması lâzımgelirdi. Halbuki Senatoya tahkikat salâhiyeti tanıyorlar.

Cezai ve siyasi itham ayrı ayrıdır.

Arkadaşlarımız şu hususu unutuyorlar. Kararı Cumhuriyet Senatosu verecek gibi bir fikirleri vardır. Kararı Türkiye Büyük Millet Meclisi verecektir. Müsterek toplantıda verecektir. Madde metnindeki durum budur.

Sözcü arkadaşımız aynen şu sözleri söyledi : (Bu madde ile hata etmişiz, maddenin ciddi bir düşünce mahsulü olmadığımı itiraf ederim.)

Muhterem arkadaşlarım! Bir komisyon sözcüsünün bir tek maddeyi kurtarmak için, bu şekilde itirafı ve faziletkâr davranışı, bütün Anayasa hakkında Muhterem Heyetinizde şüphe uyandırabilir.

Muhterem arkadaşlarım; tasarının her maddesi ciddi bir düşünce mahsulü olarak konulmuştur ve bu âciz arkadaşımız da her madde için, kendi ciddi düşüncesi ile oy kullanmıştır. Bu itibarla, komisyonun son tadiline bendeniz katılmıyorum. Bu maddenin, eski metninin, olduğu gibi kabulüne taraftarım. Burada hiçbir tezat yoktur, hata yoktur. İlk metin, yukarıdaki 87 nei madde ile bağlantı halindedir, konsekan ve ciddi bir düşünce mahsulüdür. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar; bâzi meseleleri müsaadenizle huzurunuzda arz ve ispat etmeye çalışacağım.

Şimdi çok muhterem arkadaşlarım derler ki, bunun başka memleketlerdeki düzenle bir alakası yoktur. Çünkü, İngiltere'de Lordlar Kamarası mahkeme vazifesini görür. 1875 Fransız Anayasasında da Senato bir mahkeme olarak işe el koyar.

Bendeniz, deminki mâruzatımda arz etmeye çalıştım ki, mühim olan kimin muhakeme edeceği değil, kimin itham edeceği meselesidir. Yine arz etmeye çalıştım ki, itham ile gensoru arasında tarihî menşe ve halihazır durum bakımından tam bir ayniyet vardır. Bendeniz bu sözü ispat edebilecek durumdayım. Üç ayrı hukuk âlimi bakınız ne diyor : Duverger, kitabının 191 nei sayfasında şöyle diyor : «Bakanların siyasi mesuliyetleri itham esasından doğmaktadır.»

Barthelmi, kitabının 169 ncu sayfasında, «Bakanların siyasi mesuliyeti onların cezai mesuliyetinden neşet etmiştir.» diyor.

Şimdi, halihazırda İngiltere'de uygulanmakta olan itham ile gensorunun arasındaki aynıyeti Matyo'nun, «Britanya'nın siyasi rejimi» adlı kitabından arz edelim :

«Bir ademi itimat reyî almış olan Kabiné kendi kendine durumu takdir etmek yetkisine sahiptir. Eğer onun görüşüne nazaran mesele o kadar ehemmiyetli değilse bundan dolayı istifa etmeye mecbur kalmadan iktidara devam edebilir. Tabiatıyla Kabiné ciddi şekilde itimadı kaybettiğini görürse esas itibarıyla çekilecektir. Ama hukukan çekilme mecburiyeti yoktur. Avam Kamarası elinde onun sevk ettiği kanunları kabul etmemek veya kendini itham yoluyla cezai mesuliyet yoluna gitmek suretiyle düşürülmesi mümkündür.» Bendeniz demin de arz etmiştim. İngiltere'de bugün müessese olarak mevcudolan tek şekil Kabinéyi ithamdır. Yani Meclis tahkikatı açmaktır. Ama Meclis tahkikatı açıldıktan sonra Yüce Divana sevk edilecek mi, edilmeyecek mi? Buna Senato karar vermez. Fransa'da olduğu gibi bu ayrı şey.

Biz, itham ile gensoru, ademi itimat reyî arasındaki münasebeti tanzim ediyoruz. Şimdi tarihi gelişim budur İngiltere'de hukuki durum budur. Türkiye'nin yakın tatbikatı da budur. Onun için meclis soruşturmasının muhtelif kademeleri arasında bir tefrik yaparak itham keyfiyetini Millet Meclisine, gensoru, ademi itimat veya itimat bahis konusu olduğu yerde meclis tahkikatı açma, yapma değil, açma Millet Meclisine; yapma yani cezai bir durum var mı, yok mu, bususunun tesbit etme yetkisini de Cumhuriyet Senatosuna veriyor. Getirmiş olduğumuz değişik madde bu. Şu halde, cezai bakımdan ithamla, gerek tarihi menşei gerekse cezai ithamın tabii neticeleri olmak bakımından ademi itimat ve itimat müessesesi arasında bir aynıyet mevcuttur. İşin esası buradadır.

Efendim, bu sadece karar veriyor, ikincisi neticeye bağlıyor... Hayır arkadaşlarım. İçinizde hukukçu arkadaşlar çoktur. Bir hâkim suçun ithamnamesi gelmeden bir dâvaya el süremez kal- desı, bütün yetkiler savcıdadır, hâkimler yetkisiz insanlardır noktasına nasıl bizi götürmüyorsa; iki devlet organı arasında bir vazife taksiminde de, her biri ve çeşitli vazifeler verilmesi birisinin

behemehal alt plâna itildiği mânasını taşımaz. Bunun için arz ettim ki, hakikaten biz bir hataya düşmüşüz. Anayasayı Anayasa Komisyonu yapmamaktadır. Komisyon, Huzurumuza bir tasarı getirmektedir. Bu tasarı, Yüksek Heyetinizin en az Anayasa Komisyonunun ki, kadar mühim olan fikirleri ile aydınlatılmaktadır. Anayasa Komisyonunun mükemmel veya hatalı bir metin getirmesi mühim değildir. Çünkü Anayasa, Anayasa Komisyonunun inhisarında değildir.

BAŞKAN — Kasım Gülek!

KASIM GÜLEK — Muhterem arkadaşlarım, övvelâ bu konunun müzakere tarzı hakkında birkaç söz söyleyeceğim. 88 nci maddede gensoru konusulurken, 89 ncu maddede soruşturma yetkisi İkinci Mecliste de vardır. İntibah hepimizde vardı. Komisyon değişimleri müzakere sırasında getirmediği için 89 ncu maddede ne olacağını, bir değişiklik olup olmayacağını o anda bilmiyorduk. kafamızda, hep eski şekilde, İkinci Mecliste de bu yetki vardır intibah mevcuttu. Fakat öğleden sonra değişiklik geldi, bir de baktık ki, İkinci Meclisten bu yetki alınmış. Bu eşkilde çalışamaz. Bütün değişiklikler daha önce huzurunuza gelmelidir. Hüküm verebilmek için teker teker okumak lâzımdır. İkinci Mecliste ne var, maddede değişiklik olmuş, bunu bilmemiz lâzımdır. Birçok arkadaşlarımla konuştum. Reylerimizi hep sabahki düşünce ile kullandık dediler. 87 nci maddede Meclis Soruşturması için her iki Meclisin de yetkisi var. Bu şeklin izahı su götürmez. Her iki Meclisin de yetkisi vardır. Bu yetkinin bir parçası birisinde bir parçası ötekinde değildir. Bunun üzerinde fazla durmıyalım, fakat İkinci Meclis ne olacak? Sadece bir gösteriş müessesesi ve hiçbir yetkisi olmayan bir Meclis mi? Eğer düşündüğümüz İkinci Meclis, kavrdıhavat şartı ile tâvin edilmiş ve orada sadece zaman zaman yaşları ve tecrübeleri itibarıyla ikaz vazifesi görecek insanlardan mürekkep bir Meclis olsa ve biz böyle düşünse idik, bunda tereddüt etmezdik, doğrudur, derdik. Soruşturmayı Birinci Meclis açsın, İkinci Meclis sadece zaman zaman tecrübesine dayanarak bunu neticelendirsin diyebilir- dik. Hayır arkadaşlar, düşündüğümüz İkinci Meclis bu değildir. İkinci Meclis millet tarafından seçilen, rolü olan, vazifesi olan, yetkisi olan bir Meclis olacaktır. Bundan başka türlü- sünü de düşünemiyorum. Ama biz adım adım

İkinci Meclisi yetkisiz ve bir gölge haline getirmekteyiz.

Aziz arkadaşlarım; Birinci Meclis açar, İkinci Meclis yürütür. Yürütür ama, bu bizim aynen eski Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Tahkikat Komisyonunun vazifesini yapar, ondan ibaret kalır. Olmaz böyle şey...

Aynı mesele üzerinde iki Meclis birden açarsa ne olur? Canım, iki Meclis birden aynı mesele üzerinde açmaz. Elbette bunlar görüyorlar ve birbirini takibediyorlar. Bir mesele üzerinde Millet Meclisini ikaz etmişse, İkinci Meclis bekler, bunun neticesine göre alacağı kararı alır. Kendisi başka bir mesele için soruşturma açar. Yüce Divana sevk kararını zaten iki Meclis beraber Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak verir.

Muhterem arkadaşlarım, komisyon burada bir fazilet itirafında bulundu. İyi şeydir ama, önümüzdeki Anayasanın hazırlanmasında bu derece açık bir hataya düşülmüş olması daha evvel de söylediğim gibi uzmanlarımızın tâ 1950 de başhyan havadan itibaren Türkiye'de yeni bir Anayasa üzerinde çalışmalarını ve günün icaplarına uygun bir Anayasa hazırlamış olmalarını gönül çok arzu ederdi. Daha on ay evvel karşımıza mükemmel bir Anayasayla çıkmalydılar. Korkum şu : Gün gelecek Anayasa Komisyonumuz ve uzmanlarımız «Anayasayı yaparken hata etmişiz, şimdi millet huzurunda itiraf ediyoruz. İkinci Meclise bu yetkiyi tanımalıymışız» diyeceklerdir. Bunun için şimdiden tashih edelim. İlk gelen metni kabul edelim. Bu milletin ve memleketin hayrına olacaktır, arkadaşlar. Hepinizi saygularıyla selâmlarım.

BAŞKAN — Alp Kuran.

ALP KURAN — Muhterem arkadaşlarım, Cumhuriyet Senatosunun yetkileri konusunda komisyon sözcüleri mütemadiyen sazi değiştirip, sözü değiştirip huzurunuzda konuşmaktadır. Filhakika, bir yer geliyor, komisyon bir hususu müdafaa için, diyor ki, efendim İtalyan Anayasasında da böyle bir hüküm vardır. Cumhuriyet Senatosu konusunda ise aynı Anayasa ve kendilerine hatırlatıldığı halde hiç temas etmiyor. Cumhuriyet Senatosunda Hükümete itimat meselesi bahis mevzuu olunca, aslında vâridolmayan birtakım delillelere ve mülâhazalara dayanmak suretiyle, bunun tanınmayacağını müdafaa ediyor. 89 neu maddedeki Meclis

soruşturması yetkisine dayanmak suretiyle Cumhuriyet Senatosu aynı neticeye varabilir ve bakanların siyasi mesuliyetini intacedebilir, diyorsunuz. Bu sefer, 87 ve 88 nci maddelerin müzakeresinde müdafaasını yaptığı 89 neu maddede değiştiriyor, 89 neu madde hakkındaki görüşlerini ve iddialarını unutmış gözüküyor. Meclis Soruşturması yetkisinden Cumhuriyet Senatosunu mahrum ederek karşımıza çıkıyor.

Muhterem arkadaşlarım, komisyonun açık kalbîlikle yapması gereken iş kanaatinizce şu idi: Yapılan itirazlar vârittir diye ortaya çıkacaklarına, mademki 89 neu madde ile Cumhuriyet Senatosuna Meclis Soruşturması yetkisini tanımışlardı, Senatoya gensoru açma yetkisini de tanımaları icabederdi, aksine hareket etmişlerdir. Tarih ve millet huzurunda şu hususu belirtmek istiyorum ki, komisyon huzurunuzda hakikatleri olduğu gibi konuşmamaktadır. (Öyle şey yok sesleri)

İlk günkü müzakerelerde dediler ki, Cumhuriyet Senatosuna gensoru açma yetkisini tanıyamayız. Çünkü bu Mecliste tâyinle gelen üyeler vardır, bu bakımdan millî iradenin tecellisi bu Mecliste bahis konusu olamaz. Biz de dedik ki, İtalyan Anayasasında Cumhuriyet Senatosunun teşkilinde de, aynı şekilde, kaydı hayat şartıyla tâyin edilmiş bulunan üyeler vardır ve buna rağmen İtalya'daki Cumhuriyet Senatosu Hükümete itimat beyanında bulunmak durumundadır. Hükümet, Cumhuriyet Senatosu karşısında mesul bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım, daha «Cumhuriyet Senatosu» terimi üzerinde dahi bazı hususlar Yüksek Meclisinize olduğu gibi aksettirilmedi. Bu tasarı Cumhuriyet Senatosunu yetkisiz hale getirmekte ve Millet Meclisinin bir komisyonu durumuna sokmaktadır. Kanun yapma yetkisi veriyor ama nihai yetki Millet Meclisinin elindedir. Bu tasarı ile, bir ikinci meclis değil, fakat bir komisyon ihdas edilmektedir. Gensoru yetkisi yok; itham yetkisi yok, yasama yetkisi yok, bunun neresi Cumhuriyet Senatosu? Cumhuriyet Senatosu tâbiri aristokratik bir mâna ifade eder, dediler. İtalya'da böyledir. Fransa'da böyledir, diye örnekler gösterdik. Cumhuriyet Senatosu, tâbiriyle dahi demokratik bir müessesedir, diye örnekler gösterdik. Komisyon bunda dahi direndi. Yetersiz bir meclisin elbette mânası yoktur Komisyonun yapacağı

sey, ya bu müesseseyi ortadan kaldırmak veya gerekli yetkileri vermektir. Yapılacak iş, eğer itibarlı bir müessese yaratılmak isteniyorsa, Senatoya gensoru yetkisini tanımaktır, yoksa bu meclisin elinden meclis soruşturması salâhiyetini almak değildir.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar; Komisyonun gensorunun munhasıran oy çoğunluğu olan meclise ait olmasının, binnetice milletin ekseriyeti ile parlâmento ekseriyeti arasında bir mutabakatsızlığa düşmemek sebebiyle 1 nci Meclise verilmesi mevzuuna dair görüşünü dinledim ve daha evvel İkinci Meclise verilmesine dair noktai nazarımı değiştirdim. Komisyon sözcüsünün izahatı noktai nazarımı değiştirmiştir. Sağlam bir esas olarak ileri sürülen fikir şudur : Umumi seçimler neticesinde parlâmento ekseriyeti bir kere teşekkül ettikten sonra Hükümetin bu ekseriyete göre kurulması lâzımdır. Parlâmento ekseriyeti zamanla Cumhuriyet Senatosu ile karşıkarsıya gelebilir. O zaman ikinci organın ortadan kaldırılması neticesine varılabilir. Bu da ilmî, mantıki ve hukukidir. Buna katıldım. Bu konunun incelenmesinde iki müessese ortaya çıkmaktadır. Yani soruşturma müessesesi tarihî, menşei itibariyle siyasi mesuliyet müessesesinden önce bir itham müessesesi olarak meydana çıkmıştır. Ama bugün, gensoru müessesesinin siyasi ve hukuki muhtevası ile siyasi ve hukuki neticelerinin soruşturma müessesesinde kullanılması işi aykırıdır. Bir tanesi, gensoru siyasi mesuliyeti gerektiren bir müessese olması sebebiyle, grupta karara bağlanarak parlâmentoda müzakere edilir, diğeri ise meclis soruşturması olması sebebiyle, cezai veya malî mahiyette olanlar bu müessesenin grup kararına bağlanmadan müzakeresi Anayasa maddesiyle kabul ettiğimiz ayrı bir müessesedir. Bu bakımdan ikisi birbirinden farklıdır.

erlurakala--yopğbşbSHR

87 nci maddede bidayette yazıldığı veçhile İkinci Meclis üyelerinin de meclis soruşturması istemeye yetkileri olmalıdır. Bir vatandaş bu meclis üyesine bir vesika verebilir. Bu meclis üyesi de bu vesika üzerine ve bu vesikadaki iddiaya kanaat getirerek bir Meclis soruşturmasını tahrik edebilir. Soruşturma talebine dair yetki, her iki Meclis üyelerine verilmelidir. Verilecek öner-

geler iki Meclisin birleşik toplantısında konuşulur ve karara varılır. Soruşturma açılmasına karar verince, iki Meclisin eşit miktardaki üyelerinden müteşekkil bir komisyon bunu tetkik eder. Neticesini birleşik toplantıya getirir. Bu toplantıda ilgilinin Divanı Âliye verilip verilmemesine karar verilir. Ve Anayasanın sistemi ihlâl edilmeden iki Meclisin de yetkilerinden olan Meclis soruşturması mevzuu vazifeliler ve mesuliyetler tedahül etmeden halledilmiş olur. Bu hususta bir takrir hazırladım. Müsaade ederseniz huzurunuzda okuyayım.

«T. Büyük Millet Meclisi üyeleri tarafından Başbakan veya Bakanlar hakkında verilecek soruşturma önermeleri T. Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır.

Soruşturma, her iki Meclis üyeleri arasından eşit miktarda seçilen bir komisyona yürütülür.

Kovuşturma açılmasına dair karar, birinci fıkraya uyularak verilir.» İkinci fıkrada Divanı Âli demedim, çünkü bu vazife Anayasa Mahkemesine verilmiştir. Bu sebeple kovuşturmaya karar verilir, dedim. Öyle zannediyorum ki, komisyondaki arkadaşlarım da takririme katıldıkları takdirde mesele halledilmiş olacaktır. Eski şekilde ayrı ayrı karar vermek mahzurludur. Bu suretle çeşitli noktai nazarları da telif ettiğime kaani bulunuyorum.

BAŞKAN — Hıfzı Oğuz Bekata.

HIFZI OĞUZ BEKATA — Muhterem arkadaşlar, bütün konuşulanları telif edeceğimi zannettiğim bir teklif ile huzurunuzda geldiğimi umuyorum. Bir hususu önceden arz etmek isterim. Siyasi hayatımızda yeni bir devreye, Meclis hayatımızda yeni bir çalışma şekline giriyoruz. Bu çalışma iki Meclisli olacaktır. Eğer şimdiden bu iki Meclisin çalışmasını birbirine zıt münasebetler imiş gibi düşünürsek ve bu çalışmalarda sürtüşmelere yol açacak olursak, bu yeni hayat, gönlümüzün arzu ettiği şekilde inkişaf edemez. O halde bugünden bütün çalışma ihtimallerini bertaraf edecek hal yolunu bulalım. Bu suretle, bu Meclislerin müstakil ve müsterek âhenkli çalışmaları için çok sâlim bir zemin hazırlanmış oluruz. İşte bu, gerekli zemini hazırlamamız, maddeyi bu muhtemel çatışmaları önliyecek bir hale getirmemizle mümkündür.

İkinci nokta şu, Anayasa hükümlerini, birbirine uygun bir mantiki insicam içinde yer alması tabii ve zaruridir. İşte bu mantiki insicam ile ilgili ilk hüküm 88 nci maddede kabul edilmiştir.

Meclis soruşturması üzerinde konuşan arkadaşlarımız soruşturma, her iki Meclise yetki olarak tanınsın, istediler. Sözcü arkadaşımız ise bu fikirlere cevap verirken dediler ki, : Bu yetkilerden birisi talepte bulunmak, itham etmektir. Ötekisi de muhakeme safhasıdır. Gene sözcü arkadaşım başka bir cümlesinde : Mühim olan kimin muhakeme edeceği değil; kimin itham edeceğidir, gerçeğini belirttiler. Şu halde madde kime muhakeme yetkisi değil, kime itham yetkisi vermektedir? Mühim olan budur.

Arkadaşlar, bu yetki daha önce kabul edilmiştir. O halde bu nasıl telif edilecektir? Bu mesele müstakbel teşriî hayatımızda bir çalışmaya münceer olmamalıdır. Benim bu hususta bulduğum yol şudur : Her iki Meclis ayrı ayrı soruşturma istiyebilir. Fakat her iki Meclis ayrı ayrı Soruşturma Komisyonu kuramaz. Binaenaleyh soruşturmayı Meclislerden birisi istediği zaman, Soruşturma Komisyonu her iki Meclisten eşit sayıda üye alınarak kurulmalıdır ve soruşturmayı bu müşterek komisyon yapmalıdır. Yüce Divana verilme mevzuu ise Büyük Millet Meclisinin kararıyla olmalıdır. Ben önerimde Çelikbaş arkadaşımızın teklifini de ifade etmiş bulunuyorum. Eğer soruşturma, komisyondan daha önce Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında karara bağlanacak olursa o zaman adedi azınlığı dolayısıyla, Senatonun Büyük Millet Meclisi toplantısındaki rolü tabii te-sirsiz kalır. Bu sebeple bir önerge hazırladım, okuyorum :

«Her Meclis, Başbakan ve Bakanlar hakkında Meclis soruşturması istiyebilir.

Soruşturma, her iki Meclisten eşit sayıda üyeden kurulacak Karma Komisyon tarafından yürütülür.

Yüce Divana verilme, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır.»

Bu suretle, tatbikatta işler bir telif yapıldığını sanıyorum. Kabulünüze mazhar olursa, sâlim bir yola girilmiş olur ümidindeyim. Bu suretle bir teklif yapılarak müstakbel sür-

tüşmelerin önleneceğine inanıyorum. Takririm kabulünüze mazhar olursa iyi bir madde monte edilmiş olacaktır.

BAŞKAN — Önergeleri okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

89 ncu madde hakkında kâfi miktarda görüşme ve konuşma yapılmış, iş aydınlanmıştır. Müzakerenin kifayetini arz ve teklif ederim.

Mehmet Ali Kumbasar

Yüksek Başkanlığa

Madde kâfi derecede aydınlanmıştır. Yeterlik teklif ederim.

İlhan Esen

BAŞKAN — Komisyon konuşacak mı efendim?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Arkadaşlar, mâruzatım çok kısa olacaktır. Meselenin leh vealeyhinde kâfi derecede konuşuldu. Fakat Kasım Gülek arkadaşımız konuşmalarında bir nokta hakkında o yolda yorumlamalar yaptı ki, bu madde hakkında oylarınızı verirken yersiz ve haksız bir şüphenin tesiri altında kalınmaması için, bir hususu tavzih etmek istiyorum. «Anayasa Komisyonu içersinde ilim adamları ve üniversite mensupları vardır. Bunlar nasıl olurda bir hükmü hazırladıktan sonra «hata yapmışız» deyip, geri alırlar. İlim adamlarımızın, üniversite hocalarımızın, daha 27 Mayıs'ta ceplerinde birer Anayasa tasarısının hazır bulunması lâzımdı» dediler. Kasım Gülek arkadaşımız, bunu nasıl söyleyebilirler. Biz, içinizden ayrılmış bir komisyon olarak, Genel Kuruldaki konuşmalara muvazi çeşitli teklifleri, nasıl daha önceden nazarı itibara alarak ona göre hareket edebiliriz. Buna imkân var mıdır? Esasen şu Anayasa Komisyonu hakikaten pek talihsiz bir Komisyonmuş. Bir fikrin, bir hükmün doğru olduğuna daha önceki uzun inceleme ve müzakereleri sonunda inanıyorsa, buraya çıkıp onu savunuyor; yapılan tenkid ve teklifleri önemli görüyorsa, maddeyi geri alıp, ona konuşmaların ışığında yeni şekil veriyor. Bundan daha tabii ve daha doğru bir tutum tasavvur olunamaz sanırım. Ama inandığımız bir fikri müdafaa ettik ve hal suretimizde ısrar ettik mi, birçok

arkadaş bunu inatçılık olarak tavsif ediyor ve tuhaf bir alınganlıkla komisyona karşı en sert hissî hücumlara geçiyor. Buna mukabil bir arkadaşın tenkidi ve teklifi, üzerinde durulmaya değer bir mahiyet arz ediyorsa, komisyon bu teklifin ışığı altında maddeyi bir kere daha konuşmak ve gerekirse değiştirmek için geri alıyor ve bazan da hakikaten değiştirerek huzurunuzla yeniden getiriyor. İşte bu hareket dahi, Kasım Gülek arkadaşımızın tenkidine mâruz kalmıştır. «Komisyon daha önce hazırlayıp getirdiği hükümleri nasıl değiştirmiş» Bu muhakeme tarzına göre Genel Kuruldaki müzakerelerin de bir mânası ve gayesi yok demektir. Kaldı ki, bahis konusu olan bu teklifler ve değişiklikler, prensiplere, umdelere, Anayasanın karakter ve ruhuna veyhe veren ana hükümlere değil, tamamen teferruata ait hususlardır. 20 kişinin münakaşaları sonunda yapılan oylama neticesinde, meseleler, kâh oy birliği, kâh çoğunlukla şu veya bu hal suretine bağlanmıştır. Fakat çok ince bir nokta hesaba katılmamış, göz önünde bulundurulmamış olabilir. İşte müzakerelerde, bahis konusu hükümle ilgili meseleyi (bu 20 arkadaş kadar ve hattâ onlardan daha fazla incelemiş veya onların gözünden kaçan bir özelliği farketmiş bir arkadaşın teklifi, komisyonca nazarı itibara alınmırsa, bunda gayritabiî bir cihet görmeye imkân yoktur. Hele çoğunlukla verilmiş kararlarda, sadece bir iki oydaki değişiklik, komisyon görüşünün değişmesi neticesine sevk edeceği de aşikârdır.

«Anayasa tasarıları, ilim adamlarının cepelerinde bulunur» vecizesine ise, şu şekilde cevap vermek istiyorum : Evvelâ Anayasa hocaları, Anayasa yapmazlar; onlar anayasaları tahlil ve tefsir ederek öğretirler. Mevcut Anayasanın, nasıl anlaşılacağını ve anlaşılmasını lâzımgeldiğini belirtirler. Şayet mevcut Anayasada yanlış hükümler ve eksiklikler varsa, onların düzeltilmesi için ikazda bulunurlar. Zamanımızdaki Anayasa hocalarının bir kısmı da, bunu bol bol yapmışlardır. Derslerinde, kitaplarında ve nihayet makale ve beyanat ile, değiştirilmesi gereken noktalara işaret etmişlerdir. Fakat «Üniversite hocalarının cebinde, baştan sona kadar yeniden kaleme alınmış bir Anayasa tasarısının bulunması» fikri-

nin, tutulacak yeri, akla sığacak tarafı yoktur. Cebinde bir Anayasa tasarısı bulundurması lâzımgelenler, partiler olabilir. Ancak ve ancak, Türkiye'de iktidara namzet büyük bir partinin, senelere, evet 10 sene Genel Sekreterliğini yapmış bir insanın, partisi iktidara geldiği zaman kabul edilmek üzere bir Anayasa tasarısını cebinde bulundurmamasıdır ki, hayret edilecek bir şey sayılabilir. Halbuki Kasım Gülek, İstanbul Anayasa tasarısının hazırlanmasından önce tertibedilen ankete bile, ricalarımıza rağmen cevap vermekten ısrarla kaçınmıştır. Meseleyi kendisi açtığı için, hakettiği bu kadarcık bir târizde bulunma müsaade buyurunuz.

Sonra dediler ki, «Hukuk hocaları birer Anayasa projesini daha 27 Mayıs'ta cepelerinde buldurmalı idi.» Muhterem arkadaşlarım, üniversite, hocalardan bilgi, çalışma ve nihayet medeni cesaret isteyebilirsiniz. Ama bir de kâbin olmalarını istemeye kimsenin hakkı yoktur! Bu nasıl bir muhakeme tarzıdır? 27 Mayıs'ta ihtilâl yapılacağını bileceğiz; ve ona göre, bütün müesseseleri yeniden düzenliyecek veya kuracak bir Anayasa tasarısını daha önce hazırlayıp cebimizde taşıyacağız. Kaldı ki, böyle birer Anayasa tasarısı cebde bulunsa idi bile, bu sadece herkesin kendi Anayasası olurdu. 10 kişilik veya 20 kişilik bir heyetin Anayasa tasarısı hazırlaması bahis konusu olunca, bu birbirine uymayan 10 veya 20 Anayasa tasarısındaki hükümlerin münakaşası ve mücadelesini, yine de olacaktı ve olmaya mecburdur.

Şimdi huzurunuzla getirdiğimiz tasarı, tek şahsın hazırladığı bir tasarı değildir. Sizlerin seçtiği 20 kişiden kurulu bir Anayasa Komisyonunun çalışması neticesinde vücut bulmuştur. Bir hatamızı kabul ederek veya bizim hal suretimizden daha iyi bir hal suretine iltifat ederek, verilen bir önergeye katılmışsak ve o önergeye göre maddeyi yeniden formüle edip Yüksek Heyetinin önüne getirmişsek, bu davranışın, hiçbir zaman, Komisyonun bir za'fı olarak değerlendirilmemesi gerekir. (Alkışlar).

BAŞKAN — Bir arkadaşımıza daha söz veriyorum. Buyurun, Necip Bilge.

NECİP BİLGE — Muhterem arkadaşlar Komisyon Sözcüsü Turan Güneş arkadaşımız getirmiş oldukları metnin mucip sebebini izah ederken tarihî menşe itibariyle siyasi mesuliyetlerin ithamdan doğmuş olduğunu ileri sürdüler. Bina-

enaleyh siyasi mesuliyet bakımından hangi meclise yetki veriliyorsa o meclisin itham yetkisine de sahip olması lâzımgeldiğini belirttiler. Tarihî seyir itibarıyla bu böyle, yani siyasi mesuliyet ithamından doğmuş olabilir. Bir müessesenin falan seyri takibetmiş olması onda bir değişiklik yapılmamasını icabettirmez. Nitekim bu mesele Anayasamızın başka maddelerinde sarıh olarak görülmektedir. Meselâ Fransa Medenî Kanununda ve Roma Hukukunda mülkün suistimali hakkı da tanınmıştır. Fakat Anayasa tasarısı hükküyet hakkı kamu yararına kullanılmak gerekir hükmünü koymuştur. Binaenaleyh bu meselede dahi aynı şekilde düşünmek mümkündür. Siyasi mesuliyetle itihamın aynı menşeden gelmesi bugünkü düzenlemede birbirinden ayrı ayrı hükümlere bağlamaya mâni teşkil etmemek lâzımgelir. Cezai mesuliyet bakımından Senatoya ayrı ve müstakil bir salâhiyet verilmesi lâzımgelceği kanaatindeyim. Çünkü Bahri Savaş arkadaşımızın ifade ettiği gibi bu mesele bir siyasi mesuliyet değildir, bir takdir hakkı bahis konusu değildir; siyasi mesuliyette bir takdir hakkı mevzu bahis olduğu için, iki meclisçe ayrı ayrı gensoru yoluna gidilemeyeceği hükümetlerin iş görmesine mâni olunmamak bakımından düşünülmüştür. Halbuki bu maddede cezai bir mesuliyet bahis mevzuu olduğu için her iki meclise ayrı ayrı salâhiyet verilmesi lâzımgelir. Benden evvel konuşan arkadaşlardan birisi cevap olarak arz etti. İngiliz ve Fransız senatoları bu salâhiyet yani itham yetkisine haiz değildirler. Çünkü kendileri yüce divan yetkisine sahip bulunmaktadırlar. Halbuki bizim Anayasa sistemimizde Anayasa Mahkemesi ayrı bir müessesese olarak ortaya çıkmış olduğundan, bu sebeple senatoya itham hususunda bir salâhiyetin verilmesi mümkündür. Bu sadece bizim Anayasamıza has bir müessesese olarak ortaya çıkmamaktadır. 1923 tarihli Romanya Anayasasının 98 nci maddesinde her iki meclisin ayrı ayrı salâhiyetleri olduğu söylenmekle beraber, kralın da bu hususta salâhiyeti olduğu kabul edilmektedir.

1937 tarihli Estonya Anayasasında iki meclise hükümet âzalarını ayrı ayrı soruya çekme hakkı verilmektedir. İtalya Anayasasında da iki meclisin müştereken bu hakkı kullanacağı ifade edilmektedir. Bu itibarla netice olarak arz etmek isterim ki, Senatoya bu hususta bir salâhiyet verilebilir. İki meclis arasındaki salâhiyet ihtilâfı bakımından yani evvelâ hangisinin işi ele alacağı key-

fiyeti sadece savelikten gelen bir işe doğrudan doğruya Millet Meclisinin mi, yoksa Senatonun mu el koyacağı hâdisesinde, bahis mevzuu olacaktır. Bu husus İçtüzükle pekâlâ halledilebilir. Fakat re'sen bir harekete geçmek bakımından Senatoya bir salâhiyet verilip verilmeyeceği meselesine gelince, Senato üyelerinin re'sen böyle bir soruşturma açmak hakkını haiz bulunduğunu ifade etmek isteriz. Yani Senatoda, Millet Meclisi de itham yetkisini haiz olmalıdırlar.

BAŞKAN — Efendim, yeterlik önermelerini tekrar okutuyorum.

(Mehmet Ali Kumbasar ve İlhan Esen'in yeterlik önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Söz isteyen? Yok. Yeterliği oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde hakkında verilmiş olan önermeleri okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

89 ncu maddenin aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

Fethi Çelikbaş

Madde 89. — T. B. M. M. üyeleri tarafından Başbakan veya Bakanlar hakkında yapılacak soruşturma önermeleri T. B. M. Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır.

Soruşturma, her iki Meclis üyeleri arasından eşit miktarda seçilecek bir komisyonca yürütülür.

Kovuşturma açılmasına dair karar, birinci fıkraya uyularak verilir.

Yüksek Başkanlığa

89 ncu maddede, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin Meclis soruşturması açılması talebinde bulunabilmelerini ve bu talebin Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısında görüşülüp oylanmasını arz ve teklif ederiz.

Adnan Başer

Alp Kuran

Yüksek Başkanlığa

89 ncu maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Sırrı Atalay Vedat Dicleli Sait Erding
«Başbakan ve Bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılması ve Yüce Divana veril-

meleri T. B. M. M. nin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır.»

Yüksek Başkanlığa

Tasarımın 89 neu maddesini aşağıdaki şekilde arz ve teklif ederiz.

Madde 89. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, Başbakan veya Bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılabilir.

Yüce Divana verilme Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında karara bağlanır.

Mehmet Hazer Yaşar Egin Rıza Işıtan
Cevdet Aydın Fikret Pamir

Yüksek Başkanlığa

89 neu maddenin aşağıdaki şekilde kabulünü arz ve teklif ederim.

Hıfzı Veldet Velidedeolu

«Her Meclis Başbakan veya Bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılabilir. Soruşturma, her iki Mecliste aynı zamanda açılmışsa, Türkiye Büyük Millet Meclisince yürütülür.

Yüce Divana verilme, Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısında görüşülür ve karar bağlanır.»

Yüksek Başkanlığa

89 neu maddenin aşağıdaki şekilde kabulünü arz ve teklif ederim.

Hıfzı Oğuz Bekata

Madde 89. — Her Meclis, Başbakan veya Bakanlar hakkında Meclis soruşturması istenebilir.

Soruşturma, her iki Meclisten eşit sayıda üyeden kurulacak Karma Komisyon tarafından yürütülür.

Yüce Divana verilme, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır.

Yüksek Başkanlığa

89 neu maddenin aşağıdaki tarzda değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

F. Belen

Her Meclis, Başbakan veya Bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılabilir.

Soruşturma Cumhuriyet Senatosunca yürütülür. Ve Yüce Divana verilme hususundaki karar bu Meclis tarafından alınır.

Yüksek Başkanlığa

Tasarıda mevcut eski 89 neu maddenin oya sunulmasını arz ve teklif ederiz.

Saygılarımızla.

Sırrı Atalay

Sait Erdiç

Yüksek Başkanlığa

89 neu madde olarak, tasarıdaki ilk metnin kabulünü arz ve teklif ederim.

Alp Kuran

NECİP BİLGE — Efendim, önerelerin oya konulması bakımından bir usul teklif edeceğim. Önergelerden bir kısmı Senatoya soruşturma yetkisi verilmesine taallük etmektedir. Bu şekilde müşterek olarak Senatoya yetki verilmesi hususu redaksiyon bakımından oya konulabilir mi?

BAŞKAN — Önergeler iki nokta etrafında toplanıyor. Önergelerin bir kısmı eski metin muhafaza edilerek soruşturma yetkisi hem Millet Meclisinde olsun, hem de müstakbel Cumhuriyet Senatosunda olsun deniyor. Bir kısmı da bu salâhiyetin Millet Meclisinde olmasını istiyor.

Binaenaleyh; her iki Meclisin de ayrı ayrı salâhiyete sahibolmasını tazammun eden teklif en aykırı teklif oluyor. Bu sebeple bunu okutup oylarınıza arz edeceğim.

(Alp Kuran'ın önergesi tekrar okundu.)

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Anayasa Komisyonunun huzuruza getirmiş olduğu metin etrafında birleşilmiş vaziyettedir. Bu sebeple katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi reylerinize sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler. Kabul edilmemiştir.

(Bahri Savcı'nın önergesi tekrar okundu.)

BAHRİ SAVCI — Çelikbaş'ın teklifine iltihak ediyorum.

BAŞKAN — Önerge geri alınmış oluyor.

Hıfzı Veldet Velidedeolu ve Hıfzı Oğuz Bekata'nın önergeleri aynı mahiyettedir, tekrar okuyoruz.

(Hıfzı Oğuz Bekata ve Hıfzı Veldet Velidedeolu'nun önergeleri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iştirak etmiyor, önergeleri oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir. (Alkışlar)

Bu önergeler kabul edilmiş olmasına binaen diğerlerinin okunmasına lüzum kalmamıştır. Komisyon filhal iştirak ediyor mu efendim?

KOMİSYON BAŞKANVEKİLİ EMİN PAKSÜT — Redaksiyon bakımından komisyona istiyoruz.

BAŞKAN — Maddeyi redaksiyon bakımından, takrirlerle birlikte komisyona veriyoruz.

59 ncu madde komisyondan gelmiştir. Yeni tanzim edilen şeklini okuyoruz.

VI. Vergi ödevi

MADDE 59. — Herkes, kamu giderlerini

karşılama üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi, resim ve harelar ve benzeri mali yükümler ancak kanunla konulur.

BAŞKAN — Komisyon dikkate alınan önergeye göre maddeyi getirmiştir. Madde hakkında söz istiyen?... Yok. Maddeyi reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... 59 ncu madde kabul edilmiştir.

17,30 da toplanılmak üzere oturuma ara veriyorum.

Kapanma saati : 17,05

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 17,30

BAŞKAN — Lütü Akadlı

KATIPLER : Oktay Ekşi, Rifat Çini

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

Efendim, komisyondan gelen maddelerden, 91 ncu maddenin müzakeresine devam ediyoruz. Komisyon değişikliğini okuyoruz.

Komisyonun değişikliği :

1. Madde 91 aynen muhafaza edilmiştir; sadece «Cumhuriyet Meclisi» kelimeleri, «Cumhuriyet Senatosu» olarak değiştirilecektir.

2. Madde 91 e son fıkraya olarak şu fıkra ilâve olunacaktır.

Yasama meclisleri ve mahalli idareler seçimleriyle siyasi partilere dair tasarı ve teklifler, bu maddenin 4 ncu ve 5 ncu fıkraları uyarınca Cumhuriyet Senatosunca reddedilir veya değiştirilirse, son karar Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında verilir.

Anayasa Komisyonu adına

Başkan

Enver Ziya Karal

BAŞKAN — Komisyon, «Cumhuriyet Meclisi» ni «Cumhuriyet Senatosu» olarak değiştirmekte ve maddeye, bir son fıkra eklemektedir.

Bu madde hakkında söz istiyen?... Buyurun Sayın Alp Kuran.

ALP KURAN — Muhterem arkadaşlar, bu madde ile, Cumhuriyet Senatosunun ikinci önemli yetkisi konusuna gelmiş bulunuyoruz. Bu da, kanun yapma yetkisidir. Fakat bendeniz, madde metninin maksadı temin edecek şekilde olmadığı kanaatindeyim. Cumhuriyet Senatosuna da, hiç değilse bu konuda Millet Meclisi kadar yetki tanınmalıdır. Komisyona bu hususta serd edilecek mütalâalar, sanıyorum ki, yine Senatoda halkın seçimiyle iş başına gelmiş üyelerin bulunması ve seçim sürelerinin farklı olması merkezinde temerküz edecektir. Daha önceki konuşmalarda, dünyadaki siyasi rejimlerden ve anayasalardan örnekler göstermek suretiyle bu hususta serd edilen mütalâaların vâridolamayacağını izah etmeye çalıştım. Bunları tekrar etmiyeceğim. Yalnız, yeni örnekler göstermek suretiyle, olması lâzımgelen üzerinde duracağım.

Bir kere, yeni Anayasamızda, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi öntasarısında olduğu gibi, hangi Meclisin üyesi bir kanun teklifinde bulunmuşsa, o kanun teklifinin önce o üyenin mensubolduğu Mecliste görüşülmesi esası tasarıda derpiş edilmelidir. Filhakika, huzurunuz-

daki tasarıda, Cumhuriyet Senatosu üyelerinden gelen kanun teklifleri dahi evvelâ Millet Meclisinde karara bağlanacaktır. Bu doğru değildir. Senato üyelerinin teklifleri önce Senatoda görüşülüp karara bağlanmalıdır. Nitekim, İstanbul öntasarısına yazdığı muhalefet şerhinde, çok değerli ilim adamımız Sayın Hocam Ragıp Sarıca da bu noktayı nazarı müdafaa etmiştir.

Sonra, yine Siyasal Bilgiler Fakültesi öntasarısındaki hükme benzer hükümler, İtalyan Anayasasında ve Fransız Anayasasında da vardır. Bu anayasalarda da, Cumhuriyet Senatosunun Millet Meclisleriyle eşit haklara ve aynı yetkilere sahibolduğu görülmektedir. 1948 İtalyan Anayasasında, 1875 Fransız Anayasasında, Hükümetin müdahale etmediği ahvalde 1958 Fransız Anayasasında, Cumhuriyet Senatosu kanun tasarı veya teklifleri hakkında eşit yetkilerle mücehhez kılınmıştır, ve Cumhuriyet Senatosunun benimsediği bir kanun tasarı ve teklifinin, Fransızların «navette» dedikleri usule ve Millet Meclisi ile Cumhuriyet Senatosu arasında gidip gelmelerle, kanunlaşmasına imkân yoktur. Oralarda, Millet Meclisinden gelen bir kanun tasarı ve teklifinin kanunlaşabilmesi için her iki Meclisin aynı metin üzerinde birleşmeleri şarttır.

İkincisi; aynı şekilde hükümetin getireceği kanun tasarılarının da, iki Meclisten istediğine sunulabilmesi esas da bu maddede derpiş edilmelidir. Bundan daha önemlisi, her ne kadar yeni ilâve edilen fıkrada Cumhuriyet Senatosunu ilgilendiren seçim mevzuatı ile diğer bâzı konularda her iki Meclisin müştereken toplantıda karara varması esası konulmuş ise de, kanaatimce bu dahi kifayetli değildir. Filhakika maddenin tedvini itibariyle, bir kanunun yapılmasında nihai söz daima Millet Meclisinin elinde toplanmaktadır. Bu demektir ki; Millet Meclisi icabında Cumhuriyet Senatosunu ilgilendiren bir kanun çıkarmak suretiyle Cumhuriyet Senatosunun yetkilerini tamamen kısabilir. Bu suretle efkârı umumiye de bu Meclis lüzumsuz bir meclistir diye ortadan kaldırılması hususunda kuvvetli bir temayül uyandırabilir.

İşte bu bakımdan, maddede hiç değilse Senatonun yetkileri konusunda Cumhuriyet Senatosuna da, gerek kanun teklifleri, gerekse kanun

tasarıları hakkında eşit tanınmalı, her iki mecliste de aynı nispetlerde oylama nispeti aranmalıdır.

Böylece; Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosunun yetkilerini kısmasın.

Bu hususta, rakamlar vermek istemiyorum. Bunu ortadan kaldırmak üzere, nihai metin üzerinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin müşterek toplantısında karara varılmalı. Bu şekilde T. B. M. Meclisi ekseriyetinin kanaati ve oyu kanunların yapılmasında hâkim olsun. Hiç olmazsa Cumhuriyet Senatosuna yasama yetkisi bakımından bir yetki tanımak lâzımdır. Bu hususta bir önerge takdim ediyorum. Bunu Cumhuriyet Senatosundan esirgememek icabeder kanaatindeyim.

BAŞKAN — Başka söz istiyen yok. Komisyonun mütalâası? Yok. Önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

91 nci madde :

1. Senato üyelerinin kanun tekliflerinin önce Cumhuriyet Senatosunda görüşülmesi,

2. Hükümetin, kanun tasarılarını, her iki meclisten dilediğine gönderebilmesi,

3. Cumhuriyet Senatosu ile ilgili kanunların kabulünde, her iki mecliste, aynı oylama nispetlerinin aranması,

4. Kanun tasarı ve tekliflerin de Millet Meclisi ile Cumhuriyet Senatosu aynı metin üzerinde birleşemedikleri takdirde, Karma Komisyonun sunacağı metnin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında oylanması,

Esaslarının derpiş olunmasını arz ve teklif ederim.

Alp Kuran

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir. Bir önerge daha geldi.

Sayın Başkanlığa

91 nci maddeye ek olacak fıkranın şöyle tertibini teklif ettiğimi arz ederim. Vakit dar olduğundan, muhalefet şerhini ve teklifimin gerekçesini şifahi olarak arz edeceğim.

Yasama Meclisleri, mahallî idareler seçimleri ile siyasi partiler ve temel haklara dair tasarı ve teklifler, bu maddenin 4 nci ve 5 nci fıkraları uyarınca, Cumhuriyet Senatosunca reddedilir veya değiştirilirse, her iki meclisten alınan eşit

sayıda üyeden kurulu bir karma komisyon kurulur. Karma Komisyonun tanzim edeceği rapor ile birlikte tasarı ve Cumhuriyet Senatosunun değişiklik metni, Birleşik toplantıya sunulur. T. B. M. Meclisinin, Millet Meclisinden çıkan ilk metni kabul edilmesi için, her iki meclisin ayrı, ayrı üye tam sayısının salt çoğunluğu gereklidir.

Bahri Saveri

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu, efendim?

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — Katılmıyorum efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Efendim, madde metninde geçen (Cumhuriyet Meclisi) kelimelerinin (Cumhuriyet Senatosu) olarak düzeltilmesi ve aynı zamanda, komisyonun teklif ettiği fıkranın eklenmesi suretiyle 91 nci maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

5. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

a — 28 Nisan 1961 günü İstanbul'da Beyazıt Meydanında ve Ankara'da Anıt - Kabirde yapılacak törene Temsilciler Meclisinden katılacak üyeler için adçekilmesi

Efendim, bir önerge var, okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Yarın 28 Nisan... Bu tarih, Beyazıt Meydanında, zalim bir idarenin kurşunlarına çıplak göğüslerini siper eden Türk gençlerinin açtığı hürriyet savaşının 1 nci yıldönümüdür.

Temsilciler Meclisinden bir heyetin, Anıt - Kabirin gölgesinde ebedî uykularını uyuyan aziz şehitlerimizin mezarlarını ziyaretini arz ve teklif ederiz.

Ali İhsan Göğüş	Kemal Zeki Gençosman
Hüseyin Onur	Orhan Köprülü
Babür Ardahan	Oktay Ekşi
Şeref Bakşık	Alev Çoşkun
Cevat Dursunoğlu	İlhami Soysal
Suphi Baykam	Ömer Sami Coşar

(Alkışlar)

BAŞKAN — Kabulünüze mazhar olduğu anlaşıldı. Ayrıca oya sunmıyacağım efendim.

Bir heyet kurulması için, İctüzüğün ilgili maddesi gereğince kur'a çekiyoruz. Kaç kişi olsun bu heyet efendim? 15 kişi uygun mu efendim? (Evet, evet sesleri)

(BİR SES — Efendim, Hüseyin Onur kur'a ya dâhil edilmesin.)

BAŞKAN — 15 kişi olması hususunu oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim.

Cihad Baban, buyurunuz efendim.

CİHAD BABAN — Muhterem arkadaşlar; arkadaşlarımın verdiği takrirden mülhem olarak

ilâveten şu ricada bulunacağım. Yarın İstanbul'da Beyazıt Meydanında bir merasim var. İki üç kişilik bir heyetle Meclisimiz buraya katılsa, fena olmaz, diye düşündüm. Tasvibederseniz Riyaset Divanına aynı teklifi yapalım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Baban'ın teklifini oyunuzla sunacağım. Evvelâ bir heyetin İstanbul'a gitmesini kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Gidecek heyetin beş kişi olmasını oyunuzla sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Bu arkadaşları kur'a ile seçeceğiz.

İstanbul'a gidecek heyet için kur'a çekiyoruz, efendim :

Nüvit Yetkin, Hüseyin Ataman, Daniş Koper, Kaludi Laskaris.

BAŞKAN — Heyete kur'a dışı Hüseyin Onur da iştirak edeceğinden, beş kişilik heyet tamamlanmıştır. Tüzük gereğince Başkanlık Divanından da bir arkadaş bu heyete katılacaktır.

Şimdi 15 kişilik heyet için adçekiyoruz.

Burhan Akdağ, Sait Erding, Nihat Reşat Belger, Abdülhak Kemal Yürük, (Hasta, izinli sesleri) Bahri Çolakoğlu, Mehmet Hazer, Cemal Yıldırım, Hâzım Dağlı, Ömer Karahasan, Muammer Aksoy, Hüseyin Onur, (İstanbul'da sesleri) Sadi Aldoğan, (İzinli, hasta sesleri) İhsan Ögat Feyzi Lûtfi Karaosmanoğlu, Mehmet Salim Hazerdağlı, Ahmet Oğuz, Rauf Gökçen, Daniş Yurdakul.

(Bir de bayan olsun, sesleri), (Remziye Baturbaygil'i teklif ediyoruz sesleri)

BAŞKAN — Bayan arkadaşımızın katılması ile Ankara Heyeti teşekkül etmiştir.

İstanbul'a gidecek olan arkadaşlar yarın sabah saat 10 da Başkanlık Divanına başvursun-

lar. Sanıyorum şimdi bu hususta Komite ile de temas olunuyor.

ÖMER SAMİ ÇOŞAR — İstanbul Heyetine Riyaset Divanından Alev Coşkun'un katılmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Riyaset Divanı aralarından seçecektir.

Gündeme devam ediyoruz. Komisyondan gelen 93 nci maddeye ait değişikliği okutuyorum.

Komisyondan değişikliği

II. Bütçenin görüşülmesi ve kabulü; gider artırıcı ve gelir azaltıcı teklifler.

MADDE 93. — Genel ve katma bütçe kanunu tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren rapor, malî yılbaşından en az üç ay önce Bakanlar Kurulu tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Bu tasarılar ve rapor, ilk önce Millet Meclisinde görüşülür ve en geç iki ay içinde sonuca bağlanır.

Millet Meclisinde kabul edilen tasarı metni Cumhuriyet Senatosuna gönderilir. Cumhuriyet Senatosu, bu metni on beş gün içinde sonuca bağlar; bu süre içinde sonuca bağlanmayan metin kabul edilmiş sayılır.

Cumhuriyet Senatosunca reddedilen veya değiştirilen metin Millet Meclisine gelir. Millet Meclisi, genel ve katma bütçe kanunu tasarılarını malî yıl başından önce kesin olarak karara bağlar; 91 nci maddenin 4 nci ve 6 ncı fıkraları hükümleri saklıdır.

Milletvekilleri ve Cumhuriyet Senatosu üyeleri kendi meclislerinin genel kurullarında, Bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkındaki düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve her bütçenin tümü oya konulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Bütçe kanunu tasarılarının ve diğer kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesi esnasında, mensup oldukları komisyondaki teklifleri dışında komisyondaki veya genel kurullarda, karşılık bir ek gelir göstermeden diğer artırıcı teklifler yapmazlar; belli gelirleri azaltıcı teklifler yapabilmeleri de, başka bir ek gelir kaynağı göstermelerine bağlıdır.

Anayasa Komisyonu adına

Başkan

Enver Ziya Karal

BAŞKAN — Feridun Ergin.

FERİDUN ERGİN — Arkadaşlarım; şimdiye kadar tek meclis sisteminde memleketimizde tatbik edilemeyen usule göre bütçe malî yıl başlangıcından üç ay önce teşriî makama tevdi olunmaktadır. Hepiniz gayet iyi bilirsiniz ki, bu üç aylık müddet bâzan çalışmaları sıkışık şartlar altında yapmak zaruretini doğurmaktadır. Çift Meclis sisteminde ise, zaman çok daha sıkışık bir faktör teşkil etmektedir. Eğer Yüksek Heyetiniz birleşik oturumda Büyük Millet Meclisinin birleşik oturumunda bütçeyi müzakere ve kabul etmesine dair bir karara varmadığı takdirde, bu üç aylık müddetin dört aya çıkarılması temenniye şayandır. Bütçe, gerek Komisyonda, gerekse Genel Kurulda müzakere edilirken, gelir tahminlerinin en son duruma göre düzeltilmesi, ayarlanması, esasen mümkün olduğundan, bu müddetin uzatılmasının mühim bir mahzur teşkil etmeyeceği düşünülebilir.

Tatbikata ışık tutmak ve ileride tereddütlere mahal bırakmamak için, bir noktanın şimdiden Komisyona zabıtlara geçirilerek; tavzih edilmesi de hayırlı olacaktır. O da şudur:

93 nci maddenin kurmuş olduğu mekanizmaya göre bütçe evvelâ Millet Meclisinde müzakere edildikten sonra Senatosuna gönderilecektir. Senatonun değiştirdiği metin en son şeklini almak üzere tekrar Millet Meclisine gelecektir. Demek oluyor ki, bütçe Senatoda bir defa, millet meclisinde iki defa müzakere edilecektir. Bu millet meclisinin ikinci müzakeresinde söylemeye lüzum yoktur ki, Senatonun yaptığı bütün değişiklikler müzakere edilerek ve karara bağlanacaktır. Benim anlamak istediğim şudur; Millet Meclisinin ilk müzakeresi esnasında tesbit etmiş olduğu tahsilât rakamları veya bütçe ile ilgili diğer hükümler, Senato tarafından değiştirilmiş ise, bunlar, 2 nci genel görüşmede tekrar bir müzakere konusu yapılacak mıdır? Yani, Millet Meclisi, ilk müzakeredeki kararlarını, 2 nci müzakerede bir revizyona tâbi tutacak mı, tutmayacak mıdır? Tatbikatta bu, söz konusu olabilir. İleride, böyle bir konu, böyle bir mesele ortaya çıktığı zaman bir karar vermektense; bu husus da, Anayasayı vaz'eden bir heyet olarak, bizim bizzat hiç olmazsa zabıtlara geçirmek suretiyle açıklamamızda fayda mülâhaza etmekteyim. Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Said Naci Ergin.

SAİD NACİ ERGİN — Muhterem arkadaşlar; benim mâruzatım iki nokta üzerinde temerküz edecektir.

1. — Bütçe ile verilen tahsisatın yasama organlarınınca hangi maksat için verilmişse o maksada sarf edilmesi hususunda maddeye bir hüküm konulması noktasında komisyonun düşüncesi nedir? Yani bizim bugün elimizdeki tertipler fasıl ve maddeler yasama organının verdiği tahsisatın, verildiği iş için sarfı kâfi gelmemektedir.

Bu hususta bizi tenvir buyurulursa minnettar kalırım.

2 neisi : Kabul etmek lâzım ki, 2 neî şekilde dahi, karşılık göstererek teklif yapılması gerçeği karşılayamamakta, ifade edememektedir.

Burada, belli bir karşılığın, komisyonlarca hiç değilse kabul edilmiş olması lâzımdır. Yoksa, karşılık gösterilmesi şeklindeki hüküm, tatbikatta her hangi bir değer ifade etmiyebilir. Nitekim, öyle olur ki, bir karşılık kabili kabul değildir. Ama karşılık gösterilmiştir.

Burada meskut geçilen bir nokta var; o da komisyonlar meclisidir. Bilmiyorum yeni bütçeyi tetkik edecek komisyon bir mi olacak yoksa masraf kısmını bir komisyon varidat kısmını ayrı bir komisyon mu tetkik edecek? Bu fevkalâde mühim bir meseledir, bütçe tekniği bakımından. Eğer burada komisyonlar ayrı olursa yani iki olur da birçok memleketlerde olduğu gibi bilhassa İkinci Dünya Harbinden çıkan ve ekonomileri harabiye dönmüş memleketlerin tatbik ettikleri bir usuldür, bu. Bu sayede ancak bütçe dengeliği bakımından mühim neticeler alınabilir. Bu hususta komisyon belki de bunu İktüzüğe bırakmak isteyebilecektir. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Ferid Melen.

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlar, Feridun Ergin arkadaşımızın, 4 aylık teklifine bendeniz de iltihak ediyorum. Bugün dahi, eski duruma göre de 3 ay kâfi gelmezken, bundan sonra ise, evleviyetle kâfi gelmiyecektir.

2 neisi : Maddenin son bendine temas edeceğim.

Burada; milletvekillerinin ve 2 meclis üyelerinin, komisyonda, Heyeti Umumiyyede bütçenin müzakeresi sırasında bir karşılık göstermek şartıyla bir teklif yapabilecekleri hükme bağlanıyor. Hakikaten parlâmentolar umumiyetle bütçe rakamlarının artmasına sebebolan müesseseler ara-

sında yer alırlar. Milletvekilleri bir taraftan Devlet masraflarını arttırmaya giderken, diğer taraftan da Devlet vâridatını kısıcı tekliflerini getirirler. Bunu ciddi sebeplerle yapanlar olduğu gibi politik sebeplerle yapanlar da var. Fransa'da son Anayasa yapılırken bu mesele ortaya çıkmış ve son senede ileri sürülen bu nevi tekliflerin % 80 den fazlasının politik sebeplerle, yani seçmenler nezdinde itibar kazanmak, taraftar kazanmak için yapıldığı meydana çıkmıştır. Bu sebeple, bir tahkik şarttır. Aksi halde, hiç şüphesiz, bir taraftan masrafları artırıcı teklifler bütçe dengesini hakikaten bozabilir. Getirilen teklifte komisyon karşılık gösterilmesi şarttır diyor. Milletvekilleri teklif yapabilirler. Faraza, bir teklif var; fakat, karşılığın Hükümet tarafından kabul edilmesi lâzım. Hükümet, bu, karşılık değildir, derse; teklif, kecmelyekün sayılır.

Şimdi, burada böyle bir baraj yoktur. Ve zaten olmaması da lâzımdır. Aksi halde her şey Maliye Vekilinin iki dudağı arasında kahr. Karşılık göstermek meselesi zor bir iş değildir. Ben meselâ bir teklif yaparım, buna falan falan karşılıktır derim gayet basittir. Binaenaleyh bu benim teklifi yapmama mâni olmaz. Umumiyetle yapıldığı gibi gene bir teklif yaparım falan hastane şu nevi malzemeye muhtaçtır, karşılık olarak devlet otomobillerini gösteriyorum derim. Bu itibarla bu hüküm bir baraj olmaz. Başka memleketlerde tamamen kaldırılmıştır. Meselâ İngiltere'de her iki meclis üyelerininin teklif yapma hakları yoktur. Bâzi memleketlerde bunu bir adede bağlamışlardır. Faraza 30, 40 mebus bir araya gelecek teklif yapabilirler.

Sonra yapılacak teklif, müzakere başlamadan şu kadar evvel gelecek Neden?

Arkadaşlar, faydasız, birçok mahzurlar doğurabilecek olan, tatbikatta aksaklıkları görülebilecek olan bir hüküm getirmektense getirmemek daha yerinde olur tabii.

Onun için, meselenin etraflı bir şekilde ortaya konularak halledilmesi ve tatminkâr bir sonuca varılması gerekir. Bu bakımdan, bu noktada tenvir edilmek lâzımdır. Bu hususa dikkatinizi çekeirim.

Bu arada; bir ek ödenek olur, bir olağanüstü ödenek olur, münakaleler olur. Bunlar da, buradaki gibi mi müzakere edilecek, yoksa, kanunlar gibi, umumî şekilde mi müzakere edilecek?

Bu noktada da lütfen malûmat versinler.

Burada bir arkadaşım karma komisyon teklif etti. İhtihak etmiyorum. Bu Anglo - Sakson sistemidir. Yalnız onlarda vardır, vâridat ve masraf komisyonları ayrıdır. Bu sistemde bütçe masraflarının vâridata göre ayar edilmesi zaruretini baş gösterir. Halbuki umumiyetle bugün tatbik edilen şey bütçe masraflarının vâridata göre değil vâridatın bütçe masraflarına göre ayar edilmesi esastır. Bu sebeple bunun işler bir şey olmadığını sanıyorum. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Adnan Başer.

ADNAN BAŞER — Muhterem arkadaşlar, 93 nci maddenin 1 nei müzakeresinde de fikirler teati edilmişti. Sonra, önergelerle beraber, komisyon maddeyi geri almıştı.

Şimdi, yeni gelen metin, dikkatle incelenecek, yalnız bir karma komisyon değişikliğinden başka bir değişiklik olmadığı görülüyor.

Sonra, şuna da işaret etmek istiyorum; sayın arkadaşımızın da buyurduğu gibi, 2 Meclisli bir parlâmentoda, 4 ayda müzakere yapılması hakikaten uygun olur.

Bu arada, benim teklifim; bu 4 aylık sürenin daha iyi kullanılabilmesi için Millet Meclisinin, Cumhuriyet Senatosunun bütçeyi bir karma komisyon marifetiyle murakabe, tetkik edip müşterek toplantıda görüşerek kabul etmesinin faydalı olacağı merkezindedir. Bunu da temin için 93 nci maddeye bir şekil verilmesini teklif ediyorum. Birinci müzakerede aynı şekilde bir teklifi Muhiddin Günün arkadaşımız vermişlerdi. Fakat komisyonunuz bu takriri hiç nazarı itilbara almamıştır. Kabulünüze mazhar olursa bütçenin görüşülmesi ve kabulü gerek dört aylık müddet içinde gayet iyi bir şekilde tetkik ve kontrolü ve gerekse bir yıllık malî politikaya verilecek istikamet bakımından, T. B. M. Meclisinde, esaslı bir şekilde üzerinde durulması imkân hâsıl olacaktır.

Burada, varidatın azaltılmasını, masrafların yükselttilmesini teklif etmiyorum. Yalnız; görüşme sırasında, genel ve katma bütçelerin, 1 Kasım'da meclislerde müzakere edilmiş olmasını, 4 Kasım'da T. B. M. Meclisine sunulmasını ve 3 ayda inceleme için, Millet Meclisi ve Senato Bütçe komisyonlarından kurulu bir Karma Komisyonunda görüşülüp, Şubat'ta T. B. M. Meclisi Genel Kurulunda bulunmasını ve 93 nci maddeye, bu prensiplerin ışığı altında yeni bir şekil verilmesini teklif ediyorum. Kabul ederseniz, sa-

miyorum ki, ileride yasama organlarının bütçe üzerinde iyi bir şekilde çalışmasını temin etmiş olacağız. Takdir Yüksek Meclisindir. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım; arkadaşlarımızın ikazlarına cevap vermek isterim. Bu müşterek müzakere usulüne niye taraftar olmadığımızı önceki konuşmalarımızda arz etmiştik. Mesele şudur; bütçenin oylanması bir itimat meselesidir. Binâenaleyh müşterek olduğu zaman ekseriyet değişeceği için bütçeyi getiren Hükümetle tatbik eden Hükümet helki de değişebilecektir. Bu bakımdan müşterek toplantı, gensoru Birinci Meclise tanıdığına göre zannediyoruz teknik bakımdan bir avantaj sağlanabilse dahi siyasi bakımdan mahzurlu olacaktır. Feridun Ergin arkadaşımızın sordukları bir hususa arzı cevap edeyim. Senatodan değiştirilerek gelen maddeler dışında Millet Meclisinde kabul edilmiş olan maddelerde bir değişiklik yapılacak mıdır?

Muhterem arkadaşlar; 125 nci madde bütçe kanun tasarılarının nasıl hazırlanacağını belirtiyor. Bu suretle aynı zamanda Sait Naci Ergin arkadaşımızın suallerine de cevap vermiş oluyorum. Meseleyi şöyle mütalâa etmek lâzım : Bütçenin oylama usulüne göre iki Meclis tarafından kabul edilmiş olan hususlar mutâ halince geleceği için ancak ihtilâflı konuların müzakereye mevzu teşkil etmesi esastır. Ama İktüzükte bir bütçe kanunlarındaki esasa ait değişiklikler yapılamamakla beraber bunun bir manzume haline getirilmesini sağlayacak hükümler konabilir. Yani, yeni müzakere açılmaması kaydıyla, tabiatıyla bazı tashihler yapılmasını mümkün gördük.

Şunu arz etmek isterim ki, kaynak göstermek sizin gider teklifinde bulunmama kaydını koruyan, kaynağını takdirini teklifi verene bırakmış değiliz. Komisyonun da bunu kaynak olarak kabul etmesi iktiza edecek. Hükümetin bu şekilde anlaşılması icabeder.

Buraya koymayı şunun için zaruri gördük. İktüzükler, zaman zaman bazı değiştirilebilir. Ve en nihayet Anayasada menşeiini bulmayan bir tabiidit de getiremez.

Bunu İktüzüğe koymaya imkân yoktur. Komisyon, Büyük Millet Meclisi üyelerinin gider teklifleri hakkını, İngiltere'de olduğu kadar sert şekilde takyid etmek hâletini ruhuyesine sahip

olmadan, bu şekilde bir formül ile ıktifa edilmesi yerinde olur kanaatinde dir.

Dört ay müddet meselesine gelince : Bütçenin mümkün olduğu kadar sağlam rakamlara bağlanması ve sahih olması için zamanından evvel Meclise verilmesinin mahzurlu olduğunu dü şündük.

Muhterem arkadaşlarımızın cevaplandırılmamış sualleri var mı ?

BAŞKAN — Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlar; müddet meselesinde Feridun Ergin arkadaşımızın mütalâaları yerindedir. İkinci Meclisin bütçeyi tetkik etmesi esas olduğuna göre, teklif edilen bu müddet geçmiş tecrübelerimize göre kâfi değildir. Bir defa Millet Meclisi ışığı altında, kâfi değildir. Bir defa Millet Meclisi iki ayda bütçeyi bitiremez. Senatoya tahsis edilen 15 gün, sureti katiyede azdır. Bu müddet içinde tasarı kolay kolay okunamaz bile... Üyeler tasarıyı okuyacaklar, müzakere ve münakaşa edecekler, bir karara bağlayıp gönderecekler... Bu mümkün değildir arkadaşlar... 15 gün içinde Devlet bütçesi her hangi bir Meclis te müzakere edilemez. Bu, teknik bakımdan imkânsızdır. Bunu nazarı dikkate almak lâzımdır.

Bölümler üzerinde mütalâa yürütmek doğru değildir, milletvekillerinin fikirlerini bölümler üzerinde bağlamak da doğru değildir. Ancak komisyonun kayıt koymadığı bölümler üzerinde münakaşa olabilir. Milletvekilleri, bölümler üzerinde hatırlarına gelen noktaları söyleyebilirler. Böyle bir bütçe tetkiki sureti ve şekilden ibaret murakabesiz, bir bütçe tetkiki olur. O zaman Meclise de getirmeye lüzum yoktur.

Karşılık göstermek kaydına gelince; ben size bir misal vereceğim. İşi bütçe açığı zaviyesinden tetkik etmek, mütalâa etmek yanlış olabilir.

1948 - 1949 bütçe tasarısı görüşülüyordu. Köy okullarını köylüler yaptırmak zorundaydılar. Ben o zaman dedim ki, bu olmaz. Köy okullarının yapımını köylünün sırtına yükliyeemezsiniz. Devlet ödemelidir, bu okulların yapım masraflarını diye, teklifte bulunmuştum. O zaman komisyon üyeleri bu teklifin aleyhinde bulundular. Sayın Celâl Sait Siren de oradaydı, her halde hatırlıyacaktırlar. Komisyon üyeleri itiraz etiler.

Ben dedim ki, karşılık olmayabilir, 140 milyon lira açık olabilir. Ama, köy okullarının yapımını köylüye yüklenemez. Parasını Devletin vermesi lâzım.

Bu yapılan muamele Anayasaya aykırıdır. Şehirlerde, kasabalarda okulları Devlet yapıyor. Anayasaya göre, mükellefiyette bir, hakta birdir. Şu halde, köy okullarının da Devlet tarafından yapılması lâzımdır, dedim. Karşılık olmadığından bahsettiler, kendilerine cevaben, müsaade buyurun, Maliye Bakanı gelsin, belki karşılık bulur, dedim. Rahmetli Halit Nazmi Keşmir geldi, akıllı bir adamdı. Erken öldü, kürsüye geldi, düşündük dedi, arkadaşımın dedikleri doğrudur, bir karşılık bulacağım, inşaat için lâzımgelen parayı Devlet bütçesinden vereceğim dedi. Evvelce bu işe itiraz eden komisyon tamamen bu fikre iltihak etti. Geçmiş misâlleri arz etmekten maksadım, burada söylenen, gelir göstermeden teklifte bulunulmaz, kaydı son derece mühimdir. Geçmiş tecrübelerden ilham alarak bu maddenin yeniden tedvinine ihtiyaç vardır. Ben aynı bir teklifte bulunmuyorum, arz ettiğim mütalâaları komisyon kabul eder, sizler tarafından da tasvip edilirse, komisyon tarafından yeni bir tedvin yapılır.

Bizim bütçemizin tetkik sistemi hatâlıdır. Meclisimiz, gelecek yıl sarf edilecek paraları bularak masraf yerlerine tevdi eder. Bir sene evvelinden bütçenin sureti sarfı bizim meclislerimizde esaslı şekilde tetkik konusu olmaz. Bu bakımdan bütçenin Devlet bünyesinde sarfı hususu murakabe edilmemektedir. Suiistimallerin, yanlış sarfların çoğu buradan gelir. Bizim Devlet sistemimizde en yanlış işlerden birisi de budur. Meclislerin sureti teşekkülü, daha doğrusu sebebi teşekkülü bütçeler olduğuna göre asıl işimizi buradan itibaren ayarlamamız lâzımdır. Paraların nerelere sarf edildiğinin esaslı şekilde tetkiki ve bir esasa bağlanması lâzımdır. Bu usul başka memleketlerde var imiş. Gelen bütçeler ihtisas komisyonları tarafından tetkik edilerek, nerelere sarf edildiği kontrol edilir ve bir rapor halinde Umumi Heyete bildirilir. Çok yerinde olur, kanaatindeyim. Aksi halde milletvekillerini, bütçe üzerinde mütalâa beyan edemez hale getiriyor. Ayrıca iki ay Millet Meclisi, 15 gün Senato ve Millet Meclisi.

sinden seçilecek Karma Komisyonunda görüşülür. Bu eski Meclisteki görüşmeler gibi verimsiz olur. Bu şekildeki bir bütçe tetkiki memleket için zararlıdır. Onun için, hiç olmazsa 4 ay önce bütçe Meclise gelmelidir. Senatoda bütçe bir ay, en az 25 gün kalmalıdır. Müddetlerin çıkarılmasını teklif ediyorum, saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Vedat Dicleli.

VEDAT DİCLELİ — Efendim, yeni teklif, ilk sunulan tekliften çok daha mütekâmil bir safha arz etmektedir, tatmin edicidir. Burada eski teklifin birçok yerleri değiştirilmiştir. Eski teklifte, bilhassa Cumhuriyet Senatosuna ayrılan müddet, Cumhuriyet Senatosunun kanun üzerinde her türlü tetkiki yapabilmesi için, müddet bakımından isabetli ve uygun değildi.

Komisyon yeni değişikliği ile bu bakımdan tatmin edici bir teklifle karşımıza gelmiştir. İki ay Millet Meclisine bırakılıyor, 15 gün de Senatoda görüşülüyor. Eskiden Senatoda görüşüldükten sonra Karma Komisyona gönderiliyordu. Bu hal, Senatoyu durumu ve yetkisi bakımından rencide eder bir durum arz ediyordu. Cumhuriyet Senatosu, müstakil olarak, diğer kanun tasarıları gibi bütçe kanunu tasarısı da müzakere edecek ondan sonra artık komisyona gitmiyecek, doğrudan doğruya Millet Meclisine sevk edilecektir. Bu Cumhuriyet Senatosunun yetkilerinde aramak istediğimiz, görmek istediğimiz bir ilerlemedir. Yalnız Cumhuriyet Senatosuna ayrılan 15 günlük müddet azdır. Arkadaşlarımızın bu hususta bir teklifleri bulunmaktadır, bu teklif ile 15 günlük müddetin 20 güne çıkarılması istirham edilmektedir. Üç ay içinde **iki ayı Millet Meclisinde görüşülen tasarımı, 21 günü de Cumhuriyet Senatosunda görüşülmesi** imkânı verilmektedir. Bazı maddelerin reddilmesi halinde bunların görüşülmesi için Millet Meclisine bir haftalık bir zaman da kalmaktadır. İki ayı Millet Meclisine, 21 günü Cumhuriyet Senatosuna ayrıldıktan sonra kalan bir hafta da Cumhuriyet Senatosunun her hangi bir maddeyi değiştirmesi halinde tekrar görüşülme müddeti olarak kalıyor ki, bunu kâfi bulmaktayım.

Bir kısım arkadaşlar, müddetin azlığını ileri sürerek, Hükümetin bütçe kanununu tasarısını Türkiye Büyük Millet Meclisine sunma tarihinin mali yılbaşından üç ay evvel değil de, dört ay olarak

kabulünü istediler. Bu çok mahzurludur. Her ne kadar meclislerin tetkik zamanı kazanacağı düşünülerek, bu müddet uygun görülürse de bütçenin hazırlanması ve isabetli tahminlerin yapılabilmesi bakımından dört aya çıkarılması, tahminlerde isabetsizlik yaratır. İlgili dairelerin altı ay evvel hazırlığa başladıkları ve tetkik yaptıkları gider bütçelerini Maliye Bakanlığının göz önünde tutarak, gelirleri bu ihtiyaca göre ayarlaması güçtür. Bu itibarla hükümete, uzunca zaman bırakmak ve geçen yıl bütçesinin gerek giderlerinin sarf durumunu ve gerekse, gelecek yıl gelirlerinin isabetle tahmini bakımından, vergi tahsilâtının neticelerini göz önünde tutmak gerekir. Hükümetin mümkün olduğu kadar bütçe tatbikatını uzun bir müddet takibetmesi, gelirleri isabetle tahmin etmesi bakımından, lâzımdır. Bu itibarla, 4 aya çıkarmaya lüzum yoktur, üç ay kâfidir.

Netice olarak gerek masraf bütçelerinin isabetle tahmin ve tesbit edilebilmesi için, gerekse gelir neticelerinin alınabilmesi bakımından, 3 ay olarak kabul edilmesini rica edeceğim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Buyurun Sayın Bedî Feyzioğlu.

BEDİ FEYZİOĞLU — Efendim, bütçeye taallük eden bu maddenin yeni şekli gayet iyi tanzim edilmiştir. Bu bakımdan komisyonu tebrik etmek isterim. Ana hatlarda tamamiyle müsterek bulunuyoruz ve daha önce yaptığım bir teklifle büyük nispette tetabuk etmektedir. Yalnız, bazı noktaların açıklanması, ikinci fıkranın hükümleri üzerinde durmak gerekir.

Feridun Ergin arkadaşımız temas etti. Cumhuriyet Senatosundan tadille gelen bir bütçe metni, Millet Meclisinde sadece tadil edilen noktalar itibariyle müzakere edilmelidir. Çünkü, tekrar o sırada gelen ilhamlarla yeniden müzakere, teklif ve tadil usulüne gitmek imkânı bulunmamaktadır.

İkinci nokta; bütçenin tümü itibariyle oya sunulması hükmü maddede yer almaktadır. Yüksek malûmlarıdır ki, hakikatte bütçe, madde ve fasılları üzerinde görüşülerek tekemmül eder. Toptan tasdik etmekten çok ileri gitmiştir. Parlamento bütçesinin ancak fasıllar itibariyle müzakeresi ve tasdiki usulü kabul edildikten sonra ki, bütçe müesseseleri tekâmül etmiştir. Bu itibarla müzakerelerin kısaltılması için fasıllara mütâallik mütâlâalar umumi görüşmede yine serd edilsin. **Şahsan kanaatim odur ki, tasdikim**

yine fasıllar itibariyle yapılması lâzımdır. Bu lüzum Bütçe Kanununda tadilatı icabettiren ek ödenek, fevkalâde tahsisat, aktarma teklifleri dolayısıyla de kendini gösterecektir. Eğer bütçe fasıllar itibariyle tasdik edilmiş olmazsa ancak Bakanlıkları bütçeleri arasında bir aktarma lüzumu hâsıl olduğu zamandır ki Hükümet yeniden Meclise gelecek, fasıllar arasında münakale temini ise Hükümetin ihtiyarına bırakılmış olacaktır.

Bunu teminen beşinci fıkranın sonundaki «her bütçenin tümü oya konulur» şeklindeki ibarenin «her bütçenin tümü» çıkarılarak doğrudan doğruya «görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konulur» şekline sokulması mümkündür ki bu suretle meclisin bütçe yapmak hakkı tam mânâsıyla tecelli ettirilmiş olur.

Bir başka mütalâa da sonuncu fıkra hakkındadır. Bu fıkrada komisyonun müsaadesiyle arz edeceğim, tam bir vuzuh yoktur. Bu fıkrada «Bütçe Kanunu tasarılarının ve diğer kanun tasarıları ve tekliflerinin görüşülmesi» denilmektedir. Her halde bundan kastedilen şey diğer malî kanun tasarıları ve teklifleri olacaktır. Sonra fıkra devam ediyor: «Görüşülmesi esnasında, mensuboldukları komisyonlardaki teklifleri dışında.» Milletvekilleri mensuboldukları komisyonlar içinde istedikleri teklifleri yapabilecek gibi bir mânâ çıkıyor bundan... Bu husus kabul edilebilir ama, tahmin ederim ki, kanunda, bilhassa Anayasada buna yer vermeye ihtiyaç yoktur.

Komisyonun salâhiyetleri İctüzükte halledilir. Asıl olan, karşılık bir ek gelir göstermeden masraf artırıcı teklif yapılamıyacağı veya gelir azaltıcı bir teklif yapılamıyacağı hususunda hükümü işaret ediyoruz. Bu nevi hükümler yakın zamana kadar Anayasalara konulmazdı. Millet Meclislerinin bütçe yapma hakkı mutlak bir hakkı olması dolayısıyla, tadil yapma salâhiyeti, hiçbir suretle Anayasalardaki hükümlerle tahdid edilmezdi. İcranın tadil imkânını teviz etmiyeceği düşünülerek, burada yer ayırmamaya gayret edilirdi.

Fakat son çıkan Anayasalarda bu kabîl hükümler Anayasalara konmuştur, kanun maddelerine girmiştir. Bu bakımından hükmün metne girmesinde ben isabet görürüm.

Yalnız bunu daha sarıh ve Hükümetin bütçe

teklifi üzerinde önemli bir tadilat yapmıyacağı tarzına getirmek lâzımdır. Bu hususu temin edecek bir önerge takdim etmiş bulunuyorum.

Arkadaşlar şunu arz etmek isterim ki, bütçeler; hükümetlerin bir programdır. Bütçe üzerinde parlâmentonun fazla tasarrufla bulunmaya kalkması da doğru değildir. Bütün mesele, bütçe ile kabul edilen ve Hükümetin arzuna mutabık veya ona çok yakın şekilde geçen bütçe kanunlarının aynen tatbik olunup olunmadığını bütçe ile verilen müsaadelere riayet edilip edilmediğini kontrol etmektir. Bunu temin için de süratli bir murakabe sistemi ihdas edilirse mesele tamamen halledilmiş olacaktır.

BAŞKAN — Yeterlik önergesi gelmiştir. Komisyon konuşacak mı efendim.

TURAN GÜNEŞ — Müsaade ederseniz bir iki noktayı izah edelim. Sene içindeki değişiklikler ne olacaktır?. Sene içinde Bütçe Kanununda vâkı değişiklik teklif ve tasarıları bu prosedüre tâbi olarak çıkacaktır. Binaenaleyh 93 nevi maddede Bütçe Kanunu ve bu kanunun tadilatını ihtiva etmektedir. Demin de kısmen arz etmiştim. Fakat herhalde tam vuzuhlu olarak anlatamamışım. Cumhuriyet Meclisinden kabul edilerek gelen hususlar üzerinde Millet Meclisinde yeni baştan müzakerat yapılamıyacaktır. Bunu bu mânâda anlamak gerekir. Aksi takdirde en ufak bir şey için bütçenin muvazenesiz hale gelmesi ihtimali vardır. Kabul edilen bütçe üzerinde yeniden müzakere açılması, Cumhuriyet Senatosunda kabul edilmiş olan teklifleri değiştirmek bahis konusu değildir. Bunu arz etmek için söz aldık.

Sonra Bedî Feyzioğlu arkadaşımızın temas ettiği gibi, tümü oylanır, hükmü şu mânâda. Bütçenin tümü oylanır, arada teklif gelmez. Kurucu İctüzükteki oylama gibi. Fasıllar okunup kabul edilir. Fasıllarda Hükümetin istediği aktarmayı yapması mümkündür. Fasıllar her hangi bir hüküm mahiyetinde olmayacaktır. Bunlarda değişiklik yapılabilecektir. Bu hususta daha geniş hükümler, aid olduğu kanunda gösterilecektir.

Mensubolduğu komisyonlardan, kasıt şudur, arkadaşlar. Birtakım malî kanunların geçeceğine göre, burada komisyon derken, Maliye Komisyonu bahis konusu edilmektedir.

Komisyon üyelerinin getirilen kanun teklifleri üzerinde ciddi çalışabilmeleri için ancak teklif haklarına sahibolmaları lâzımdır.

AHMET OĞUZ — Teknik bir sualım var.

BAŞKAN — Buyurun.

AHMET OĞUZ — Büyük Millet Meclisine takdim edilen bütçe tasarıları her iki meclise aynı zamanda mı verilecektir? Her iki meclisin bütçe komisyonları olduğuna göre bütçe üzerindeki tetkikatları birbirine müvazi olarak aynı zamanda mı devam edecektir? Birinci Meclis işini bitirip, tetkikatını bitirdikten sonra, İkinci Meclisten 15 gün içinde netice mi isteniyor?

TURAN GÜNEŞ — İktüzükten, gelmiş olan tasarının her iki meclisin komisyonlarında ayrı ayrı ve aynı zamanda tetkikına imkân verecek hükümler konulabilecek ve bu şekilde Cumhuriyet Senatosuna ayrılmış olan 15 günün büyük kısmının Heyeti Umumiye müzakerelerine bırakılabileceği düşünüldü. Kanaatimiz İktüzüğün içine Sayın Ahmet Oğuz arkadaşımızın suallerine cevap verebilecek hükümler konulabileceği merkezindedir. Ayrı ayrı ve aynı zamanda tetkik edilmesine mâni bir hüküm yoktur. Böyle olduğu içindir ki, Cumhuriyet Senatosuna bırakılmış olan 15 günün büyük kısmını Heyeti Umumiye müzakerelerine hasretmek imkânı vardır. Bu bakımdan müddetin kâfi geleceğine kaaniyiz.

BAŞKAN — Alp Kuran.

ALP KURAN — Bütçenin tümü esasen komisyonunda görüşülecektir. Niçin Karma Komisyon şekli kaldırılmıştır?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Bunu daha önce arz etmiştim. Karma Komisyona lüzum yoktur. Çünkü, komisyonlarda, Anayasada gösterilen nispetler dâhilinde parti grupları temsil edilmektedir. Karma Komisyonunda bunun tahakkukuna imkân yoktur. Onun için maddeyi bu şekilde getirdik.

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlarım, İktüzüğümüzün mer'î bulunan 129 neu maddesine göre bütçenin tümünden sonra, fasılların ve maddelerin görüşülmesi mümkündür.

Şimdi, İktüzüğün verdiği bu imkânı kaldırıyoruz. Gerekçesi de şu : Kurucu Mecliste böyle bir tatbikat görmüştür. Hem de iyi işlemiştir, zanniyle, İktüzüğün verdiği hak kaldırılmak isteniyor. Böylece, İktüzüklerin tanzim etmeleri lâzımgelen bir hükmü, burada kalıplaştırılmış ve dondurulmuş bulunuyoruz, Anayasaya alıyoruz.

1957 den sonra, teşriî organda muhalefet kuvvetlendikten sonra bilhassa İktüzük hüküm-

lerini değiştirerek o devrin iktidarı murakabeyi diğer bir yoldan kısıntıya uğratmak için devrin Maliye Vekili elemanlarına Avrupa'da tahkikat yaptırmıştır. Aynı gerekçe ile muhalefetin murakabesini önlemek için hazırlıklar yapılmış, bütçelerin teşriî organda görüşüleceği sırada fasıl ve maddeler üzerindeki görüşmeleri kısaltma, yalnız tümü üzerinde görüşmeyi temin edecek şekilde, geçmiş iktidarın hazırlıkları olmuştur. Bir İktüzük meselesinin Anayasaya girmesi hakikaten hazindir. İlk devirlerde demokrasi nizamı; malî mevzuat üzerinde hassas olan insanlardır ki, demokratik nizamı kurmuşlardır. Bütçenin fasıl ve maddelerinin görüşülmesi milletin hâkimiyet hakkının bir ifadesidir. Bu hakkı milletin temsilcisi olan milletvekillerinden almaya hakkımız yoktur. Fıkranın İktüzük hükümlerine göre tedvin ve tanzimi mümkün olabilmesi için madde metninden çıkarılmasını istiyorum. Tümü üzerinde görüşülürken de arz etmiştim. Anayasalar bir İktüzük meselesini getiremezler. O zaman anayasalıktan çıkmış, Anayasa karakterini kaybetmiş olurlar. Bu hususta bana bir tek örnek gösteremezler. İktüzükle halli mümkün olan bir meseleyi burada bu şekilde Anayasa ile halletmek ehihtine gitmişlerdir. İstirham ederim, fasıllar üzerinde söz hakkı vermiyoruz, teferruatlı olduğu için, maddelerde konuşma imkânı verilmese bile, hiç olmazsa kısımlar üzerinde görüşme imkânı temin edilsin, daha iyi olur.

Kıymetli arkadaşımız Bedî Feyzioğlu teknik meseleyi belirttiler. Bu itibarla, tasarıdan bu hükmün çıkarılması zaruretine inanıyorum ve bunu temin edebilmek için de bir önerge veriyorum.

Eğer biz Senatoda bütçenin iyi tetkik edilmesini istiyorsak, yalnız, şöyle bir gözden geçirilmesi ile yetinmek istemiyorsak, komisyon mesaisi için, Umumi Heyet mesaisi için çalışmaya müsaait zaman temin etmek mecburiyetindeyiz.

Senatoya, en az 21 gün müddet tanınmalı, 15 gün de Mecliste konuşulmalı. Aksi takdirde, bütçe Senatoya gönderilmiş doğru dürüst tetkike zaman kalmadan iade edilmiş olacaktır. Tekrar rica ediyorum, Senatodun tetkik müddetini 21 güne çıkaralım.

Müddetler için bir önerge takdim ediyorum, kabulünü istirham ederim.

BASKAN — Bir yeterlik önergesi vardır okutuyorum.

Meclis Başkanlığına

Madde hakkında yapılan görüşmeler kâfi derecede aydınlatıcı olmuştur. Madde hakkında kifayeti müzakere tavrının oya arzını istirham eylerim.

Fakih Özfakih

BASKAN — Yeterlik önergesi aleyhinde; Alp Kuran, buyurun.

ALP KURAN — Muhterem arkadaşlarım, vaziyet tavazzuh etmiştir, deniyor. Mesele üzerinde arzu edildiği kadar konuşulmamıştır.

Cumhuriyet Meclisi, bir madde üzerinde, en ufak şekilde müessir olamayacağı gibi en ufak bir mütalâa da serdetmek imkânından mahrumdur. Bu bakımdan nazarı dikkatinizi celbederim. Lütfen müzakereler devam etsin.

BASKAN — Yeterlik önergesini nazarı dikkate alanlar... Almyanlar Yeterlik kabul edilmiştir.

Gerçi sırası geçti ama, madde üzerinde Maliye Vekili beş dakika için söz istiyor. (Geçti, geçti, olmaz sesleri.)

Evet kifayet kabul edilmiştir, fakat karar sizlerindir. Maliye Bakanının 5 dakika konuşmasını reyimize sunacağım.

AVNİ DOĞAN — Usul hakkında söz istiyorum.

BASKAN — Müsaade buyurun, efendim, kifayet kabul edilmiş bulunuyor. 32'nci madde mucibince Bakanlar da Anayasa görüşmelerinde sıraya tâbidir. Kendilerine henüz sıra da gelmemiştir. Bu itibarla söz veremem.

Önergeleri okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

93'ncü maddenin 3'ncü fıkrasında Cumhuriyet Senatosuna tanınan 15 günlük müddetin 20 güne çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

Hızır Cengiz

Abdullah Ercan

Yüksek Başkanlığa

93'ncü maddede, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporun Millet Meclisinden 20 ve Cumhuriyet Meclisinden 20 üyeden mütesekkil bir karma komisyona verilmesini,

Ve komisyonun kabul edeceği metnin önce

Millet Meclisinde görüşülmesini arz ve teklif ederim.

Alp Kuran

Yüksek Başkanlığa

93'ncü madde Cumhuriyet Senatosunun bütçeyi komisyon ve Umumi Heyette tetkiki için konan 15 günlük müddet çok azdır, hiç olmazsa 21 güne çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Yüksek Başkanlığa

93'ncü maddenin 5'nci fıkrasının içtüzüklerde mevcudolması ve her hangi bir şekilde değiştirilmesinin tüzük veya kanunla mümkün olması bakımından, tasarı metninden çıkarılması arz ve teklif ederim.

27.4.1961

Sırrı Atalay

Yüksek Başkanlığa

93'ncü maddenin 5'nci fıkrasının sonundaki oylama siteminden, «Her bütçenin tümü» ibaresinin çıkarılmasını :

6'nci fıkranın da :

«T. B. M. Meclisi üyeleri, Bütçe kanunu tasarılarının ve diğer malî tasarılarının ve diğer malî tasarı ve tekliflerinin genel kurullarda görüşülmesi esnasında, gider artırıcı veya gelir azaltıcı teklif yapamazlar.» şeklinde tadilini arz ve teklif ederim.

Bedî Feyzioglu

BASKAN — Efendim, bu madde hakkında, komisyona verilmesinden önce, verilmiş olup da, evvelce burada okunmayan önergeler vardır. Şimdi bunları okuyacağız. Maddenin yeni tanzim şeklini uygun gören ve önergelerinin oya konmasına ihtiyaç hissetmiyen arkadaşlar lütfen ifade etsinler, geri almak isteyenler bildirsinler. Israr edenlerin önergelerini oya koyacağız.

Muhittin Gürün, Nuri Kınık, önergenizi geri alıyor musunuz?

MUHİTTİN GÜRÜN — Geri almıyoruz efendim.

BASKAN — O halde önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

93'ncü maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz :

MADDE 93. — Genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren ra-

por, malî yılbaşından en az üç ay önce Bakanlar Kurulu tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Bu tasarılar ve rapor Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Bütçe komisyonlarının birleşiminden kurulu karma komisyona verilir.

Komisyunun en çok iki ay içinde kabul edeceği metin, iki Meclisin birleşik toplantısında görüşülerek malî yılbaşına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclislerin birleşik toplantılarında, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkındaki düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler arasında açıklarlar. Bölümler üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve her bütçenin tümü oya konulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Karma Komisyonunda veya birleşik toplantıda, karşılık bir ek gelir göstermeden gider artırıcı teklifler yapamazlar. Belli gelirleri azaltıcı teklifler yapabilmeleri de, başka bir ek gelir kaynağı göstermelerine bağlıdır.

Muhittin Gürün Nuri Kınık

BAŞKAN — Ferid Melen, üç önergeniz var.

FERİD MELEN — Senatonun müzakere müddetine aidolan tavrımı geri alıyorum. Ötekiler okunsun, efendim.

BAŞKAN — İki önergenizi okuyoruz efendim.

Yüksek Başkanlığa

93 ncu maddenin son bendinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Ferid Melen

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin giderleri artırıcı veya belli gelirleri azaltıcı teklifleri İhtüzük ile kayıtlanabilir.

Yüksek Başkanlığa

T. C. Anayasa tasarısının 93 ncu maddesine aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederim.

Ferid Melen

— Yıl içinde Bütçe Komisyonu ile bu kanuna bağlı cetvelerde yapılacak değişiklikler de bu maddedeki esaslar dairesinde tetkik ve müzakere olunur.

Yüksek Başkanlığa

Genel ve katma bütçelerin 1 Kısımında Meclise sunulmasını ve üç ay müddetle Millet Meclisi ile Cumhuriyet Senatosunun Bütçe komisyonlarından kurulu bir Karma Komisyonunda görüşülüp ve Şubat ayında da Türkiye Büyük Millet Meclisinin müşterek toplantılarında görüşülerek kabul edilmesini ve 93 ncu maddeye bu prensiplerin ışığı altında yeni bir şekil verilmesini arz ve teklif ederim.

Adnan Başer

BEDİ FEYZİOĞLU — Teklifim yeni şekle aynen girmiştir, tavrımı geri alıyorum.

BAŞKAN — Şimdi tavrımları ayrı ayrı okutarak oyunza arz edeceğim.

ADNAN BAŞER — Ben de, önergemini geri alarak Muhittin Gürün ve Kınık arkadaşımızın önergelerine katılıyorum.

BAŞKAN — Alp Kuran'ın önergesini okutuyorum.

(Alp Kuran'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu efendim?

TURAN GÜNEŞ — Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor... Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Muhittin Gürün, Nuri Kınık'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

KOMİSYON ADINA MUAMMER AKSOY — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Hızır Cengiz ve Abdullah Ercan'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Sırrı Atalay'ın birinci önergesi de aynı mahiyettedir. Onu da okuyoruz.

(Sırrı Atalay'ın birinci önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu?

TURAN GÜNEŞ — Komisyon diye tasrih etmemek kaydı şartıyla (21) güne katılıyoruz.

Komisyonlar ve Heyeti Umumiye için 21 gün olarak zapta geçecekse Ahmet Oğuz'a arz ettiğim cevap veçhile Cumhuriyet Senatosu bir hükme bağlayamaz.

SIRRI ATALAY — «Komisyon» u çıkartıyoruz efendim.

TURAN GÜNEŞ — O halde 15 günde ısrar ediyoruz.

BAŞKAN — Abdullah Ercan ve Hızır Cengiz iştirak ediyorlar mı?

HIZIR CENGİZ — Komisyona iştirak ediyoruz.

SIRRI ATALAY — Biz önergeyi geri alıyoruz.

BAŞKAN — Her iki önergeyi ayrıca oya koymaya mahal kalmadı. Sırrı Atalay'ın ikinci önergesini okuyoruz.

(Sırrı Atalay'ın 2 nci önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor, Önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Bedî Feyzioğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor. Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Ferid Melen'in, 1 nci önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyonun bir diyeceği var mı?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Kabul edilen önerge muvacehesinde, söyleyeceğimiz bir şey yok. Esasen Bedî Feyzioğlu'nun takriri ile aynıdır. O itibarla oylamaya lüzum yoktur, kanaatindeyim.

FERİD MELEN — Sayın Başkanım, benim önergem aynı mahiyette değildir, tekrar okunsun.

BAŞKAN — Peki efendim, tekrar okutuyorum.

(Ferid Melen'in 2 nci önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Melen'in öteki önergesini okutuyoruz.

(Ferid Melen'in «Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 93 ncu maddesi» şeklinde başlıyan önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir.

Dikkate alınan önergelerle birlikte madde metninin yeniden hazırlanması için, maddeyi komisyona veriyoruz.

Komisyon madde 50 - 51 arasına girmek üzere yeni bir madde getirmiştir. Okuyoruz.

X. Tarımın ve çiftçinin korunması

Madde 51. — Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplumun yararına uygun olarak artırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için gereken tedbirleri alır.

BAŞKAN — Komisyon, mucip sebebini izah edecektir.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, bu iktisadi ve sosyal haklar kısmı sona ererken, yeni bir maddenin ilâve edilmesini istirham edeceğiz : Bâzı arkadaşlar, memleketin büyük çoğunluğunu teşkil eden çiftçinin, gerek ürünlerinin gerek emeğinin değerlendirilmesi maksadiyle bir madde ilâve edilmesini teklif ettiler. Genel Kurulunuzda bu temayülü gösterdiği için, önerge bize verilsin demiştik. Diğer memleketlerin Anayasalarında buna benzer hükümler mevcuttur. Memleketimizin özelliklerini de göz önünde bulundurarak ve Yüksek Heyetinizdeki mütehassıs tarımcılarla temas ederek, bu gayeye hizmet eden bir madde formüle ettik. Bunu kabul etmekle, halkımızın büyük kısmına yardım eden bir hüküm yaratılmış olacaktır. Lüzumu meydanda olan bu hüküm üzerinde fazla konuşmayı da zait telâkki eder, kabulünü bilhassa istirham ederim.

BAŞKAN — Soru var.

FERİD MELEN — Bu söyledikleriniz, demokratik usullere göre mi yapılacak?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Şimdi efendim, esasen bu hususta daha önce kabul buyurulan 10 ve 11 nci maddelerde hüküm vardır. Fert hak ve hürriyeti, elbette ki, göz önünde tutulacaktır. Bir hukuk Devleti kuruyoruz. Anayasamızın gösterdiği hak ve hürriyetlerin ışığı altında muamele yapılması pek tabiidir.

Sonra ikinci maddede, Devletimizin diğer temel niteliklerini belirttik. Bu esaslara göre bir hukuk Devleti kurulduğuna göre, demokratik usullere uygun olarak hareket edileceği şüphe

sizdir. Bu hususlar hukuk Devletin temel prensiplerine uygun bir şekilde kanunla düzenlenecektir. Aksi düşünce bahis konusu olamaz! Bilmem sizi tatmin edebildim mi?

FERİD MELEN — Zapta geçirilmesi için sormuştum, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar; komisyona, bu maddeyi getirdiğinden dolayı teşekkürle sözlerime başlayacağım.

Tasarıda, sosyal adalete dayanan sosyal bir Devlet içerisinde, köylümüzün, mahsullerinin değerlendirilmesi ile alakalı bir politikanın takibine direktif verilmesi lüzumunu Sayın Feridun Üstün ve Suphi Doğukan arkadaşlarımla beraber bendeniz, teklifi buraya getirmiştik o zaman bu teklifimiz yadırganmıştı.

Memnuniyetle tesbit etmiş bulunuyoruz ki sosyal adalet mevzuunda köylümüzün, çiftimizin de himayeye mazhar olmasını mümkün kılan bu hüküm Anayasada esaslı maddeler arasında yer almış bulunuyor.

Türkiye'de, sosyal adalet politikasının, daha uzun yıllar merkezi sikletini ziraat ve köylü ekonomisi teşkil edecektir. Bu madde ile buna imkân verildiği için komisyona tekrar teşekkür ederim.

Bu vesile ile bir noktayı belirtmek istiyorum. Bâzi arkadaşlarca sosyal adalet aleyhtarları olarak tanınan biz, sosyal adaleti ilmin ışığı altında yürütmek isteyen arkadaşlar olup, sosyal adaletin ütopyasına bağlı olarak çalışan insanlar değildirlir. Bunu böylece bilmek lâzımdır.

Sosyal adalet isabetli bir ekonomi politikası içinde yürütülebilir. Ekonomik politika raydan çıktığı an sosyal politikayı yürütmeye imkân yoktur ki, sosyal adalet gerçekleşebilsin. Sosyal adalet politikası kendi mesleğimle ilgili olduğu için Muammer Aksoy arkadaşımız bana inansın, kendi ihtisasına taallük eden hususlarda benim kendisine gösterdiğim hürmeti lütfen benden esirgemesin. Bu yolda karşılıklı politik münakaşaların sonu ne olacaktır? Bu şekildeki müzakerelerden sonra yanlış bir adım atmış olmayalım. Bu bakımdan geçenlerde bir vesile ile Sayın Aksoy arkadaşımın bizi ithamda bulunmasını, bunu kendisine hatırlatırken, biraz dikkatli olmasını temenni edeceğim. Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı? Cahit Zamangil.

CAHİT ZAMANGİL — Muhterem arkadaşlarım; çeşitli fıkralardan mürekkebolan daha ziyade terime taallük eden bu madde üzerinde sadece bir noktanın aydınlanması için söz aldım. Devletin, halkın gereği gibi beslenmesini sağlamaya çalışması.. Arkadaşlar bu tabii bir şeydir. Tarımsal çalışmalarını toplumun yararına uygun olarak.. Bu da yine tabii olarak Devletin vazifelerindendir zaten. İstihsalın artırılması.. Bu da tabiidir ve doğrudur. Toprağın kaybolmaması hususunda çalışmak.. Bu da birinci derecede vazifeleridir. Bunları şu noktayı aydınlatır diye söylüyorum.

Burada «değer» dediğimiz vakit, komisyon elbette «iktisadi değer» mânasında değerlendirilmekten bahsediyor demektir. Değerin içinde fiyat bulunduğuna göre, kalite de elbette bulunacaktır. Siyasi hükümetlerin ilerde fiyat artırması yarışına gitmesini iktiza ettiren bir halin burada bulunmadığını bendeniz kabul ediyorum ve komisyonun da böyle anladığını zannediyorum. Maksadımız fiyatla kalite, fiyatla değer arasındaki farkı terk etmemek. Yani bir Tekel Bakanı kaliteyi teşvik etmek için iyi tütün yetiştirenlere iyi para veriyor, aşağı kalitede bir tütüne aşağı bir bedel veriyorsa, Anayasa gereğince bu, istihsalı teşvik hareketini takyideder mi diye bir sual akla gelir. Çiftçi yararına olan şekilde, iktisadi değer mahiyetinde bir koruma bahis mevzuudur.

BAŞKAN — Feridun Üstün.

FERİDUN ÜSTÜN — Muhterem arkadaşlar; Anayasanın tümü üzerinde görüşmeler yapılırken arz ettiğim gibi, Anayasa çalışmalarının muayyen kalıplara dökülmek suretiyle hazırlanmadığını, burada daha ziyade milletlerin ana meselelerini belirten hususların da yer aldığını arz etmiştim. Bugün çok seviniyorum; gerek o zamanki konuşmalarımın ışığı altında, gerek doğrudan doğruya birkaç arkadaşla birlikte verdiğimiz önergelere dayanarak, biraz değişik şekilde de olsa, Komisyonumuz yeni bir madde ile tasarımı, nüfusumuzun büyük kütlesini içine alan tarımla istigal eden halkımızın ihtiyacını karşılayacak şekilde, noksanını gidemiş ve ikmal etmiş bulunmaktadır.

Her hangi bir memleketin Anayasası her hangi bir şekilde hazırlanmış olursa olsun, o memleketin iyi bir şekilde siyasi hayatı ve içtimal hayatının devam etmesi her şeyden evvel o memleketin iyi yaşamasına, iktisadi temellerinin kuvvetlensine bağlıdır. Bizim iktisadi temelimizin büyük ağırlığını hiç şüphe yoktur ki, tarım teşkil etmektedir.

Gerek millî gelirin yarısı gerekse ihracatın % 90 ı bu sektörden gelmiş olması dolayısıyla bu sahada çalışan, adına çiftçi dediğimiz, büyük halk kütesinin korunmasını Anayasa teminatı altına sokmak icabetmekte idi. İktisadi değer olarak kaliteli istihsalin değerlendirilmesi, çiftçinin binbir meşakkatle ve alın teriyle meydana getirdiği mahsulünün değer pahasına piyasaya arz edilmesi büyük kütlelerin her zaman özlediği bir husus idi. Yüksek Heyetiniz bunu Anayasa teminatına bağlamak suretiyle, büyük halk kütesinin menfaatlerinin Anayasa teminatı altına alınarak korunduğunu ispat etmiş olacaksınız. Bu Anayasa Komisyonuna gösterdikleri büyük anlayıştan dolayı teşekkürlerimi arz ederim.

BAKŞAN — Mahir Pamukçu.

MAHİR PAMUKÇU — Sayın arkadaşlarım, Anayasamıza, bir sosyal adalet nümunesi teşkil edecek, böyle bir maddenin ilâvesi suretiyle komisyonun, köylü vatandaşları ve onların istihsal ve ürünlerini Anayasa teminatı altına alması bakımından, gösterdiği gayret sevindiricidir ve çok yerindedir. Bu bakımdan komisyonu tebrik ederim.

Bu arada maddeyi göz önüne aldığımız zaman görülmüyor ki, Devletin, halkın gereği gibi beslenmesi, tarımsal üretimin toplum yararına uygun olarak artırılmasını sağlamak, gibi hususları içine almaktadır. Benim bu cümlelerden anladığım mâna, halkın beslenmesi için gerekli tarımsal ürünleri artırma olacaktır. Yalnız kanaatimce «toplum yararına uygun olarak» kısmı bir az fazla olsa gerektir. Çünkü bugün Türkiye'nin dahilî istihsal ve istihlâk maddelerinden toplum yararına olmayanlarını, bunun dışına bırakmış oluyoruz. Halbuki memleket dışına ihraçedilecek olanları elbette vasıtalı olarak toplum yararına bir işlem olarak mütalâa etmek yerinde olur. Bu itibarla «toplum yararına uygun olarak» kısmının maddeden çıkarılması, tahmin ederim, yerinde olur. Toplum yararına olmi-

yan zirai ürünler, ihracat yönünden memlekete faydalar getirilebilir. Bunu sınırlandırmak doğru olmasa gerektir.

İkincisi; tarım ürünlerinin değerlendirilmesi hususudur ki, bu maddenin en önemli cihetini teşkil eder. Bugüne kadar zirai ürünlerin daima krediden mahrum edilmesi ve daima Devlet himayesi altında bulundurulmaması sebebiyle verimin artırılmasını imkânsız bıraktığını hepimiz yakın bir zamanda müşahede etmiş bulunmaktayız. Bu madde ile hayvancılıkla uğraşanların hakları garanti altına alınması, memleketin beslenmesinde en büyük rolü üzerinde bulunduran hayvancılıkla meşgul olan kimselerin garanti altına alınması, derpiş edilmiş bulunmaktadır. Yalnız bu arada büyük şehirlerin et ve süt hususundaki ihtiyaçlarını temin için yapılan müdahaleli satışlara binnetice son verilmesini intaceden bu maddenin, memleket hayvancılığının gelişmesi ve halkın beslenmesi için hayvansal ürünlerin teminindeki imkânları da derpiş etmiş olması bakımından, komisyona teşekkürle sözlerime son veriyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Suphi Doğukan.

SUPHİ DOĞUKAN — Efendim; bu maddenin Anayasada yer alması mevzuunda çalışmalar yapmış arkadaşlarınızdan birisi olmam sıfatıyla evvelâ maddenin bâzı arkadaşlar tarafından anlayış şekli üzerinde durmak istiyorum. Lûgatlerin gösterdiği ve umumi anlayışın kabul ettiği gibi «Tarım» kelimesi içinde, bitki yetiştirmek, hayvan yetiştirmek ve onların mahsullerini kıymetlendirmek anlamları dâhildir. Bu bakımdan «toplum yararına» kaydı yerindedir. Arkadaşlar, toplum yararına, kaydinden kasıt şudur : Türk toplumunun yararına demek, yalnız kendisinin beslenmesi için değil, memleketin servetlerinden elde edilen mahsul fazlasının dışarı satılmasıdır. Bu açıklamayı yaptıktan sonra madde üzerinde bir nebze durmak istiyorum. Arkadaşlar, Türkiye'de nüfus devamlı surette artıyor. Buna mukabil memleketimizde şimdiye kadar alınan tedbirler palyatiftir. Bu memlekete bir Ticaret Bakanı gelmiş, buğdayın alım, nakil ve üçüncü bir kişiye satılmasını yasak etmiştir. Bu kararı aldıktan üç gün sonra diğer bir Ticaret Bakanı gelmiş, piyasayı açmış, bu kayıtlayıcı tedbirleri derhal ortadan kaldırmıştır. Bu suretle hububat piyasası altüst olmuştur. Elinde mahsulü tuta-

cak kadar sermaye sahibi olanlar hava almış, komüsyoncular ise parsayı toplamıştır. Türk çiftçisinin, Türk köylüsünü ve emeğini Anayasa teminatı altına alan bu maddeyi kabul buyurduğunuz takdirde Türk çiftçisinin emeği garanti altına alınmış ve Devletin bu yoldaki yetkisini tâyin etmiş olacağız. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

BAŞKAN — Madde hakkında başka söz isteyen?... Yok. Maddeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... 51 nci madde kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Redaksiyon için komisyona verdiğimiz 93 ncü madde tanzim edilerek gelmiş bulunuyor. Okuyoruz.

II - Bütçenin görüşülmesi ve kabulü; gider artırıcı ve gelir azaltıcı teklifler :

Madde 93. — Genel ve katma bütçe kanunu tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren rapor, malî yılbaşından en az üç ay önce Bakanlar Kurulu tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Bu tasarılar ve rapor, ilk önce Millet Meclisinde görüşülür ve en geç iki ay içinde sonuca bağlanır.

Millet Meclisinde kabul edilen tasarı metni Cumhuriyet Senatosuna gönderilir. Cumhuriyet Senatosu, bu metni 21 gün içinde sonuca bağlar; bu süre içinde sonuca bağlanmayan metin kabul edilmiş sayılır.

Cumhuriyet Senatosunca reddedilen veya değiştirilen metin Millet Meclisine gelir. Millet Meclisi, genel ve katma bütçe kanunu tasarılarını malî yıl başından önce kesin olarak karara bağlar; 91 nci maddenin 4 ncü ve 6 ncü fıkraları hükümleri saklıdır.

Milletvekilleri ve Cumhuriyet Senatosu üyeleri kendi meclislerinin genel kurullarında, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkındaki düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

93 ncü maddenin 5 ncü fıkrasının sonu «okunur ve oya konur.»

6 ncü fıkra T. B. M. M. üyeleri, Bütçe Kanunu tasarılarının ve diğer malî tasarı ve tekliflerinin genel kurullarda görüşülmesi esnasında gider artırıcı veya gelir azaltıcı teklif yapamazlar.

T. B. M. M. üyelerinin giderleri artırıcı veya belli gelirleri azaltıcı teklifleri İttüzük ile kayıtlanabilir..

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Ferid Melen.

FERİD MELEN — Muhterem arkadaşlar; bendeniz teklifi «İttüzükle kayıtlandırılır» şeklinde idi. Halbuki komisyon yukarıda yapamaz demiş, aşağıyı büsbütün kayıtlamıştır.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar, Bedî Feyzioğlu arkadaşımızın takrirî Yüksek Heyetinize kabul edilmesi üzerine; Ferid Melen arkadaşımızın teklifi reye konulurken komisyon adına bendeniz mâruzatta bulunarak, Bedî Feyzioğlu arkadaşımızın teklifi kabul edildiğine göre öteki takririn reye konulmaması lâzımgeldiğini beyan etmiştim. O zaman arkadaşımız mahiyeti farklıdır buyurdular. O da reye konularak kabul edildi.

Bu kabul edilen iki teklifi alt alta yazmak suretiyle huzurunuzda getirdik.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yok. (Olmaz, olmaz; maddede yanlışlık var sesleri)

CAHİT ZAMANGİL — Komisyonu bir bakıma mâzur görmek lâzım. İşimizi yürütmek durumundayız. Önce kesin bir fıkra kabul ettik. Bunu komisyona gönderdik. Arkasından Melen arkadaşımızın kesin olmıyan tüzüklere işi bırakan teklifi kabul edildi. Komisyon iki teklifi alt alta yazmak suretiyle huzurumuza getirdiğini ifade etti. Kronolojiye uygundur. Kendileri de kabul ederler ki, kesin hüküm koyuyoruz. Yapamazlar, teklifte bulunamazlar, dendidikten sonra aşağıda bir şey kalmıyor. Mesele şu : Fıkra'yı yeniden yazalım. Komisyona lütfen Yüksek Heyetiniz de yardım etsinler. Yüksek Meclisin temayülü, bu nevi tekliflerin tâbi olacağı usuller İttüzükte gösterilmesi şeklinde ise, yalnız son fıkrayı yazmakla kabul edelim. Daha genişlik bırakmaması bahismevzuu ise tüzüklere bırakılmasının daha uygun olduğunu mütalâa ediyorum. Bu hususu takdirinize arz ediyorum.

BAŞKAN — Turhan Feyzioğlu.

TURHAN FEYZİOĞLU — Muhterem arkadaşlar, bu saatte huzurunuzda çıktığım için özür dilerim. Hâdise ehemmiyetsiz bir hâdise değildir. Yarın toplanacak olan Türkiye Büyük Millet Meclisinde siyasi partilerin saşsaça başbaşa girmemesi bakımından şu Kurucu Meclisin bu hu-

susta bir direktif vermesini ehemmiyetli görmekteyim. İktüzüğe havale etmek bizim işimizi, gecemin şu saatinde kolaylaştırır, fakat sizi temin ederim ki, parti mücadelelerinin, buradaki gibi olmadığı, bunun maddeleşmesi halinde, demokratik yola, antidemokratik yola gidiyorsunuz münakaşalarının zaruri olarak başladığı bir devrede bu meseleyi konuşacak olan bir Türkiye Büyük Millet Meclisi daha işin başlangıcında, daha İktüzüğü yaparken lüzumsuz yere partilerarası şedit mücadelelere ve münakaşalara sahne olacaktır. Anayasalarda bütçe müzakeresi ile ilgili olan temel direktiflerde milletvekillerinin hakları nereye kadardır, bütün modern anayasalara bakınız, bunlar Anayasada sayılmıştır. Esasen bu düpedüz bir Anayasa konusudur. Mebusun teklif hakkı Anayasa mevzuudur. Kanun tadil etme hakkı vardır. Anayasada başka bir kayıt getirilemez. İktüzükte münakaşa mevzuu olan bir küçük işaret varsa, masraf teklif etmek bakımından konuşacak kayıtlamalar İktüzükte gösterilirse bunun hududu nereye varacak? Çok lüzumsuz münakaşalara sebeb olacaktır. Biz burada komisyonun getirdiği şekli kabul edelim. İktüzükle kayıtlayıcı tedbirlere giderssek ilerisi için çok lüzumsuz bir mücadeleye sebebiyet vermiş oluruz. Partilerarasında demokrasiyi, tüzükleri çiğnediniz gibi münakaşalara daha bugünden zemin hazırladığımız kanaatindeyim. Gitmiyelim bu yola arkadaşlar. Ne ise koymak istediğimiz sınır, mâkûl hadler dâhilinde koyalım. Bendenizin şahsi teklifim olarak hısmımın ileri giden teklifiyle Melen arkadaşımızın çok genide kalan teklifinin tam orta yerinde olan komisyonun ilk teklifini kabul etmektir. Mâruzatım bu kadardır, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Bedî Feyzioğlu.

BEDİ FEYZİOĞLU — Efendim, Turhan Feyzioğlu'nun meseleyi açıkladığını tahmin ederim. Sayın Melen'in söylediği hükmü Anayasaya koymaya ihtiyaç yoktur. Bu takdirde yapılacak şey bu fıkraları tamamen kaldırmaktır. Böyle bir hareket yapılacak olursa, bu şekilde bir karar ihdas edilirse, tabiiyle tahditlerin yeri İktüzük olacaktır. Tahditleri Anayasaya koymak usulü, daha evvelki konuşmamda da arz etmiştim, modern anayasaların bütçe hususunda kabul ettikleri bir sistemdir.

Bu bakımdan, parti mülâhazaları hususundaki fikirleri de dinlediniz, bu hükmüm Anayasaya

konmaması kararına varmak isabetli olur kanaatindeyim. Arzum bundan ibarettir.

BAŞKAN — Fethi Çeliklebaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlarım, evvelâ Komisyon Sözcüsü Sayın Turan Güneş'in hareket tarzını uygun bulmadım. Heyeti Umumi önergeyi kabul etti, biz de altalta yazdık getirdik dedi. Bu Heyeti Umumiyenin davranışlarını ciddiye almıyan bir beyan tarzıdır. Bu tarz katıyen komisyon sözcülüğü ile bağlaşmamaktadır.

Temas edeceğim ikinci konu Sayın Ferid Melen arkadaşımızın getirdiği bir mevzuu ile ilgilidir. Ferid Bey milletvekillerinin masraf artırıcı, gelir azaltıcı, kayıtlamalara taraftardır. İleride ne olacak, şu anda bilinmemektedir. Ben bu madde hükmünün ilerideki ahval ve şartlara göre düzenlenmesini tercih ederim, derim arkadaşlar. Memleketler çeşitli merhalelerden geçerek bu noktaya gelmiştir. Milletvekillerinin gelir azaltıcı, masrafa artırıcı tekliflerde bulunmaması doğru olabilir. Bu daima böyle ikili bir Alternatifle olmaz. Milletvekillerinin Hükümetle mutabık kalarak, bir teklifte bulunması veya mensubolduğu siyasi parti grubunun desteğiyle yahutta komisyonun teşvikiyle tekliflerde bulunmak sebepleri olabilir. Milletvekili grupundan karar alarak teklifte bulunması mümkün olabilir. Yahut da milletvekillerinin, mürettep adedinin bilmem ne kadarının imzalanmak suretiyle olabilir. Yani bu hususta çeşitli Alternatifler vardır. Bunlardan hangisi şartlarımıza uygun düşer? Sayın Ferid Melen arkadaşımız, bunun ileride dikkate alınmasına imkân veren bir teklif getirmiştir. Ama arkadaşlarımızın teklifi aslında doğru olarak Hükümetin parlâmentoya faik olması lâzımgelen bütçe konusunda Meclisi tamamen mefluç hale getirmekte ve sanki milletvekillerini Hükümetin getirdiği bütçeyi olduğu gibi tescile memur duruma düşürmektedir. Bu bakımdan komisyon arkadaşlarımla beraber olamıyorum. Ferid Melen arkadaşımızın teklifinin bir esas getirdiği kanaatindeyim. Nihayet İktüzüğün demokratik esaslar dâhilinde hazırlanması Anayasa Mahkemesinin murakabesine tâbi tutulmuştur. Bu bakımdan ben bu tarzda topyekûn milletvekille-

rinin bu imkândan tamamen mahrum edilmesini uygun bulmuyorum. O zaman bu nasıl işliyecek.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Kabul edildi.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Sordular arkadaşlar. Mebusların komisyondan sual sormaya hakları vardır : Komisyonlar cevap verip vermemek ihtiyarında değildir, cevap vermeye mecburdur. Bu bakımdan ne komisyonun getirdiği hükümle ne verdiğimizizi, ne alacağımızı şimdiden bilmiyoruz. Bu bakımdan ne verdiğimizizi ne alacağımızı, nereden vereceğimizi bilmemiz lâzımdır. Arkadaşlar saat geç. Ama parlâmentolarla alâkalı bir prensibi konuşuyoruz. Bu kadar mühim bir mevzuda işi oluruna bırakıveren arkadaşlarımızdan olamıyorum. Bu itibarla rica edeceğim, ya Ferid Beyin teklifine uyarak ilerideki hâdiselerin seyrine göre, Anayasa Mahkemesi de murakabe organı olduğuna göre, içtüzüklere bırakalım. Burada yapılacaksa bugünkü haliyle rey verebilecek kanaatte değilim. Bu itibarla rica edeceğim, ya Ferid Beyin teklifini kabul edelim, veya komisyon maddeyi geri alsın, varyantlar teklif edelim.

BAŞKAN — Sözü komisyona veriyorum .

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar, evvelâ Fethi Çelikbaş arkadaşımızın itirazına cevap vermek isterim. Komisyonlar Meclis çalışmalarını kolaylaştırır ve bu bakımdan emrinizde bulunarak ve Meclisin bir organı olarak Bedî Feyzioğlu arkadaşımızın takririne iltihak ettiğimizi beyan ettik. Yüksek Heyetiniz bu takriri kabul buyurdular. İkinci takrire sıra geldi, bu ikinci takririn aynı mahiyette bulunduğu ve binaenaleyh reye konulmaması iktiza ettiğini huzurunuzda ifade etmiştim. Arkadaşlarım, bunun aynı mahiyette olmadı-

ğımı farklı bulunduğunu binaenaleyh oya konulması lâzımgeldiğini ileri sürdüler ve böylece oya konuldu, komisyonumaza geldi.

Menşeleri aynı telâkki edilen ve kabul buyurulan bu iki takriri zannediyorum takdim etmekte, komisyonun her hangi bir şekilde vazifesini yapmamış sayılması lâzımgelir. Bizim kanaatimiz Bedî Feyzioğlu arkadaşımızın takririnin daha uygun olduğu yolundadır. Bundan evvelki müzakerelerde arz etmiştim. Müzakereye devam edilecekse şüphesiz bu noktanın dayandığı temeli arz ve izah edeceğiz. Ama bu huzurunuzda getirdiğimiz madde, şu veya bu şekilde belirtilsin; arzu buyurursanız emrediyorsanız, komisyon maddeyi buradaki konuşmalar istikametinde tanzim ederek huzurunuzda getirmeyi vazife telâkki edecektir.

BAŞKAN — Maddeyi geri almak mı istiyorsunuz?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Geri alıyoruz.

BAŞKAN — Komisyon maddenin geri verilmesini istemektedir. Maddenin komisyona verilmesini oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler.. Etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde hakkında verilmiş önergelerle birlikte madde komisyona verilmiştir.

Tören için seçilen heyette bulunan arkadaşlardan bâzıları talepte bulunuyorlar. İstanbul'a seçilmiş olan Hüseyin Ataman gidemeyeceğini beyanla yerine Enver Sökmen'in gitmesini istiyor. (Kabul ediyoruz sesleri)

Dâniş Koper de gidemeyeceğini beyanla Ali İhsan Göğüş'ün yerine gitmesini teklif ediyor. (Kabul ediyoruz sesleri)

Yarın, 28 Nisan 1961 Cuma günü saat 9,30 da toplanılmak üzere Birleşime son veriyorum.

Kapanma saati : 20,00

6. — SUNUKLAR VE TELGRAFLAR

1. — *Yeni Anayasada ormanlarımızı ilgilendiren madde dolayısıyla Orman Mühendisleri Odasının minnet ve şükran telgrafı.*

